YAVUZ SULTAN SELİM ve DÖNEMİ SEMPOZYUMU

BİLDİRİLER KİTABI

THE SYMPOSIUM ON YAVUZ SULTAN SELİM AND HIS ERA

PROCEEDINGS BOOK

4-6 KASIM/NOVEMBER 2021

İSTANBUL

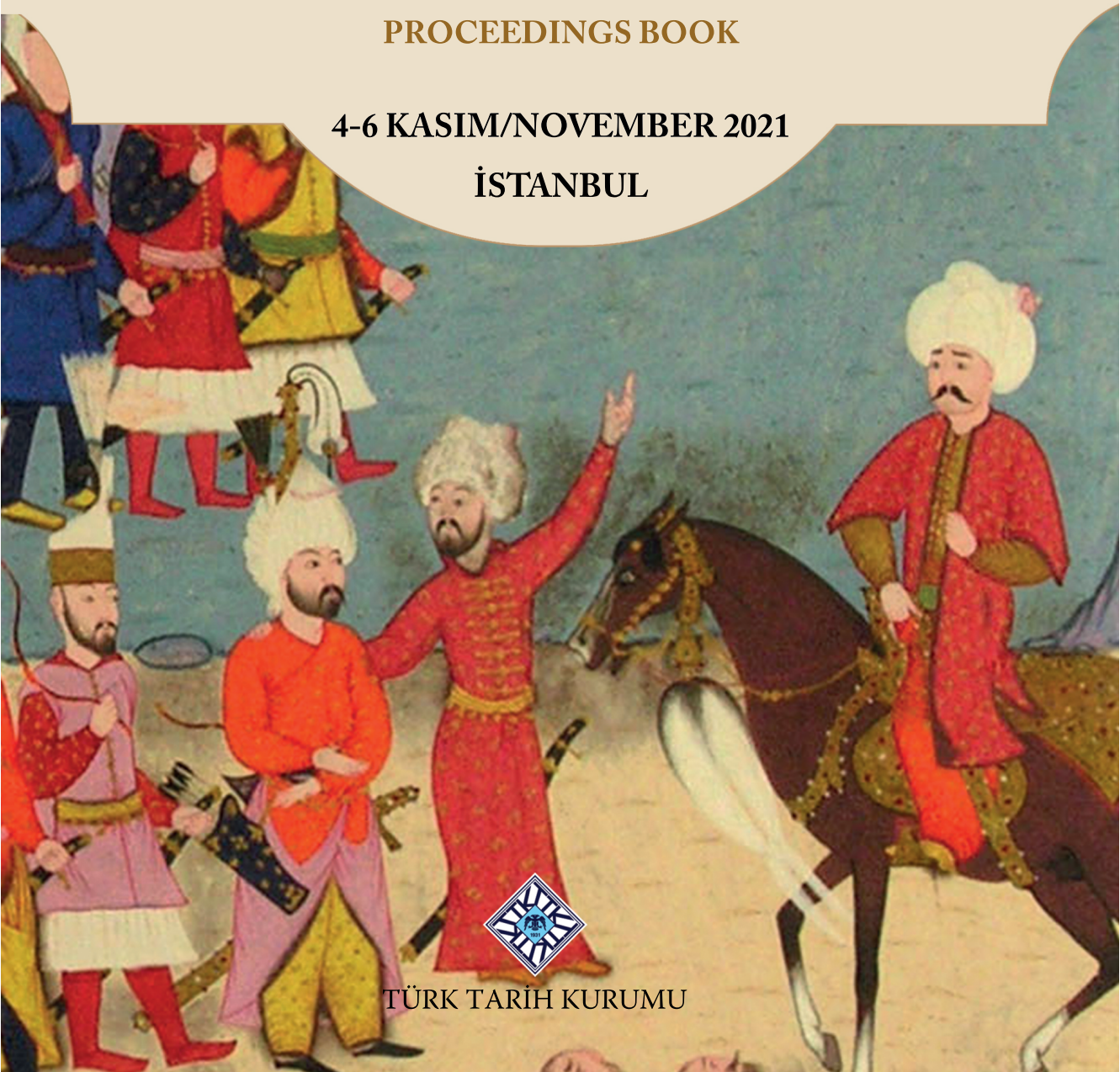

TÜRK TARİH KURUMU

YAVUZ SULTAN SELİM
VE
DÖNEMİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI

THE SYMPOSIUM ON
YAVUZ SULTAN SELİM
AND
HIS ERA
PROCEEDINGS BOOK

4-6 KASIM/NOVEMBER 2021
İSTANBUL

ANKARA, 2024

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
TÜRK TARİH KURUMU YAYINLARI VIII. DİZİ - SAYI: 46
Sertifika No: 43191

Yavuz Sultan Selim ve Dönemi Sempozyumu Bildiriler Kitabı
(4-6 Kasım 2021)

The Symposium on Yavuz Sultan Selim and His Era Proceedings Book
(4-6 November 2021)

Metin Denetimi
Hande Yaren Karacabey

eISBN: 978-975-17-6067-8

DOI: 10.37879/978-975-17-6067-8

Sayfa Tasarımı
Ayşegül Yenidoğan

Türk Tarih Kurumu

Sıhhiye Yerleşkesi
Hacettepe Mahallesi Kızılay Caddesi No. 1 06230 Altındağ/ANKARA

Bilkent Yerleşkesi
Üniversiteler Mahallesi Toplum Caddesi No. 5 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: +90 312 310 23 68 ♦ Faks: +90 312 310 16 98
ttk.gov.tr ♦ emagaza-ttk.ayk.gov.tr

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın, tercüme ve iktibas hakları Türk Tarih Kurumuna aittir.

KURULLAR/COMMITTEES

ONUR KURULU/HONORARY COMITTEE

Mehmet Nuri Ersoy
Kültür ve Turizm Bakanı/Minister of Culture and Tourism

Prof. Dr. Muhammet Hekimoğlu
Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkan

Prof. Dr. Mahmut Ak
İstanbul Üniversitesi Rektörü/Rector of Istanbul Unıversity

Prof. Dr. Birol Çetin
Türk Tarih Kurumu Başkanı/Head of Turkish Historical Society

YÜRÜTME KURULU/ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. İlhan Şahin
Prof. Dr. İdris Bostan
Prof. Dr. Feridun Emecen
Prof. Dr. Üçler Bulduk
Prof. Dr. Hüseyin Çınar
Hüseyin Murat Yücel
Doç. Dr. Özgür Kolçak
Dr. Öğr. Üyesi Özgür Oral
YK. Uzm. Dr. Uğur Cenk Deniz İmamoğlu
YK. Uzm. Akif Arslan
Dr. Semiha Nurdan
Uzm. Hande Yaren Karacabey

BİLİM KURULU/SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Alaattin Aköz
Prof. Dr. Mehmet Akif Aydın
Prof. Dr. Fahameddin Başar
Prof. Dr. Chakib Benafri
Prof. Dr. Arif Bilgin
Prof. Dr. Géza Dávid
Prof. Dr. Mehmet Akif Erdoğru
Prof. Dr. Pál Fodor
Prof. Dr. Turan Gökçe
Prof. Dr. Tufan Gündüz
Prof. Dr. Miguel Angel de Bunes Ibarra
Prof. Dr. Kenan İnan
Prof. Dr. Mehmet İnbaşı
Prof. Dr. Mehmet İpşirli
Prof. Dr. Orhan Kılıç
Prof. Dr. Yunus Koç
Prof. Dr. Zekeriya Kurşun
Prof. Dr. Özer Küpeli
Prof. Dr. Seyyid Muhammed es-Seyyid Mahmud
Prof. Dr. Rhoads Murphey
Prof. Dr. Mehmet Öz
Prof. Dr. Abdülkadir Özcan
Prof. Dr. Claudia Römer
Prof. Dr. Tadashi Suzuki
Prof. Dr. Zeynep Tarım
Prof. Dr. Muzaffer Tepekaya
Prof. Dr. Murat Uluskan
Prof. Dr. Fehmi Yılmaz
Doç. Dr. Recep Ahıshalı
Doç. Dr. Abdurrahman Atçıl
Doç. Dr. Yusuf Alperen Aydın

İÇİNDEKİLER

Sunuş.....VII

Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde Kızıldeniz ve Akdeniz'de Osmanlılar.... 1
İdris Bostan

Yavuz Sultan Selim Dünyayı Değiştiren Bir Hükümdar mı? 23
Feridun M. Emecen

Yavuz Sultan Selim'e Taht Yolunu Açan Gelişmeler 39
Abdülkadir Özcan

Şair ve Sultan: Yavuz Sultan Selim 55
Tufan Gündüz

A Transliteration and Translation of Ferīdūn Beg's Münşe'āt Correspondence Between Yavuz Selim and Şehzāde Korkud..... 69
Nabil Al-Tikriti

Dönem Kronikleri Işığında Yavuz Sultan Selim'in Bazı Karakter Özellikleri..... 77
Göker İnan

Yavuz Sultan Selim Dönemi'nde İstanbul'da Ermeniler..... 103
Yıldız Deveci Bozkuş

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı'nda İran'dan Osmanlı'ya Getirdiği Şahsiyetlerden Şah Kasım 129
Ayşe Gül Fidan

Osmanlı İstimâlet Uygulaması Bağlamında Yavuz Sultan Selim'in Doğu Seferi ve Sonrası 143
Mehmet Emin Üner

Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran Savaşı'ndan Sonra Tebriz Halkı'na Gönderdiği Mektuplar 179
Bilal Dedeyev

İdris-i Bidlîsi'nin *Selim-Şahnâme*'sine Yeniden Bakmak.....199
Vural Genç

Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferinde Şam Kalesi'nde Elde Edilen Eşyaları.....225
Mehmet İnbaşı

Yavuz Dönemi Diyarbekir Eyaleti Tahrirlerinin Kanuni Dönemi Tahrirleri ile Mukayesesi.....255
Mehmet Ali Ünal

Çaldıran Savaşı Sonrasında Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun Sıradışı Vilayet Örgütlenmesi: Aldılar-Aktörler-Dinamikler.....277
Orhan Kılıç

Some notes on Hersekzade Ahmed Pasha and his relationship with Yavuz Sultan Selim.....299
Emir O. Filipović

The Mosque of Mustafa Bey Son of İskender Pasha as the Nucleus of the Development of the New Part of the Town of Sarajevo During the Time of Sultan Selim I.....321
Elma Korić

Yavuz sultan Selim Dönemi Tarihyazımı: Dinî Söylemlerde Değişim ve Neseb İddialarında Farklılaşma.....337
Alaattin Aköz

Azerbaycan Sovyet Edebiyatında Yavuz Sultan Selim'in Sanatsal İmajı ve Şah İsmayıl Arasındaki İlişkileri.....357
Aynur İbrahimova

İran Kaynakları Işığında Sultan I. Selim Dönemi Safevi-Osmanlı Çatışmaları.....371
Rasoul Arabkhani - Serkan Erdoğan

Hezimetten Kutsal Savunmaya: İranlıların Gözünde Çaldıran Savaşı Algısı.....381
Sıddık Yıldız - Dilek Dulkadir

Selimus: Rönesans İngiliz Tiyatrosunda Yavuz Sultan Selim'in Sahnelenmesi.....401
Murat Öğütcü

Yavuz Sultan Selim ve Doğu Karadeniz Çepni Türkmenleri 415
M. Hanefi Bostan

I. Selim ile I. İsmail Arasındaki Çatışma ve Gürcüler..... 455
Mirian Makharadze

Selimnâmeler Işığında Yavuz Sultan Selim'in Gürcistan ve Yukarı Kür-Aras Vadilerine Yönelik Fetih Stratejisi 467
Levent Küçük

Celâlzâde Selimnâme'sinde Kafkasya Coğrafyası 493
Elnur Kelbizadeh

Sultan Selim's Predilection for Persian Arts and Refinement: Newly Discovered Poems and Displaced Poets from Tabriz 507
Christiane Czygan

Yavuz Sultan Selim'e Ait Farsça Müfredler..... 523
Bedri Mermutlu

Selîmî (Yavuz Sultan Selim) Divanını Yeniden Düşünmek..... 529
Muzeffer Kılıç

Cihana Sığmayanların Daracık Yere, Daracık Yerdeki Figanların Göklere Yolculuğu 547
Ahmet İçli

Yavuz Sultan Selim'in Annesi: Tarihi Kaynaklar Işığında Karşılaştırmalı Bir Literatür Denemesi 571
Temel Öztürk

Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'daki Külliyesi ve Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme..... 603
Hüseyin Çınar

İstanbul'da Yavuz Sultan Selim İmarethânesi 669
Mehmet Akif Erdoğru

Yavuz Sultan Selim'in Eşi Hafsa Sultan'ın Manisa Külliyesi Vakfı Zeyl Vakfiyesi ve Vakfın Yeniden Yapılandırılması..... 683
Hasan Demirtaş

İstanbul'daki Sultan Selim İmareti'nin İşleyişi ve Bir Teftiş: Fakir Fukaranın Hakkını Korumak 731
Bilal Erbil

Yavuz Sultan Selim'in Osmanlı Hukukuna Katkıları 759
İbrahim Ülker

Venedik Kaynaklarına Göre Suriye ve Mısır'ın Fethi Sırasında Osmanlı Donanma Faaliyetleri 779
Volkan Dökmeci

Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'daki Külliyesi ve Vakıfları Üzerine Bir Değerlendirme

Hüseyin Çınar*

Giriş

Yavuz Sultan Selim (Sultan Selim-i Evvel/I. Selim) 7 Safer 918/24 Nisan 1512 tarihinde tahta çıktı. Sekiz yıl beş ay kadar süren saltanatı, İstanbul'dan Edirne'ye giderken, hastalığı nedeniyle tedavi için iki aydır zorunlu olarak konakladığı Çorlu yakınındaki Sırt köyünde, 8-9 Şevval 926/21-22 Eylül 1520 tarihinde cuma gününü cumartesiye bağlayan gece sabaha karşı, takriben 50 yaşında vefat etti. Oğlu Şehzade Süleyman'ın Manisa'dan İstanbul'a gelişine kadar vefatı gizli tutuldu. Süleyman'ın 17 Şevval 926/30 Eylül 1520 günü İstanbul'a gelip merasimle tahta oturmasının ertesi günü, Yavuz Sultan Selim'in cenazesi İstanbul'a getirildi. Aralarında yeni padişahın da olduğu büyük bir kalabalık, merhum padişahın cenazesini Edirnekapı dışında karşılayıp Fatih Câmii'ne götürdüler; burada Şeyhülislam Zembilli Ali Efendi'nin kıldırdığı cenaze namazı sonrasında, Çukurbostan yakınındaki Mirza Sarayı denilen yere defnettiler.[1] Günümüzde, Sultan Selim'in türbesi

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Ankara/TÜRKİYE, hcinar06@gmail.com ORCID: 0000-0002-1702-3589,
DOI: 10.37879/978-975-17-6067-8/2024.31

1 Yavuz Sultan Selim'in vefatı, cenazesinin İstanbul'a getirilişi ve defni, o dönem ya da daha sonra yazılan kaynaklarda ve eserlerde ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Celâlzâde Mustafa, Selimnâme'de bu konuyu şu şekilde aktarmaktadır: "Vakt-i zuhrda idi merhûm cennet-mekân ve firdevs-âşiyânın na'ş-ı rahmet-nakşları dahi gelüb, Hazret-i Hudâvedigâr-ı 'alem-sitân süvâr olub Edirne kapusı mukābelesinde vâki' olan püşte üzerinde istikbâl eylediler. Ol mahalde cism-i şerîfleri arabadan çıkarılub taht-ı tabûta konulub erbâb-ı tevhîd-i temcîd ve müezzinân-ı sa'âdet-nüvid âvâze-i rahmet-endâzelerini ayyuka çıkarub 'âmme-i mü'minîn ve gürûh-ı muvahhidîn du'â-yı hayr ile fâtiha-i fâyiha kırâ'et iderlerdi. Câmi'-i sa'âdet-nişân Hazret-i Sultân Muhammed Hân-ı cennet-âşiyândan namâz-ı şerîfleri kılınub derûn-ı Kostantıniyye'de olan cibâl-i rahmet-iştimâlden Mirzâ Sarâyı dimekle ma'rûf bir cây-ı bülend ve makām-ı sâmî ve ercümend var idi ki cümle emkineden fâyîk ve a'lâ ve mecmû'-ı mesâkîn-i

ve onun adını taşıyan cami, İstanbul'un Fatih ilçesinin Yavuz Sultan Selim Mahallesi'ndedir.

Yavuz Sultan Selim'e mezar olarak seçilen yer, önceden kendisi tarafından mı yoksa vefatı sonrasında oğlu veya diğer devlet erkânı tarafından mı belirlendi? Sonradan buraya Sultan Selim adına yapılan hayrâtın inşa sürecine de ışık tutacağı düşüncesiyle, bazı kaynaklarda yer alan bilgileri burada paylaşmak yerinde olacaktır. Bu konuda Ebû'l-Fazl Mehmed, babası İdris-i Bitlisî'nin yazdığı, kendisinin de müsvedde haldeki sayfaları düzenleyerek yaptığı ilavelerle kitap haline getirdiği *Selim Şah-nâme*'de şu ifadelere yer vermektedir: "Şah için türbe yeri daha önceden belirlenmemiş olduğundan yüce bir makam tespit edildi. Padişaha seçilen mutluluk evi, şahların akrabalarının yatmakta oldukları bir yere kuruldu. Burayı büyük bir mal karşılığında satın aldılar, orası için helal para harcadılar".[2] Kemalpaşazâde ise *Selimnâme*'de, Sultan Süleyman'ın tahta cülus eyledikten sonra babasının defniyle ilgili işlemlere başladığını, mezar yerinin tespitinde en hayırlı olan yerin seçilmesi için istihare olunduğu, kur'a yoluyla ve ittifakla şehrin ortasında kalan Mirza Sarayı'nın bulunduğu yerin belirlendiğini ifade etmektedir.[3] Bu iki kaynakta yer alan bilgi, Sultan Selim'in mezar yerinin vefatından sonra belirlendiğine

müslimînden bülend ü bâlâdır. Ol makām-ı mübârek ve sa'âdet-mend türbe-i 'ulyâları içün ihzâr olunub zât-ı rahmet-makrûnları anda medfûn olub üzerlerine utâk-ı rahmet-menzil kurulub tilavet-i Kur'ân-ı 'azîm için hafızlar ve hârisler ta'yîn olunub makām-ı behişt-berîn zuhûr eyledi." Bk. Celâl-Zade Mustafa, *Selim-Nâme*, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990, s. 221-222, 453. Bu konuda ayrıca bk. Kemal Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman,* X. Defter, haz. Şefaettin Severcan, TTK Yay., Ankara 1996, s. 100, 9-25; *İdris-i Bidlîsî Selim Şah-nâme,* haz. Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001, s. 388-396; Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih,* II, İstanbul 1279-80/1863-64, s. 390-401; Ali Kökoğlu, *Kemal Paşa-Zâde'nin Selim-Nâmesi*, Erciyes Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994, s. 230; Abdurrahman Sağırlı, *Keşfî Mehmed Çelebi Selim-Nâme veya Bağ-ı Firdevs-i Guzât ve Ravza-i Ehl-i Cihâd*, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993, s. 144; Selahattin Tansel, *Yavuz Sultan Selim,* TTK Yay., Ankara 2020, s. 304-309; Ahmet Uğur, *Yavuz Sultan Selim,* Erciyes Üniversitesi Yay., Kayseri 1992, s. 116-120; Feridun M. Emecen, *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010, s. 344-348; Feridun M. Emecen, "Selim I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA),* C 36, İstanbul 2009, s. 413-414.

2 *İdris-i Bidlîsî Selim Şah-nâme,* s. 404.

3 "Ba'de mâ vâlid-i cennet-mekânıma dahme yeri içün istihâre olunub, ittifâk-ı kur'a-i ihtiyâr meyân-ı şehirde olan ma'rûf Mirzâ Sarâyı'na düşmüş idi." Bk. Kökoğlu, *Kemal Paşa-Zâde'nin Selim-Nâmesi*, s. 226.

işaret etmekte; burada daha önce Sultan Selim'in bir cami temeli attığı, buna binaen naaşının oraya defnedildiği yönündeki görüşü zayıflatmaktadır.

Sultan Selim'in defin işlemleri tamamlandıktan sonra mezarı üzerine önce geçici bir çadır kurulmuş, defin merasimi sonrasında da Kanuni Sultan Süleyman, buraya bir cami, imâret ve türbe yapılması yönünde emir vermiştir.[4] Takip eden yıllarda Sultan Süleyman, babasının hayrâtı olarak; babası, validesi ve şehzadeler için üç ayrı türbe, cami, imâret, dörder odalı iki tabhâne (misafirhane), bir mektep, bir çifte hamam ve buraya uzakça bir mahalde de bir medrese yaptırmıştır. Bütün bu yapılar, daha sonra Sultan Selim Külliyesi olarak isimlendirilmiştir.[5] Sultan Selim Külliyesi'nin bütününü içine alacak şekilde de Kanuni Sultan Süleyman 14 Ramazan 964/11 Temmuz 1557 tarihinde, aşağıda ayrıntılı olarak üzerinde durulacak olan bir vakıf kurmuş ve babası adına bir vakfiye düzenletip tescil ettirmiştir.[6]

Yavuz Sultan Selim'in İstanbul dışında da çeşitli vakıf hayrâtı bulunmaktadır. Bunlardan ikisi, Mısır Seferi dönüşünde yaklaşık beş ay konakladığı Şam'dadır. Şam'daki hayrâtından ilki, Sâlihiye semtinde Muhyiddin ibnü'l-Arabî için yaptırdığı cami, imâret ve türbedir. Günümüze vakfiyesi de ulaşan bu hayrât, Şeyh Muhyiddin Arabî Külliyesi olarak bilinmektedir (vakfiye tarihi 924/1518-19).[7] Şam'daki diğer hayrâtı ise, Şeyh Sa'deddin el-Cebbâvî (Cübbâvî) için yaptırılan zaviye ve ona tahsis edilen vakıftır. Bu vakfın tescili,

4 "Zât-ı rahmet-makrûnları anda medfûn olub üzerlerine utâk-ı rahmet-menzil kurulub… Sonradan hazret-i Padişâh-ı sa'âdet-intizâm üzerlerine kubbe-i âlî ve câmi'-i cennet-makām ve 'imaret-i güzîn-i hayr-encâm yapdılar." Bk. Celâlzâde Mustafa, *Selim-Nâme*, s. 222, 453. "Meşhed-i münevver üzerinde künbed-i 'âlî ve havâlisinde esnâf-ı zâyi' (ve envâ'-i bedâyi'i câmi' imaret ve müsâfir-hâne ve mescid u câmi' yapılmak buyruldı)." Bk. *Tevârih-i Âl-i Osman,* X. Defter, s. 24. Ayrıca bk. Sağırlı, *Keşfî Mehmed Çelebi Selim-Nâme,* s. 144-145; Uğur, *Yavuz Sultan Selim*, s. 120; Emecen, *Yavuz Sultan Selim,* s. 348.

5 Sultan Selim Külliyesi için bk. İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri (926-974/1520-1566), İstanbul,* C VI, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 2004, s. 516-547; Aydın Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", *DİA,* C 37, İstanbul 2009, s. 513-516.

6 Yavuz Sultan Selim-i Evvel adına tescil edilen vakfiye, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)'nde, *Vakfiye Defteri (VD), Numara 1383* olarak kayıtlıdır.

7 Yavuz Sultan Selim'in Şam'daki Muhyiddin ibnü'l-Arabî külliyesi vakfı için bk. İbrahim Ceylan, "Yavuz Sultan Selim'in Şam'da Yaptırdığı İlk Osmanlı Vakfı ve Vakfiyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S 2, Konya 1986, s. 157-198; Mehmet İnbaşı, "Yavuz Sultan Selim'in Şam'daki Vakfiyesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S 16, Erzurum 2001, s. 219-232.

oğlu Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır (vakfiye tarihi 947/1540).[8] Sultan Selim'in şehzadelik döneminde tesis edilmiş olan iki zaviye vakfı daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vakfiyede o günkü idari bağlılığı belirtilmeyen, günümüzde Giresun'a bağlı Alucra ilçesi sınırları içinde kalan Zun (Boyluca)[9] ve Mismilon (Gökçebel) köylerinin tamamının Şeyh Mahmud Çağırgan ve evladı için vakfedildiği zaviye vakfıdır (vakfiye tarihi 21 Safer 907/5 Eylül 1501).[10] Diğer bir zaviye vakfı ise, yine tescili oğlu Sultan Süleyman tarafından yaptırılan, o tarihte Trabzon sancağına bağlı Kürtün kazasının Yağlıdere nahiyesinin Hisarcık köyünde, Hacı Halife'nin yaptırdığı zaviye ile ilgilidir (vakfiye tarihi 950/1543-44).[11]

Yukarıda belirtilenler dışında, arşivlerde Yavuz Sultan Selim adına kayıtlı çeşitli vakıf hayrât ve akarâta ait bilgilere rastlanmaktadır. İ. Aydın Yüksel'in yaptığı tespite göre, Sultan Selim'in hayrâtı arasında şu eserleri de zikretmek mümkündür: Annesi Gülbahar Hatun adına Trabzon'da yaptırılan külliye (caminin inşa tarihi 1514), Kırım'da Kızıltaş Kalesi ve müştemilatı (1515) ile yine Kırım'da Temrük Kalesi ve Câmii (1519), Mostar'ın güneyinde Ustulce (Stolac)'de Hünkar Careva Câmii, Mostar'da köprünün başında Yavuz Sultan Mescidi, günümüzde Karadağ sınırlarında kalan Bar'da, Sultan Selim Câmii ve Mektebi, İstanbul'da Karacahmet Mezarlığı içinde Miskinler Tekkesi ve Mescidi (1514), Konya'da Mevlânâ Türbesi avlusunda yaptırılan şadırvan ile şehrin farklı yerlerine yaptırılıp suyu akıtılan 10 çeşme, Mevlânâ Dergâhı'nın etrafına yapılan duvar, başta babası II. Bayezid'in türbesi olmak üzere İstanbul (Selçuk Hatun Türbesi), Bursa (Şehzade Ahmed Türbesi) ve Amasya'da (Şehzade Osman Türbesi) hanedan mensupları için yaptırılan

8 VGMA, *VD, Numara 558,* s. 193-194.

9 907/1501 tarihli vakfiyede köyün adı Uzun olarak kaydedilmiş; günümüzde Boyluca olan bu köyün eski adının Zen olduğu diğer kayıtlarda yer almaktadır. Arapça vakfiyedeki bu yazımın sehven mi yoksa o dönemde köyün adının Uzun olmasından mı bu şekilde yazıldığı hakkında elimizde bilgi yoktur.

10 VGMA, *VD, Numara 386,* s. 196. Çağırgan zaviyesi vakfı için bk. Mehmet Fatsa, "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Vakıf Yoluyla İskan Metoduna Bir Örnek: Alucra'da Çağırgan Zâviyeleri", *Vakıflar Dergisi,* S 36 (Aralık 2011), s. 87-100.

11 VGMA, *VD, Numara 608/1,* s. 234, sıra 253. Bu vakıf üzerinden yapılmış bir çalışma için bk. Naci Yüngül, "Giresun'un Espiye İlçesinde Yavuz Sultan Selim'in Tesis Ettiği Gülbahar Hatun Tekkesi Vakfına Ait Vesikaların Değerlendirilmesi", *Vakıflar Dergisi,* S XV, Ankara 1982, s. 101-116. Bu vakfı Gülbahar Hatun Tekkesi Vakfı olarak isimlendirmek pek mümkün gözükmüyor.

türbeler.[12] Yavuz Sultan Selim'in Konya'daki vakıf hayrâtı hakkında İbrahim Hakkı Konyalı[13] ve Mehmet Akif Erdoğru'nun[14] çalışmalarında ayrıntılı bilgi yer almaktadır. Yavuz Sultan Selim'in, yukarıda belirtilen şehirler dışında, Edirne ve Kahire'de de imar faaliyetlerinde bulunduğu, İstanbul'daki tersaneyi genişlettiği, Sirkeci ile Sarayburnu arasında, sahilde bir köşk (Yalı Köşkü/Mermer Köşk) yaptırdığı dönemi anlatan bazı eserlerde yer almaktadır.[15]

Sultan Selim Külliyesi / Hayrâtı (İmâret-i Âmire)

Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılan Sultan Selim Külliyesi, günümüzde İstanbul'da Fatih ilçesinin Yavuz Sultan Selim mahallesinde Çukurbostan denilen eski Bizans açık su haznesi yanında, Haliç'in dik yamaçları üzerindedir. Mirza Sarayı denilen yere inşa edilen Sultan Selim Külliyesi'nin ana birimleri; cami, iki tabhâne (misafirhane), Sultan Selim, Hafsa Sultan ve Şehzadeler türbeleri, mektep ve imâret (aşhâne) ile bu yapılar dışında, ayrı bir yerde bulunan bir çifte hamam ve bir medrese ile vakfiyede belirtilmeyen, sadece Mimar Sinan ve Evliya Çelebi'nin bahsettiği bir kervansaraydan oluşmaktaydı.[16] Evliya Çelebi, Sultan Selim Külliyesi'nden

12 İ. Aydın Yüksel, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*, C V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yay., İstanbul 1983, s. 419-455.

13 İ. H. Konyalı, Yavuz Sultan Selim'in Konya şehir merkezinde 11 çeşme yaptırdığını; Dutlu suyunu Konya şehrine içme suyu olarak getirttiğini ve bu çeşmelerden suyu akıttığını belirtmektedir. Bu çeşmeler içinde en meşhuru, H.918/M.1512 yılında suyu akıtılan Mevlânâ Türbesi avlusundaki şadırvandır. Konyalı, bu sular için Koçhisar Tuzlası ile Salyâne Mukātaası gelirinden senelik 30.000 akçenin vakıf olarak tahsis edildiğini ifade etmektedir. Bk. İ. H. Konyalı, *Abideleri ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, haz. Mehmet Ali Orak, Ali Bektaş, Konya 2007, s. 195, 221, 250, 357, 380-382 (https://docplayer.biz.tr/109684633-Abideleri-ve-kitabeleriyle-konya-tarihi-dr-ibrahim-hakki-konyali.html [erişim tarihi 10.12.2021]).

14 M. Akif Erdoğru, Yavuz Sultan Selim'in Konya vilâyeti mukātaâtından salyâne ve Koçhisar Tuzlası gelirinden, yılda 30.000 akçeyi Konya Mevlevî Dergâhı'na vakıf olarak tahsis ettiğini belirtmektedir (Sâlyâne an mukātaât-ı vilâyet-i Karaman an memlehâ-i Koçhisar ber mûceb-i hükm-i şerîf-i merhûm Sultân Selîm Hân -aleyhirrahme ve'l-gufrân- fî sene 30.000). Bk. M. A. Erdoğru, "Konya Mevlevî Dergâhı'nın Malî Kaynakları ve İdaresi Üzerine Düşünceler ve Belgeler", *TTK Belgeler*, XVII/21, Ankara 1996, s. 58-59. Erdoğru'nun aktardığı bilgiler, Yavuz Sultan Selim tarafından Konya'da yapılan vakıf tahsisin kaynağını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

15 Yüksel, *II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri*, s. 440; Emecen, "Selim I", s. 414.

16 Külliyenin birimleri hakkında ayrıntılı olarak bk. Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 516-547; aynı yazar, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 513.

bahsederken; üç kapısı olan bir cami, caminin sağında ve solunda camiye bitişik misafirhaneler (iki tabhâne), birer şerefeli iki adet minare, üç kapısı bulunan bir avlu (harem), bu avlunun ortasında, üstüne IV. Murad'ın sekiz sütun üzere sivri kubbe yaptırdığı bir abdest havuzu (şadırvan), Çukurbostan'a bakan büyük kubbeli bir sıbyan mektebi, imâret, aşevi ve bir misafirhane ile 300 adım kadar mesafede bir hamam, kervansaray, Sultan Selim ve Şehzadeler (Kanuni'nin oğulları Murad, Mahmud ve Abdullah'ın mezarlarının olduğu) türbeleri (Hafsa Sultan türbesinden bahsetmez) ile Yenibahçe yakınında Halıcılar köşkü denilen yerde bir medresesi olduğunu belirtir.[17] Sonraki yıllarda, Sultan Selim Külliyesi'nin merkezi olan caminin çevresine, Sultan Abdülmecid'in türbesi ile bir meşruta binası ve 1917 yılında, 1884 depreminde yıkılan imâretin bulunduğu yere, Evkâf Nezareti tarafından Sultan I. Abdülhamid adına, Mimar Kemaleddin Bey'e Dârülhilâfe Medresesi yaptırılmıştır. Bu bina Cumhuriyet döneminde, önce Cumhuriyet Kız Lisesi, 1950'den itibaren Yavuz Selim Kız Meslek Lisesi olarak eğitim alanında hizmete sunulmuş, günümüzde ise Sultan Selim Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi binası olarak kullanılmaktadır.[18]

Sultan Selim Külliyesi'ni oluşturan yapıların inşaat evresi ve faaliyete geçişi hakkında dönemin kaynaklarında fazla bilgi bulunmamaktadır. Bu hususta kısmi de olsa Kemalpaşazâde *Tevârih-i Âl-i Osmân*'da bilgi vermektedir. O'nun ifadesine göre, Sultan Selim'in cenazesi defnedildikten sonra mezarı üzerine oğlu tarafından yapılması istenen türbe ve yanına yapılacak cami, imâret ve misafirhane gibi binaların yapımında çalışacak mimarlar ve işinin ehli ustalar bir araya getirilmiş, gerekli mühimmat ile âlet ve edevat temin edildikten sonra inşaata başlamak için en uygun zaman belirlenmiş, bu iş için görevlendirilen güvenilir kimselerin gayretleriyle hazırlıklar tamamlanmış, binaların inşâsına özenle ve süratle başlanmıştır.[19] Dönemin bir başka kaynağı, Bostan'ın *Cülüs-nâme-i Sultân Süleyman*'ında, yer aldığı

17 Evliya Çelebi b. Derviş Muhammed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I. Kitap, haz. Orhan Şaik Gökyay, Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s. 61-62, 129, 136, 142-143.

18 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 519, 536.

19 "Meşhed-i münevver üzerinde künbed-i 'âlî ve havâlisinde esnâf-ı zâyi' (ve envâ'-i bedâyi'i câmi' imaret ve müsâfir-hâne ve mescid u câmi' yapılmak buyruldı). Mi'mârlar ve kâr-güzâr bennâlar ihzâr olundı. Mezkûr binâların mühimmâtı esbâb u âlâtı tahsîl ve tekmîl olunub ibtidâ-yı binâya sâ'at-i sa'd ihtiyâr olundı. Mücidd u sâ'î mu'temedler akdâm-ı ikdâm üzerine durub maslahat-ı binânın itmâmı emrine müsâra'at u ihtimâm gösterdiler, binâya başladılar." Bk. Kemal Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman*, X. Defter, s. 24-25.

üzere; Kanuni Sultan Süleyman Belgrad seferine çıkmadan evvel, Sultan Selim için yapılacak olan cami, türbe ve imâretin yapımına başlanmasını emretmiş, inşaat için gerekli olan mermerler, direkler, taşlar ve diğer malzeme hazırlanmış; memleketin muhtelif yerlerinden mimarlar, marangozlar, taşçılar İstanbul'a getirtilmiştir.[20]

Her ne kadar dönemin tarihçisi olmasa da kullandığı kaynaklar arasında Kanuni döneminin önemli tarihçilerinin ve râvilerinin bilgilerine eserinde yer veren Peçuylu İbrahim (1574-1649?),[21] Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı hayır ve hasenatı anlatırken, Sultan Selim Câmii ve hayrâtı hakkında şu bilgileri aktarmaktadır:[22] "Câmi'-i şerîf-i Sultân Selîm Hân tâbe serâhu merhûm ve mağfurun leh ba'de'd-defn üzerlerine türbe-i âlî ve câmi'-i şerîf ve imâret-i latîf ve mekteb ve dârü'ş-şifâ ve medrese-i âliye ve dârü'z-ziyâfe binâ itdirdiler, dört yüz bin altun iç hazîneden bi't-temâm verilmiş ve mesârıf ve muhâsebesi bu hesâb üzre görülmüşdür." Peçuylu İbrahim diğer kaynaklardan farklı olarak dârüşşifâ ve dârüzziyâfeden bahsetmekte, dârüzziyâfe dediği yerin muhtemelen vakfiyede de yer alan imâretin *me'kel* denilen yemek yenilen yeri (yemekhanesi) olduğu düşünülebilir; ancak burada, dârüşşifâ olarak hizmet veren bir birimin olduğu yönünde başka bir görüş bulunmamaktadır. Burada dikkati çeken bir nokta, Kanuni'nin bu hayrât için iç hazineden 400 bin altın harcadığı bilgisidir.

Evliya Çelebi *Seyhatnâme*'de, Sultan Selim Câmii hakkında bilgi verirken, caminin inşaatının 927/1520-21 yılında başladığını, 933/1526-27 yılında da tamamlandığını ifade eder.[23] İsmail Hami Danişmend, Kanuni Sultan Süleyman'ın Belgrad seferine hareketini 10 Cemâziyelâhir 927/18 Mayıs 1521 tarihi olarak vermekte; ondan bir gün önce de, 9 Cemâziyelâhir/17 Mayıs Cuma günü, Sultan Selim Câmii'nin temel atma merasiminin yapıldığını, caminin temeline ilk taşı Kanuni'nin kendi eliyle koyduğunu

20 Bostan'ın Cülûs-nâme-i Sultân Süleyman'dan nakli için bk. Şefaettin Severcan tarafından yayınlanan Kemal Paşa-zâde'nin *Tevârih-i Âl-i Osman*, X. Defter, s. 25, dipnot 19.

21 Peçuylu İbrahim'in *Târih-i Peçevî* olarak bilinen eseri, Kanuni'nin saltanatının başlarından IV. Murad'ın saltanatının sonuna kadarki dönemi ihtiva etmektedir. Bk. Erika Hancz, "Peçuylu İbrâhim", *DİA*, C 34, İstanbul 2007, s. 216-218.

22 Peçevi İbrahim, *Târih-i Peçevî,* Cild-i Evvel (2 cilt), İstanbul 1283-1286/1866-1869, s. 423, 425.

23 "Peder-i azîzinin kabr-i pür-envârının kurbında pederi nâmıyla sene seb'a ve ışrîn ve tis'a mi'ede [927/1520-21] şurû' itdi ve sene selâse ve selâsîn ve tis'a mi'ede [933/1526-27] itmâm olundı." Bk. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* I, s. 61.

belirtir.[24] Danişmend, İstanbul'daki selâtin camileri içinde sade bir güzelliğe sahip olduğunu belirttiği Sultan Selim Câmii'nin bir buçuk senede tamamlandığını, kapı kitâbesinde inşaatın bitiş tarihinin, gün belirtilmeden Muharrem 929/ Kasım-Aralık 1522 olarak kaydedildiğini ifade eder.[25] Cami ve türbenin kapı kitâbelerindeki metin, bânisinin ismi dışında hemen hemen aynıdır. Kitâbede, caminin Sultan Selim'in emriyle inşa edildiği ve Muharrem 929/Kasım-Aralık 1522'de türbenin de Sultan Süleyman'ın emriyle inşa edildiği ve aynı tarihte tamamlandığı yer almaktadır.[26] Aydın Yüksel'in yorumuna göre, Sultan Süleyman babasına hürmeten, camiyi yaptıran kişi olarak kendi ismini zikretmemiş olabilir. Böyle yapmakla da bu caminin, babasının adı ile anılmasını sağlamıştır.[27] Evliya Çelebi'nin caminin inşaatının başlamasıyla ilgili verdiği tarih, yukarıda belirtilen tarihle uygun, ancak bitiş tarihi kitâbeden farklıdır. Evliya Çelebi, 933/1526-27 yılını tamamlanma tarihi olarak verirken, muhtemelen aşağıda da değinileceği üzere cami ve imâretin açılış tarihini kastetmiş olabilir.

Sultan Selim Külliyesi binalarının mimarının kim olduğu hususunda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden genel kabul göreni; cami, tabhâne (misafirhane), türbeler, mektep ve imâretin o sıralarda mimarbaşı olan Acem Alisi (Acem Ali); hamam, kervansaray ve medresenin de Mimar Sinan olduğu yönündedir.[28] Aşağıda da belirtildiği üzere cami, imâret ve türbelerin,

24 İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C 2, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971, s. 67.

25 Danişmend, *age.,* s. 85-86.

26 Caminin kitâbesi: "Emere bi-inşâ'i hâze'l-câmi'i'ş-şerîf sultântü'l-a'zamü'l-ekrem seyyidü selâtini'l-Arab ve'l-Acem mâlikü'l-berreyn ve'l-bahreyn hâdimü'l-haremeyni'ş-şerîfeyn es-Sultân ibnü's-Sultân Sultân Selîm Hân ibnü's-Sultân Bâyezid Han ibnü's-Sultân Ebü'l-feth Sultân Mehemmed Hân halledallâhü mülkehû ve sultânehû ve temme zâlike'l-imaretü'l-mübâreke fî şehri Muharremi'l-harâm li-sene tis'a ve işrîn ve tis'amie".
Türbe kitabesi: "Emere bi-inşâ'i hâze't-türbete'ş-şerîfe es-sultânü'l-ekrem seyyidü selâtîni'l-Arab ve'l-Acem mâliku'l-berreyn ve'l-bahreyn hâmî'l-Haremeyni'ş-Şerîfeyn es-Sultân ibnü's-Sultân es-Sultân bin Sultân Süleyman Hân bin Selîm Hân bin Bâyezid Hân halledallâhü mülkehû ve sultânehû…. Ve temme zâlike'l-imaretü'l-mübâreke fî gurreti şehri Muharremi'l-harâm fî 'âm tis'atin ve ışrn ve tis'amie." Bk. Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 520-521, 537.

27 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 520.

28 Yüksel, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 513. Cami ve türbelerin mimarının Acem Alisi olduğuna dair Tahsin Öz tarafından ileri sürülen görüş ve külliyenin birimlerinin mimarı ile ilgili diğer görüşler için bk. Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s.

Haziran 1527'den önce fiilen faaliyete başlamış olması, bu yapıların mimarının Acem Alisi olduğu yönündeki görüşleri desteklemektedir. Mimar Sinan'ın mimarbaşılığı, Acem Alisi'nin 1537'de vefatından sonra başlamış, muhtemelen külliyenin diğer yapıları onun denetim ve gözetimi altında yapılmıştır.

Sultan Selim Külliyesi ile ilgili elimizdeki en önemli arşiv belgesi, 964/1557 tarihli Sultan Selim-i Evvel (I. Selim) vakfiyesidir. Ancak bu vakfiyeden önce, Sultan Selim Külliyesi'nin ana birimleri olan cami, imâret ve türbelerin vakıf gelirleri, harcamaları ve faaliyete başlamaları hakkında en eski tarihli arşiv kaynağı, 936/1530 tarihli teftiş defteridir.[29] Bu defter, Sultan Selim câmii, imâreti ve mezârât-ı şerîfe olarak kaydedilen türbelerin vakıf gelirleri, harcamaları, görevlileri ve faaliyetlerinin teftişi sonrasında kayıt altına alınmıştır. Sultan Selim'in vakıf ve hayrâtının bu teftişi, vakfın o tarihte mütevellisi olan Hüsrev Bey'in iki sene yedi aylık tevliyet dönemini içermektedir. Ancak burada, vakfın bir önceki yıllardaki gelir ve gider durumuna da gönderme yapılmaktadır. Vakfın teftişine, o sıralar Semâniye Medreselerinde müderris olan Ebussuûd Efendi memur edilmiştir.[30] Mütevelli Hüsrev Bey'deki hesaplara ve işlemlere ait defterleri inceleyen Ebussuûd Efendi, yaptığı inceleme ve soruşturma ile vakfın bir nev'i muhasebesini ve denetlemesini yapmış ve yukarıda belirtilen teftiş defterini (raporunu) hazırlamıştır.[31] Bu defterde yer alan bilgilerden öğrendiğimize

519-520, 522, 546; Doğan Kuban, *Osmanlı Mimarisi,* Yem Yayın, İstanbul 2007, s. 231-233. Zeki Sönmez, İstanbul Sultan Selim Camii'ni, Mimarbaşı Acem Ali'nin kendi üslûbunu eksiksiz biçimde ortaya koyduğu en önemli eseri olarak zikreder. Bk. Z. Sönmez, "Acem Ali", *DİA,* C 1, 1988, s. 322.

29 Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), *TS.MA.d, Defter No: 1559*, v.2b-7a.

30 Bursa Sultâniye payesine lâyık görülen Ebüssuûd Efendi, 934/1528'te Medâris-i Semâniye'den Müftü Medresesi'ne müderris oldu. Beş yıl bu vazifede kaldıktan sonra önce Bursa, 940 Rebîülâhirinde de (Kasım 1533) İstanbul kadılığına getirildi. Bk. Ahmet Akgündüz, "Ebüssuûd Efendi", *DİA,* C 10, 1994, s. 365.

31 Teftiş defterinin ilk sayfasında: "Merhûm ve mağfurunleh Sultan Selim Hân nevverallâhu ta'âlâ hazretlerinün câmi'-i şerîf ve imaret-i âmirelerinün cüz'î ve küllî ahvâlî teftiş u tefahhus olunub tafsîlî südde-i seniyye-i cihân-bânî cenâbına arz olunmak buyurulmuş mütemessilen li'l-ümerâi'l-âlî ebbede Allâhu müte'âlî mütevelli olan Hüsrev Beg'in defterleri kabz olunub ibtidâ-i tevliyetinden intihâsına değin evkâfdan ne mikdâr hâsıl olmuşdur ve her senede ne mikdâr hâsıl olmuşdur ve ne mikdârını kabz idüb ne mikdârı bâkî kalmışdur ve bâkiyenün bekāsına sebeb nedür ve mâl-ı makbûzdan müddet-i tevliyetde ne mikdârını harc eylemişdür defterlerinde gösterdüği harc-ı vâkı'a mutâbık mıdur tefakkud olundukda defterleri tetebbu'

göre, Hüsrev Bey'den önce vakfın mütevellisi Muharrem Bey'dir. Teftiş kaydında belirtildiği üzere bu şahıs vakfın ilk mütevellisidir.

Hüsrev Bey'in mütevelli olarak görev yaptığı iki sene yedi aylık dönemde, vakfın bütün gelir kalemlerinden toplam 2.937.907 akçe gelir (hâsıl) elde edilmiş; bu meblağın (paranın) 2.242.164 akçesi vakfın gelir hanesine makbuz olarak; 695.143 akçesi de vergileri tahsil eden câbilerin ve vakıf arazileri tasarruf eden reâyânın üzerindeki alacaklar (zimem) olarak kaydedilmiştir. İncelenen dönemde, vakfın harcamaları 2.359.636 akçedir. Bu meblağın 219.066 akçesi gerekli yerlere yapılan ödemeler (deyn-i vâcibü'l-edâ); 2.140.570 akçesi de makbuz olarak kaydedilen eldeki meblağdır. Vakıf meblağdan, Hüsrev Bey'den önceki dönemden 101.594 akçe açık kalmış; makbuz olarak kaydolunan meblağın ise, ödemelerini havale yoluyla yapan mutemedlerle, câbîlerin zimmetinde olduğu belirtilmiş; 13.284 akçenin de nerede olduğunun tespit edilemediği ifade edilmiştir. Makbuz olarak kaydedilen vakıf gelirden 2.242.164 akçe teslim alınmış (kabz olunmuş); bunun 254.749 akçesi 931/1524-25 senesi gelirinden, 1.005.251 akçesi 932/1525-26 senesi gelirinden tahsil edilmiştir. Bu iki senelik tahvilden 201.497 akçe ise teslim alınamamıştır. Vakıf gelirden, 933/1526-27 senesinde 730.384 akçe teslim alınmış; 494.246 akçe ise teslim alınamamıştır. Vakfın 934/1527-28 senesi vergi gelirinden teslim alınan meblağ ise 251.780 akçedir.

Teftişe konu olan dönemde, vakfın masrafları 2.140.570 akçedir. Bunun 224.436 akçesi, 932 senesi Ramazan ayı başından, 933 senesi Şaban ayı sonuna kadarki (11 Haziran 1526 - 31 Mayıs 1527) bir senede; birden fazla mezar olduğu için mezârât-ı şerîfe olarak kaydedilen - ki, o tarihte Sultan Selim türbesi dışında Şehzadelerin mezarlarının bulunduğu türbenin de yapılmış olduğu anlaşılıyor - türbelerdeki vazife sahiplerine (erbâb-ı vezâife) ve bazı binalara harcanmıştır. Bu dönemde yapılan harcamalardan 1.361.971 akçe, 933 senesi Ramazan ayı başından, 934 senesi Şaban ayı sonuna kadarki (1 Haziran 1527 - 19 Mayıs 1528) bir senede yapılmıştır. 933 senesi Ramazan ayının (Haziran 1527) öne çıkan tarafı, bu tarihin "mebde-i feth-i imâret-i şerîfe" olarak deftere kaydedilmesidir. Bu ifadeden, imâretin faaliyete başlama tarihinin, Ramazan ayının ilk gününe tesadüf eden 1 Haziran 1527 tarih olduğu anlaşılmaktadır. Bu seneye ait yapılan harcamaların kendi içinde

ve istiksâ olunub…" ifadelerine yer verilmiştir. BOA, *TS.MA.d, Defter No: 1559*, v.2b.

dağılımı ise teftiş defterinde şu şekilde yer almıştır: 1.115.940 akçe, caminin ve imâretin (câmi'-i şerîf ve imâret-i âmirenin harc-ı mukarrerlerine) daha önce belirlenmiş olan sabit harcamaları olup, bunun 450.720 akçesi vazife sahiplerine maaş (mevâcib), 665.220 akçesi de yiyeceklere (me'kûlâta) harcanmıştır. Bu iki kalem gider dışında, 246.031 akçe de caminin ziyneti, imâretin evânisi (kap kacağı) ve bazı binaların ihtiyacı için kullanılmıştır. Teftiş defterinde, yıllara göre masraf kalemleri verilirken, 932-933/1526-27 senesinde sadece mezarlar ve diğer binalarla ilgili harcamalara; 933-934/1527-28 senesinde de imâret, cami ve diğer binalara yapılan, bir önceki seneye göre yaklaşık altı kat daha fazla olan giderlere yer verilmiştir. Bu durum bize, yukarıda da bahsedildiği üzere Evliya Çelebi'nin caminin tamamlanma tarihini, 933/1526-27 senesi olarak vermesine, bir nebze de olsa açıklık getirmektedir. Zira caminin ve imâretin tam olarak bu sene, türbelerin ise görevli ücretlerine bakıldığında, bir önceki sene tamamlandığı ve açıldığı anlaşılıyor. Hüsrev Bey'in teftişe tâbi tutulan son dönemi, 934 senesinin Ramazan ayı başından, 935 senesi Rebîülevvel ayı sonuna kadarki (20 Mayıs 1528 - 12 Aralık 1528) yedi aylık zaman dilimidir. Bu dönemde, vakfın makbuz olarak üzerinde bulunan meblağdan (paradan) 773.229 akçe harcanmış, bu meblağdan bir miktar da artmıştır.

Hüsrev Bey'in mütevelli olduğu yılların teftişinde, imâretin evkâfının 932/1525-26 ve 933/1526-27 senelerine ait mahsûlat (gelir) defterleri incelendiğinde toplamda 2.431.378 akçe gelir (hâsıl) elde edildiği; eski mütevelli zamanına ait 930/1523-24 ve 931/1524-25 senelerinin mahsûlat defterlerindeki gelirlerin de toplamda 2.600.788 akçe olduğu tespit edilmiştir. 932-933/1525-27 senelerinin gelirinin, 930-931/1523-25 seneleri gelirinden 169.410 akçe az olmasının nedeni, teftiş sırasında mütevelliye sorulmuş, alınan cevapta; Anadolu tarafındaki Sâyis nehrinin önceki mütevelli zamanında 130.000 akçe mukataaya verilirken, nehrin suyunun yeterli olmamasından dolayı çeltik tohumunda azalma meydana geldiği ve bu nedenle mukataa bedelinin 80.000 akçeye indiği ve çekirge istilası nedeniyle vakıf köylerde ortaya çıkan kıtlıktan kaynaklandığı ifade edilmiştir. Yapılan inceleme sonrasında vakıf gelirin tahsilinde noksanlığın Anadolu tarafında olduğu, Rumeli mukataatında noksan olmadığı, hatta eski mütevelli zamanında 6.000 akçe fazlası bulunduğu, 930 (1524) Mart'ı başından itibaren de 3 yılda 106.500 akçe fazlası olduğu belirtilmiştir.

Ebussuud Efendi'nin Sultan Selim Evkâfı'nın mütevellisi Hüsrev Bey'in dönemi ile ilgili teftişi, 935 senesi Rebîülevvel ayı sonuna (12 Aralık 1528) kadarki gelir ve gider defterlerini incelemesi ile son bulmuş; muhtemelen bu inceleme ve teftiş 936/1529-30 yılında yapılmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere caminin kitâbesinde inşaatın bitiriliş tarihi Muharrem 929/ Kasım-Aralık 1522 olarak verilmişti. Teftiş raporunda yer alan bilgilerden, vakfın hesapları ile ilgili kayıtların incelemesinin malî takvimle Mart (Cemâziyelevvel) 930/1524'da başladığı, cami ve imâretin Ramazan 933/ Haziran 1527'de faaliyete geçtiği, mezarlardaki görevlilerle ilgili vazife ücretlerinden de anlaşıldığı üzere, en az bir sene önce Sultan Selim ve Şehzadeler türbelerinin açık olduğu anlaşılmaktadır. Sultan Selim türbesinde sadece merhum padişahın mezarı bulunurken; Şehzadeler türbesinde, vakfiyede de belirtildiği üzere Kanuni Sultan Süleyman'ın çocuklarından, 1521'de vefat eden Şehzade Murad ve Şehzade Mahmud, 1526'da vefat eden Şehzade Abdullah'ın mezarları bulunmaktadır. Yavuz Sultan Selim'in hangi kızının burada medfun olduğu vakfiyede belirtilmezken, Aydın Yüksel, Sultan Selim'in kızlarından Hatice Sultan ile Hafsa Sultan'ın mezarlarının da burada olduğunu belirtmektedir.[32] Aynı yerdeki üçüncü bir türbe de 1534'te vefat eden, Yavuz Sultan Selim'in hanımı, Kanuni Sultan Süleyman'ın annesi Hafsa Sultan'a aittir.[33] 1557 tarihli Sultan Selim vakfiyesi içinde Hafsa Sultan'ın türbesine tahsis edilen gelirler ve türbedeki görevlilerle ilgili şartlar da yer almaktadır.

Yavuz Sultan Selim (Sultan Selim-i Evvel) Evkâfı'nın vakfiyesi 1557 tarihlidir. Caminin inşaatının tamamlanması ile vakfiyenin tescil tarihi arasında 30 seneyi aşkın bir zaman bulunmaktadır. Bu zaman zarfında Sultan Selim Câmii ve imâreti ile türbeler açık ve faal durumda, görevliler vazifelerini yapmakta, ücretlerini almakta, vakfın gelirleri tahsil edilmekte, harcamaları yapılmaktadır. Yukarıda bahsedilen teftiş raporunda ve 937/1530 tarihli Anadolu ve Rumeli muhasebe-i vilâyet defterlerinde bunu açık bir şekilde görmekteyiz. Vakfiyeyi değerlendirirken, aşağıda da değinileceği üzere Yavuz Sultan Selim'in İstanbul'daki hayrâtı için Anadolu ve Rumeli'de bazı köy, mezra, çiftlik, bağ, bahçe, tarla, sazlık, değirmen, hamam, dükkân gibi emlâk ve akar vakfedilmiştir. Bu emlâk ve akardan 1530'daki kayıtlara göre Anadolu tarafında olanlardan bazıları şunlardır: Kütahya livasına (sancağına)

32 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 538.

33 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 538.

bağlı Güre ve Selendi kazasının Çakırca köyü;[34] Kula kazasının Sirge, Ilaru, Çayırca, Kara Halil, Davala (Yurtbaşı), Turna-Karaca, Ağırmas, Tekfurçayırı, İlbey, Takmak, Çam köyleri;[35] Uşak kazasının Gerdeme, Ulugöbek, Elmacık, Yeregiren köyleri;[36] Honaz kazasının merkez (nefs) mahallelerinden Câmi-i Kebir, Köhne Cami, Belen, Kadı, Gebran ve Kayabaşı ile Uzunpınar, Temuk, Çoğı ve Kavacıkalanı köyleri;[37] Hüdavendigar livasına bağlı Gönan (Gönen) kazasının Yortan, Dilki, Turplu ve Sazludere köyleri;[38] Kızılca-Tuzla (diğer adı Behram/Ayvacık) kazasının merkezi ve 19 köyü;[39] Aydın livasına bağlı Kestel (Nazilli) kazasının Kuyucak ve ona bağlı Keskünlü ve Dalacık (Damlacuk?) köyleri ile Feslek (Feslik?), Serimlü (Selimlü?), Sögüd (Sögüt?, Sükut?), Dosan? (Toman?), İshaklu köyleri;[40] Kocaili livasına bağlı İznikmid kazasının Darlık (Darılık), Tavşanlu, Ada (nd. Gökçeviran) köyleri;[41] Şile kazasının Şeref-sungur, Ağaçoğlu Çiftlik, Ağaçağıl köyleri;[42] Yoros kazasının

34 *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I - Kütahya, Kara-hisâr-ı Sâhib, Sultan-önü, Hamîd ve Ankara Livaları, - Dizin ve Tıpkı Basım-*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1993, s. 122. Çakırca köyünden Sultan Selim vakfı geliri 12.839 akçedir.

35 *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu (MVA),* I, s. 123. Kula kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 82.902 akçedir.

36 *438 Numaralı MVA,* I, s. 125. Uşak kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 31.932 akçedir.

37 *438 Numaralı MVA,* I, s. 133. Honaz kazasının merkez mahalleleri ile köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 67.855 akçedir.

38 *166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), Hüdâvendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alâiye Livaları, -Dizin ve Tıpkı Basım-*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1995, s. 164. Gönen kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 12.637 akçedir.

39 *166 Numaralı MVA,* s. 169. Kızılca-Tuzla (Behram) kazasının merkez ve köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 66.419 akçedir.

40 *166 Numaralı MVA*, s. 454. Kestel kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 92.391 akçedir.

41 *438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), II - Bolu, Kastamonu, Kengırı, Koca-ili Livaları, -Dizin ve Tıpkı Basım-*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1994, s. 764. İznikmid kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 11.942 akçedir.

42 *438 Numaralı MVA,* II, s. 783.Şile kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 7.925 akçedir.

Deresegli (Derebeylü) köyü;[43] İznik kazasının Gedelek köyü;[44] Yalakâbâd kazasının Kocaderesi, Karpuzderesi, Akköy ve Tatarköy köyleri.[45] Vakfiyenin tescil edildiği 1557 yılına kadar başka emlâk ve akar da bu vakıf gelirlere ilave edilmiş, Sultan Selim Evkâfı adına kaydedilmiştir. Benzer durum Rumeli tarafında da söz konusudur. 1530'daki kayıtlarda, Silistre livasının (sancağının); Prevadi, Varna, Aydos, Karinovası (Karinâbâd), Rusikasrı kazalarına bağlı bazı köyler, araziler, mezralar, çiftlikler, değirmenler vs. Sultan Selim Evkâfı'nın İstanbul'daki hayrâtına vakıf olarak tahsis edildiği yer almaktadır.[46] Vakfiye tesciline kadar; Akkirman, Dimotoka, Tekfurgölü, Vize, Hafsa, Hayrabolu gibi kazalardan yeni gelir kalemleri Sultan Selim Evkâfı'na ilave edilmiştir. Bütün bu işlemler ve kayıtlar bize gösteriyor ki, vakıf hayrâtın inşasının tamamlanmasından vakfiyenin tesciline kadar geçen zamanda, Sultan Selim Evkâfı'nın eksiklikleri hem hayrât hem de akarât cinsinden tamamlanmış; son işlem olarak da vakfiyenin tescili ile vakfa hukukî statüsü kazandırılmıştır.

Sultan Selim Evkâfı'nın Hayrât, Akarât ve Vazife Sahipleri

Kanuni Sultan Süleyman, babası Yavuz Sultan Selim (Sultan Selîm-i Evvel/Sultan I. Selim) adına İstanbul'da yaptırdığı hayrât için 14 Ramazan 964/11 Temmuz 1557 tarihinde bir vakfiye düzenletmiş ve bunu babası adına tescil ettirmiştir.[47] Kanuni Sultan Süleyman, vakfın kuruluş işlemlerini

43 *438 Numaralı MVA,* II, s. 797. Yoros kazasından Sultan Selim vakfı geliri 4.650 akçedir.

44 *438 Numaralı MVA,* II, s. 805. İznik kazasından Sultan Selim vakfı geliri 2.317 akçedir.

45 *438 Numaralı MVA,* II, s. 809. Yalakâbâd kazası köylerinden Sultan Selim vakfı geliri toplam 16.067 akçedir.

46 *370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530), II - Çirmen, Müsellemân-ı Çingâne, Müsellemân-ı Kızılca, Silistre, Kefe, Niğbolu ve Vidin Livaları, -Dizin ve Tıpkı Basım-,* Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 2002, s. 432-433, 444-445, 450, 462-463, 468.

47 Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 1383 numara ile kayıtlı olan Sultan Selim Evkâfı'nın vakfiye tarihi; "Fî yevmi'l-erbaʿâi'l-âşir min şehri Ramazânü'l-münharit fî şuhûri seneti erbaʿîn ve sittîne ve tisʿa mietin mine'l-hicreti'n-Nebeviyye" olarak kaydedilmiştir. *VD, 1383*, s. 418-419. Vakfın ismi, defter halinde ve ciltli olan vakfiyenin iç kapak kısmında, sonradan Latin harfleri ile yazılan, *"Sultan I. Selim Han nâmına oğlu Sultan I. Süleyman Kanunî zamanında yapılan hayrât vakfiyesi"* başlığını taşımaktadır. Vakfiye defterinin ebadı 0,200x0,292 (0,196x0,180); dili Türkçe, sayfa adedi 211 varak, 422 sayfa; sayfa satır sayısı da 13'tür. Defterin iç kapak sayfasının başında Osmanlı Türkçesi ile "*Yavuz Sultan Selîm Hân-ı Evvel Hazretlerinin Vakfiyyesi Numero"* ibaresi yer almaktadır. Ayrıca iç kapakta, suret nüshanın çıkartıldığı

gerçekleştirmek, hayrât, akarât ve şurûtunu (şartlarını) kayıt altına aldırmak için vekil olarak Veziriazam Rüstem Paşa ibn Abdullah'ı görevlendirmiştir. İleride bahsedileceği üzere de Hüseyin Çelebi bin Muhammed vakfın tescil mütevellisi tayin edilmiştir. Vakfiyede, vakfı tescil eden kadı ya da bir başka görevlinin adı yer almamakta, sadece lakabı verilmektedir. Vakfiyenin sonunda, vakfın tesciline şahitlik eden şuhûdü'l-hâl kısmı kısa tutulmuş; unvanlarına bakılırsa defterdar oldukları anlaşılan Mehmed (Muhammed/Mehemmed) Çelebi bin Mehmed (Muhammed) ed-Defterî ve İbrahim Çelebi bin Musa ed-Defterî'nin isimlerine yer verilmiş, orada hazır bulunan diğer şahitlere de diğerleri denilerek topluca gönderme yapılmıştır.[48]

Üzerinde çalıştığımız vakfiye, suret, bir başka ifade ile istinsah nüshadır. Bunu şu ana kadar arşivlerde tek nüshası bulunan mevcut vakfiyedeki, "Rumeli Kazaskeri Ahmed bin Mahmud'un marifeti ile Hazîne-i Âmire-i Hâkānî'de muhafaza edilen vakfiyeden, üzerinde herhangi bir değişiklik yapılmadan aslına uygun olarak suretinin çıkartıldığı" ifadesinden öğrenmekteyiz.[49] Acaba vakfiyenin bahsedilen sureti ne zaman çıkartıldı? Bu sorunun cevabına açıklık getiren herhangi bir tarih vakfiyede yer almamaktadır. Vakfiye suretin çıkartıldığı tarihi tespit etmek için elimizdeki en önemli işaret Ahmed bin Mahmud'un Rumeli kazaskeri olduğu yıllar ve vakfiyenin iç kapak kısmında yer alan tuğradır. Yapılan inceleme sonrasında, vakfiyenin başında yer alan hüküm tuğrasının Sultan III. Murad'a ait olduğu, vakfiyenin suretinin

tarihte padişah olan III. Murad'ın hüküm tuğrası bulunmaktadır. Bu çalışmada, vakfiyenin VGMA'daki digital ortamda kayıtlı olan fotoğrafı kullanılmıştır. Asıl nüsha maalesef görülememiştir.

48 *VD, 1383*, s. 419. Vakfiyenin şuhûdü'l-hâl kısmında: "Bi-mahzari'l-emîri'l-kebîrî zü'l-kadri's-serî Muhammed (Mehemmed/Mehmed) Çelebi bin Muhammed (Mehemmed) ed-Defterî ve'l-emîri'l-kebîrî İbrahim Çelebi bin Musa ed-Defterî ve gayrihimâ mine'l-hâzırîn" ifadeleri yer almaktadır. Kâtip, vakfiyenin tamamında, isim olarak Türk toplumunda yaygın kullanımı olan Mehmed ismini Muhammed (Mehemmed) şeklinde şeddeli olarak yazmış, ancak biz bu ismi metin içerisinde Mehmed olarak okumayı tercih ettik.

49 Vakfiye defterinin 5. sayfasında, dibâceden, dâvet rüknünün olduğu kısımdan sonra gelen ayrı bir sayfada, vakfiyenin nesih hattı dışında, farklı bir yazı stili ile şu ibâre yazılmıştır: "Hazihi suretü'l-kitâbi'l-müstetâb el-merkūm alâ nehci's-sevâb el-mahfûzi fi'l-Hızâneti'l-Âmiretü'l-Hâkāniyye lâzâlet makrûneten bi'l-berekâti'r-Rabbâniyye nukılet an aslihâ bilâ tebdîl ve tağyîr bi-ma'rifeti haze'l-abdü'l-fakîr Ahmed bin Mahmud el-Kādî bi'l-Asâkiri'l-Mansureti fî Vilâyet-i Rum-ili el-ma'mûre ufiye anhümâ." Bu ibâre, vakfiyeyi aslından istinsah ederek yeniden kayıt altına alan kişinin Rumeli kazaskeri Ahmed b. Mahmud olduğuna haber vermektedir.

çıkartılmasına nezaret eden Rumeli kazaskerinin de, ilki 1566'da, ikincisi de III. Murad'ın saltanatın başlarında (1575) Rumeli kazaskerliğine, 1577'de de şeyhülislamlığa getirilen, Kanuni döneminin Edirne kadılarından Bedreddin Mahmud Efendi'nin oğlu Kadızâde lakabı ile de bilinen Ahmed Şemseddin Efendi (ö.1580) olduğu anlaşılmıştır.[50] Bütün bu bilgiler bize, eldeki mevcut nüshanın 1557 tarihinde, Kanuni döneminde tescil edilen nüsha olmadığını, her nedense III. Murad'ın saltanatının ilk yıllarında aslına uygun olarak vakfiyenin yeniden yazılıp düzenlendiğini ortaya koymaktadır. Sultan Selim adına tescil edilen bu vakfiye, onun sadece İstanbul'daki hayrâtının gelirlerini, giderlerini, vazife sahiplerini ve şartlarını içermektedir.

Vakfiyenin dibace (giriş) bir başka ifade ile dâvet rüknü denilen kısmında; Allah'a hamd, Hz. Peygamber'e salat ve selâm, vâkıfın -burada hem Sultan Selim'in hem de Sultan Süleyman'ın- ruhu için dua cümleleri yer almaktadır. Vakfiyede, Sultan Selim'in adı, baba ve büyük babasının adları ile birlikte yer almaktadır.[51] Hükümdarlık dönemi özetlenirken; vilayetleri genişlettiği, sayısız beldeyi zaptettiği, gerekli tedbirleri aldıktan sonra serhat bölgesinden ayrılıp geriye döndüğü, gönlünü güzel ve kalıcı eserler yapmaya, saltanat ve hilafete müteallik işleri görmeye yönelttiği, imâretleri tamir etmeye ve İslamî kaideleri çoğaltmaya başladığı sırada rahmet-i Rahman'a kavuştuğu ifade edilmektedir.[52] Vakfiyede, Sultan Selim'in kişiliğine ve kendisine yüklenen sıfatlara da yer verilmektedir. Bunlardan bazısı, sultanlar içinde şanı en yüce ve derecesi en yüksek, Osmanlı padişahlarının dokuzuncusu, insanların en iyisi, dokuz feleğin onuncusu ve sekiz yıldan birkaç ay fazla

50 Abdülkadir Altunsu, *Osmanlı Şeyhülislâmları, Ayyıldız Matbaası,* Ankara 1972, s. 37-38; Mehmet İpşirli, "Kadızâde, Ahmed Şemseddin", *DİA,* C 24, İstanbul 2001, s. 96-97.

51 Yavuz Sultan Selim'in ismi ile ilgili vakfiyede yer alan ibâre şu şekilde: "Es-Sultân bin es-Sultân bin es-Sultân Ebû'l-Muzaffer es-Sultân Selîm Şâh Hân bin es-Sultân Bâyezîd Hân bin es-Sultân Muhammed Hân". *VD, 1383,* s. 6-7.

52 "El-Kıssa teshîr-i vilâyât ve bilâd-ı bilâ-add ve tedbîr-i sedd-i suğûr-ı serhadden fâriğ ve müteferriğ oldukdan sonra teveccüh-i hâtır-ı hatîr-i âfitâb-âsârı bâkî-i me'âsir ve merâsim-i saltanat ve hilâfete müte'allik olub ta'mîr-i amâyir-i şerîfeye şürû' ve teksîr-i şe'âir-i şer'a şurû'ı şuyû' bulduğı gibi hükm-i ezelî nüzûl ve peyk-i ecelî vusûl buldukda esbâb ve esâs-ı Şâhî mâni'-i fermân olmayub ve esâs-ı Pâdişâhîden devâ ve dermân bulmayub dâ'î-i rahmet-peyâmdan nidâ-i *Va'llâhü yed'û ilâ Dâri's-Selâm* işidicek temettü'ât ve temennü'ât-ı dâr-ı müste'ârdan geçüb ke's-i ye's-i pür-be'sden şerbet-i kurbet içüb vatan-ı aslîye bu dâr-ı gurbetden göçüb tâir-i tâhir-i nefs-i nefîsi bir nefesde kafes-i bedenden uçub civâr-ı rahmet-i Rahmân'da mekân ve cûy-bâr-i ravza-i rıdvânda âşiyân buldı." *VD, 1383,* s. 11-12.

saltanat sürdüğü gibi tanımlamalardır.[53] Vakfiyede, Sultan Selim ile vakfı kuran Sultan Süleyman'ın seferlerine, fetihlerine, kahramanlıklarına, din ve devlet anlayışlarına da kısaca değinilmektedir.[54]

Vakfiyede, Kanuni Sultan Süleyman'ın eski ve yeni pek çok şehirde çok sayıda büyük imâretler ve sağlam binalar yaptırdığı; fakat bunların hepsinden önce babasına karşı sorumluluğunu yerine getirmek ve ruhunu ta'ziz etmek için babası tarafından yapımı mümkün olmayan İmâret-i Âliye'yi, babasının mezarının yakınında yapılması için emir buyurduğu ve cihanda bir benzeri olmayan bu imâretin inşasının tamamlandığı belirtilmektedir.[55] Burada imâretten kasıt, dar anlamı ile aşevi değil, külliye olarak tanımlanan yapılar topluluğudur.

Sultan Selim Külliyesi (İmâret-i Âmiresi)'nin merkezinde cami yer almaktadır.[56] Sultan Selim'in adını taşıyan caminin iç güzelliği, tezyinatı,

53 "Selâtîn-i aliyyeti'ş-şân ulviyyeti'l-menzileti ve havâkîn-i Aleviyyeti'l-ihsân Ömeriyyeti'l-ma'dile olan mülûk-ı Peyember sülûk-ı Osmâniyyenün dokuzuncusu ve tab'-ı pâk ve kemâl-i idrâkile nefs-i nefîsi nüfûs-ı tis'a-i felekiyyenün onuncusu olub egerçi müddet-i hilâfeti iken mümteddü olmayub hemân sekiz yıldan birkaç ay ziyâde idi." *VD, 1383,* s. 7.

54 *VD, 1383,* s. 7-15.

55 "Ve medâyin-i kadîme ve cedîde ve münâsib olan mevâzi'-i adîdede amâyir-i azîme bünyâd ve mebânî-i metîne îcâd idüb lâkin evvelen lâzıme-i hukūk-ı übuvveti îfâ ve kāide-i rüsûm-u mürüvveti istîfâ eyleyüb bu âmir u dâyir itdügi amâyir-i bî-nezâyirün cümlesinden mukaddem vâlid-i vâlâ-menkıbet ve ulyâ-menzilete binâsı mukadder ve inşâsı müyesser olmayan bir İmâret-i Âliye ki, hâviye-i sadakāt-ı câriye ola müşârün-ileyh Sultân Selîmü'l-ism kerîmü'l-ahlak ve mûmâ-ileyh Hâkān-ı adîmü'l-misl şehîrü'l-âfâk cenâbınun mezâr-ı merhamet-midrâr ve merkad-i mağfiret-midrârı kurbında bir mevzi'-i şerîf-i bülend ve mevki'-i latîf-i bî-mânend üzerinde binâ olunmak içün hükm-i mutâ'-ı hikmet-nümâ ve fermân-ı münîf-i maslahat-fermâ nâzil oldukda ol sâlifü'z-zikr ahsen-i emkinede bir eymen-i ezminede mütesâviyetü'l-adlâ' ve mütenâsibetü'l-evzâ' bir binâ-i lâmi'ü's-senâ ile imaret-i ma'mûretü'l-cihât ki ma'mûre-i cihânda nazîr-i ma'dûm ve ma'dûmü'n-nazîr olduğı ehl-i âleme ma'lûmdur inşâ olundı." *VD, 1383,* s. 15-16.

56 Sultan Selim Camii için bk. Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 519-522; aynı yazar, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 514. Cami hakkında Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde şu ifadelere yer almaktadır: "Bu câmi' İslâmbol dâhilinde Halic-i bahre hâ'il bir kûh-ı bâlâ üzre bir câmi'-i bâlâ-yı ibret-nümâdır. Ammâ sâ'ir cevâmi'ler gibi derûn-ı câmi'de aslâ amûd-ı âlîlerden bir âsâr yokdur. Hemân çâr-dîvâr üzre kubbe-i âlîlerdir kim ilm-i hendeseye mâlik olan üstâdlar gelüp temâşâ idüp, 'Koca Mi'mâr Sinân yed-i tûlâsını 'ıyân itmiş' deyü engüşt ber-dehen idüp hayrân olurlar. Hakkâ ki çâr-dîvâr üzre atlas-ı felekde böyle bir vâcibü's-seyr kubbe-i Mînâ binâ olunmamışdır. Cümle mühendisîn nazar idüp vâlih olurlar. Ve zirâ'-ı bennâ ile ölçüp, Ayasofya kubbesinin cânib-i müdevverinden birer şibr vüs'at

mihrabı, müezzin mahfili, minberi, kubbesi, minareleri ve diğer müştemilatı ve sahip olduğu bütün sanatkârane üslubu vakfifyede anlatılmakta; cami avlusunda bulunan şadırvan, havz-ı kevser numunesi, akan su da âb-ı hayat olarak nitelendirilmektedir.[57] Yine vakfiyede, İmâret-i Âmire olarak isimlendirilen Külliye'nin diğer yapıları sayılırken; içinde çeşit çeşit yiyeceklere ulaşılabilen, türlü türlü yemeklerin hazırlanıp pişirildiği umuma açık bir mutfak; talebelerin yemeklerini yedikleri, vakıftaki vazife sahiplerinin de nimetlendikleri, istifade edeni çok olan bir me'kel, yani bir yemekhane; çeşitli âlet, edevat ve kaplarla, tatlıların ve ihtiyaç duyulan yiyeceklerin içine konulduğu bir kiler; gerek vakfın gelirlerinden artan gerekse ihtiyaç olduğu için muhafaza edilen hububat ve tarım ürünleri ile bunlara ait malzemenin konulduğu bir ambar; binası yüksek ve içi geniş olan bir ıstabl yani ahır; bunların dışında, etrafı duvarlarla ve direklerle çevrilen, bir birinden müstakil, sekiz cennete (heşt-behişte) eş değer (muadil), camiye bitişik halde, dördü kuzeybatı tarafında, dördü de kuzeydoğu tarafında bulunan, sekiz odadan meydana gelen misafir odaları (tabhâne/misafirhane) ki, bu odalar, süste, güzellikte, ziynette ve bahâda "Huld-ı Berîn"e yani en yüce (kutsal) cennete benzetilmiştir. Makām-ı Kerîm (Cömert bir yer) olarak tanımlanan tabhâneye gelen yolcular, burada her zaman bedelsiz olarak kalabilecekler, nimetleri dâim olan mükemmel sofradan mukim (ikâmet edenler) ve yolcular bedelsiz olarak yemek yiyebileceklerdi.[58] Evliya Çelebi bu yapılardan bahsederken; "Bir imâret-i it'âmı ve bir dârü'z-ziyâfe-i ulemâ ve suhtevât me'keli ve bir mihmansarayı var" ifadelerini kullanmaktadır.[59] Burada, büyük bir ihtimalle

üzre binâ olunmışdur diyü ta'rîf ve tavsîf iderler….. Hakkâ ki kubbe-i eflâke mânend bî-mânend kubbe-i nîlgûndur. Lâkin Ayasofya kubbesi bu kadar âlî değildir. Kaddi elli sekiz zirâ' binâ-yı âlîdir, dahi âlî binâ olunmamasının asl-ı zemîni gâyet mürtefi' kûh-ı bâlâ üzre vâki' olmışdır…. Bu câmi' tûlen ve arzen (---) ayakdır. Mü'ezzin mahfili sağ taraf dîvârına muttasıl (---) sütûn mermer üzredir ve minberi ve mihrâbı beyâz mermerden sâde-kâr mihrâbdır. Üzerinde (---) olunmışdur. Ve câmi'in solında (---) sütûn üzre bir hünkâr ma'bedhânesi vardır. Bunda dahi İbrâhîm Hân müzehheb kafesler inşâ itmişdir ve kubbe etrâfında leyle-i mübârekelerde kanâdîller çerâğân idecek bir kat tabaka vardır. Ve niçe bin âsâr-ı maslûbât âvîzeler ile müzeyyen bir câmi'dir. Bunlardan gayrı câmi' içre bir alâmet yokdur…. Ve bu câmi'in üç kapusu vardır ammâ kıble kapusu dâ'imâ küşâdedir." *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* I, s. 61-62.

57 *VD, 1383,* s. 16-17. Evliya Çelebi şadırvanla ilgili olarak bilgi vermektedir. Bk. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I, s. 62.

58 *VD, 1383,* s. 17-18. Külliyenin imaret (aşevi) ve tabhânesi için bk. Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 522, 536; aynı yazar, "Sultan Selim Camii ve Külliyesi", s. 515.

59 *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I, s. 62.

dârüzziyafe, vakfiyede geçen me'kel (yemekhane), mihmansaray da tabhâne için kullanılmıştır.

Sultan Selim Külliyesi içindeki yapılardan birisi de sıbyan mektebidir. Vakfiyede, medreseden ayrı olarak, başka bir mahalde, statüleri bakımından hiçbir ayrım yapılmadan (yetim ya da babası sağ olan) bütün Müslüman çocuklara Kur'ân-ı Kerim'i öğretmek ve O'na karşı gerekli ta□zim ve hürmeti göstermelerini sağlamak için güzellikte, süste, kıymette gayet güzel bir mektephane yapıldığı belirtilmektedir.[60] Evliya Çelebi bu mektepten bahsederken; "Çârsû kapusu dibinde Çukurbostan'a nâzır bir kubbe-i azîm mekteb-i sıbyân-ı ebcedhân" ifadesini kullanmaktadır.[61] Sultan Selim Câmii'nin kuzeybatısında, Çukurbostan duvarı üzerinde olan bu mektep, Çarşı Kapısı denilen dış avlu kapılarından birine bitişiktir. Kitâbesiz, tek kubbesi olan, önünde geniş saçaklı bir girişi, iki sıra penceresi ve içinde ocak bulunan bu yapı, günümüzde ayakta kalan yapılardan biridir.[62]

Kanuni Sultan Süleyman, Sultan Selim Külliyesi içinde yer alan ana binalar dışında, babası adına, onun ruhunu ta'ziz için bir de medrese yaptırmıştır. Bu medrese, eski adı Yenibahçe olan semtte, Halıcılar Köşkü civarında, şimdiki Vatan Caddesi üzerinde, Aksaray'dan gidişte solda, günümüzde bir ara Şadiye Hatun Tıp Merkezi olarak kullanılan binadır. Mimar Sinan eseri olan bu medresenin inşaatının bitiriliş tarihi, muhtemelen 955-957/1548-1550 yılları arasıdır. Vakfiyede de belirtildiği üzere medresenin dershanesi aynı zamanda mescit olarak kullanılmıştır. O zamanlar, o çevrede bir cami olmaması nedeniyle, çevredeki halkın talebi üzerine 970/1562-63'te, mescit olarak da kullanılan medresenin dershanesine bir minber konulmuş, dışına da bir minare eklenmiş; böylece mescit camiye çevrilmiş ve yapılan bu ilave sonrası "mesciduhû tuhsinü'l-medrese 970 (1562)" ibaresi buranın kitabesine eklenmiştir.[63]

60 "Ve bir mevzi'-i âharda dahi sıbyân-ı ehl-i İslâm zevi'l-âbâ'i ve'l-eytâma ta'lîm ve i'lâm-ı Kur'ân-ı Azîm-vâcibü't-tekrîm ve't-ta'zîm içün bir mektebhâne-i bedî'u'l-beyân ve refî'u'l-hîtân ki tenşîr-i Kur'ân-ı Azîmü'ş-şâna âşiyâne ve gâyet-i behçet u bahâda bî-bahâne ve nihâyet-i hüsn-i binâda yegâne ve cümle-i cihâtile cihânda yek-dâne binâ eyledi." *VD, 1383,* s. 19.

61 *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* I, s. 62.

62 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 536.

63 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 546-547; Mübahat S. Kütükoğlu, *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri,* TTK Yayınları, Ankara 2000, s. 280-283; Zeynep Ahunbay, "Sultan Selim Medresesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 7, Kültür Ba-

Sultan Selim vakfiyesinde medrese hakkında bilgi verilirken; Kanuni Sultan Süleyman'ın, babasının ruhu için güzel ve yeni sevap haneleri açılması, rahmet ve mağfiretinin artması için bir medrese yaptırmak istediği, ancak daha önce babası için yaptırdığı İmâret-i Âmire'nin (Sultan Selim Külliyesi) yanında uygun bir yer olmaması nedeniyle, başka bir yerde, düz ve geniş bir alanda bir medrese yaptırdığı belirtilmektedir. Medresenin dershanesinin güzellikte ve bahâda kusursuz olduğu ifade edilmiş ve hücrelerinin yani odalarının her biri şahane birer köşke benzetilmiştir.[64] Vakfiyede medresenin hücre sayısı verilmemiş; konu üzerine yapılan araştırmalarda, medresenin yukarıda bahsedilen kubbeli dershanesi dışında, 19 hücresi olduğu ve kare planlı olan bu hücrelerin dikdörtgen bir avlu etrafında "U" meydana getirecek şekilde yapıldığı belirtilmiştir.[65] Yukarıda verilen bilgilerden, Sultan Selim Külliyesi'nin ilk binaları olan cami, tabhâneler, imâret ve türbelerden yaklaşık 25 yıl sonra, başka bir mahalde bir de medrese yapıldığını öğrenmekteyiz.

Yavuz Sultan Selim Külliyesi binalarının inşası tamamlandıktan sonra Sultan Süleyman bunları Allah rızası için (hasbetenlillâh) vakfetmiş; bu hayrât ile ilgili şartlara vakfiyede ayrıntılı olarak yer verilmiştir.[66] Vakfiyede, müslüman ve mümin bütün erkek ve kadınlardan itaat sahiplerine ve bütün ibadet erbabına vakfedildiği belirtilen camide, beş vakit cemaatle ve ferdi olarak namaz kılınması, Kur'an-ı Kerim okunması, Allah'ın zikir, tesbih ve tehlil edilmesi, Hz. Peygamber'e salat u selam getirilmesi ve ibadetlerin burada gece ve gündüz yapılabileceği belirtilmektedir.[67] Eşi ve benzeri olmayan olarak tanımlanan imâretten; fakirlerin, miskinlerin, gariplerin, havas ve avamdan muhtaç olanların ve hangi beldeden ve mekândan gelirlerse gelsinler bütün misafirlerin yararlanabilecekleri ifade edilmektedir.[68] Yüce cennete benzetilen medrese ile ilgili şartta da aklî ve naklî ilimlerde kendisinden istifade edilebilen, ilmin usul ve füruunu öğretmeye kadir, ilmi ile âmil bir

kanlığı-Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul 1994, s. 63-64.

64 *VD, 1383,* s. 18.

65 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 547; Kütükoğlu, *age,* s. 280.

66 "Bu mecârî-i hasenât-ı sâlifetü's-sifri ve mebânî-i meberrât-ı sâbikatü'z-zikrün her biri kemâ yenbağı itmâm ve kemâl-i ihtimâm ile ihtitâm buldukda bu kitâb-ı miskîn-erkām ve anberîn-irtisâm ism-i sâmîsi ile simet-i ittisâm ve nâm-ı nâmîsi ile şeref-i intizâm bulan sultân-ı havâkīn-i hilâfet-makām ve hâkān-ı selâtin-i adâlet-merâm bânî-i cihân ve cihân-bânî Süleymân-ı Sânî ve bî-sânî …. hasbeten li'llâhi ve ibtiğâ'en li-merdâtihi ve rızâhu." *VD, 1383,* s. 19-20.

67 *VD, 1383,* s. 20.

68 *VD, 1383,* s. 20.

âlim müderris ile sâlih ve kabiliyetli talebeler için bu medresenin vakfedildiği yer almaktadır.[69] Mektephane ile ilgili şart ise adalet ve doğruluktan ayrılmayan, dindar, Kur'an-ı Kerim'i kıraat ilmine uygun olarak okuyan ve okutan, ilim ve amel sahibi, müslüman çocuklara muallim olmaya layık bir kimsenin çocukları eğitmesi yönündedir.[70]

Sultan Selim Evkâfı'nın şartları ve tescili ile ilgili hukukî işlemler ve uygulamaya dair hükümler,[71] vakfın hayrât binaları (hayrî müesseseleri) ve buralardaki görevliler, görev tanımları, alacakları ücretler, bütün emlâk ve akarâtı ile buralardan elde edilen gelirler (irâd kalemi) ve yapılacak harcamalar (masârıfat kalemi) ayrıntılı bir şekilde vakfiyede yer almaktadır. Vakfın kurulması ve kadı huzurundaki tescili ile ilgili işlemleri yürütmek üzere yukarıda da bahsedildiği üzere Kanuni Sultan Süleyman tarafından vekil olarak Veziriazam Rüstem Paşa bin Abdullah, tescil mütevellisi olarak da Hüseyin Çelebi bin Muhammed görevlendirilmiştir. Vakfiyede, Beyti'l-Ma'mûr'a benzetilen câmi-i şerif, Cennetü'l-Me'vâ'ya benzetilen imâret, Hazîretü'l-Kuds'a nazire olarak gösterilen medrese ile mektephane, kiler, me'kel (yemekhane), ambar ve diğer müştemilatın şartları ve buralar için vakfolunan emlâk ve arazinin sınırları, sayıları ve o sırada tasarruf eden raiyyetin isimleri açık bir şekilde yer almaktadır. Burada ayrıca vakfedilen gayrimenkul arazinin şer'î olarak Sultan'ın havza-i mülkiyetinde yani kendi tasarrufundaki topraklar olduğuna değinilmiş ve buraların vakıf olmaya uygun yerler olduğu beyan edilerek vakfedilmiştir.[72] Böylece vakfın kuruluş aşamasında gerçekleşen hukukî prosedür yerine getirilmiştir.

Sultan Selim Evkâfı'nın Gelirleri: Emlâk ve Arazi

Vakfiyede, vakfa gelir olmak üzere tayin olunan emlâk ve akarât, *Rumeli* ve *Anadolu* tarafında olanlar şeklinde iki kısımda kayıt altına alınmıştır. Sultan Selim Evkâfı'nın Rumeli tarafındaki emlâk ve akarâtı; Silistre livasına/sancağına bağlı Varna, Tekfurgölü, Prevadi/Pravadi, Aydos, Rusikasrı, Karinâbâd ve Akkirman kazaları, Paşa livasına bağlı Dimetoka Kazası, Vize livasına bağlı Vize ve Hayrabolu kazaları ile İstanbul şehir merkezindeydi. Sultan Selim Evkâfı'nın emlâk ve akarâtı arasında; yukarıda belirtilen

69 *VD, 1383,* s. 20-21.

70 *VD, 1383,* s. 21.

71 *VD, 1383,* s. 21.

72 *VD, 1383,* s. 22-25.

şehir ve kazalardaki bazı mahalle, köy ve mezralarda bulunan çiftlik, tarla, bağ, bahçe, bostan, değirmen, hamam, dükkân gibi gayrimenkullerin vergi gelirleri ve kiraları yer alıyordu.

Sultan Selim Evkâfı'nın Rumeli Tarafındaki Emlâk ve Akarâtı

Varna Kazası (1 nefs/kasaba merkezi, 28 köy, 13 mezra)**:** Varna kasabası merkezi (nefs-i kasaba-i Varna), Kesrice, Gornağa (Karnaga), Kadıköyü, Ekrene, Petreva, Şubaşı, Geyikçiler, Yörükali, Üveysçelebi, Hacısinankuyusu, İsakuyusu/Sögüdçük (diğer adı), Çakırcı, Kasablu/Lağarsinankuyusu, Başhisarlık, Sinanoğlukuyusu, Yunusça, Ortakuyu, Mürüvvetçe, Kadıkuyusu, Karacalar, Körükçisinan/Karamanlu, Yılanlık, Kılıççıkuyusu, Seyyidahmed/Mestanoğlukuyusu, Yapıluca/Ali, Nasreddinler, Galata ve Boğankamçısuyu köyleri ile Çaşnigir, Kavaklıpınar, İnekkuduran, Ermenipınarı, Salih Arabça, Babaderesi, Muhyiddin, İbrahim, Davudoğlu, Paşaderesi, Kovanlık Dervişyuvan-Okçı Toder mezraları.[73]

Tekfurgölü Kazası (14 köy)**:** Arablar (Azizler?), Mustafaçe, Hâsıoğlu/Ahmedkuyusu (diğer adı), Babuççı (Papuççı), Kuladoğankuyusu, Kuladoğansâye, Filci, Hoşkadem, Vâlâlu, Sarıgöl/Pârepârekuyusu, Seyyidmustafakuyusu, Elbeyi/Haydarbey, Aydoğmuş ve Sarıumur köyleri.[74]

Prevadi Kazası (18 köy, 2 mezra)**:** Akviran (Pedriç), Karaağaç, Eskisindil (Eskisendel), Yenisindil (Yenisendel), Sarıhızır, Akıncı, Okçıabdi, Velifakih, Oruçgazi, Sultanlar, Hasköy, Manastır, Poluda (Pulude), Dobrene/Dobrina, Dizdar, Kadı/Karovniçe (diğer adı), Beldir/Bıldır? ve Yenice köyleri ile Kadı köyü hududundaki Dokuzöyük ve Karabayezid mezraları.[75]

Aydos Kazası (5 köy)**:** Nâzır, Kadı, Abdullahbey, Çenge ve Hocayusuflu köyleri.[76]

Rusikasrı Kazası (3 köy 1 mezra)**:** Sultangâzi, Koçibey ve Eregli köyleri ile Koçibey hududu içindeki Arabacı mezrası.[77]

73 *VD, 1383,* s. 25-143.

74 *VD, 1383,* s. 143-174.

75 *VD, 1383,* s. 174-288.

76 *VD, 1383,* s. 288.

77 *VD, 1383,* s. 288.

Karinâbâd (Karinovası) Kazası (4 köy)**:** Gökçeviran, Dobral/Prilep, Nevaçka (Novaçka?) ma'a Sadva, Köpükli (Köpekli?)/Makrana (diğer adı) köyleri.[78]

Dimotoka/Dimetoka Kazası (5 köy)**:** Başkenise (Başkilise) ma'a Ahiryanlı, Demürviran, Ahiryanpınarı, Mandere ve Kayacık köyleri.[79]

Hayrabolu Kazası (3 köy)**:** Öriyli (Öreyli/Örey), Taylaklı ve Emirhanlu köyleri.[80]

Vize Kazası (1 köy)**:** Ayopavli (Ayapavli) köyü.[81]

Akkirman/Akkerman Kazası (17 köy, 5 çiftlik)**:** Karakasım ve Benludere denilen yer, Baylarsofi ve Vâdî-i Hayrât denilen yer, Öksüzoğlu ve Kurudere denilen yer, Alifakih, Aslıhan, Denizfakih, Başköy ve Acıdere denilen yer, Eynehan/Kocadurali (diğer adı), Kınalımuhammed, Gözdurali/Evhadçe (diğer adı), Ferhadhalife, Hüseyinhalife, Kubadinçe, Hoşkadem, Düğüncidede, Arslandede ve Gülmezler (Gülmezeler?) köyleri ile Karamankışlası mezrası (3 çiftlik yer).[82] Akkirman kazasında, yukarıda belirtilen emlâk ve akarât dışında, **Akkirman Hisarı**'nın içinde ve dışında, Kanuni Sultan Süleyman'ın emri ile birer çifte hamam yaptırılmış, bunlar da vakfın gelir kalemleri arasına kaydedilmiştir.[83]

İstanbul Şehir Merkezindeki Emlâk ve Akarâtı: Sultan Selim İmâret-i Âmiresi yakınında 1 çifte hamam,[84] hamamın karşısında 1 başhane ve buraya bitişik 3 bâb dükkân, hamamın doğu tarafında birbirine bitişik olarak yapılan 13 bâb dükkân, hamam dolabına bitişik 3 bâb dükkân, İmâret'in ıstablına (ahırına) bitişik 4 bâb dükkân ve Istabl kapısında 1 bâb dükkân.[85]

78 *VD, 1383,* s. 288.

79 *VD, 1383,* s. 281-308.

80 *VD, 1383,* s. 308.

81 *VD, 1383,* s. 308-309.

82 *VD, 1383,* s. 309-310.

83 *VD, 1383,* s. 310.

84 Evliya Çelebi, İmâret-İ Âmire yapıları hakkında bilgi verdikten sonra, "Ammâ hammâm bu dâ'ireden üç yüz adım ba'îddir" ifadesini kullanmış; hamamın çarşı kapısı tarafına 300 adım uzaklıkta olduğu belirtmiştir. *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi,* I, s. 62.

85 *VD, 1383,* s. 310-311.

Sultan Selim Evkâfı'nın Anadolu Tarafındaki Emlâk ve Akarâtı: Sultan Selim Evkâfı'nın Anadolu tarafındaki emlâk ve akarâtı ise; Kütahya Livasına bağlı Kula, Güre ve Selendi, Lazkiye, Uşak, Honaz kazaları; Aydın livasına bağlı Kestel (Nazilli) kazası; Hüdavendigar livasına bağlı Kızılcatuzla (Behram/Tuzla/Ayvacık), Gönan (Gönen), Aydıncık kazaları; Kocaili livasına bağlı İznik, Yalakâbâd, İznikmid, Şili (Şile), Kekevize (Gebze), Yoros; Saruhan livasına bağlı Marmara (Gölmarmara) kazası sınırları içinde yer almaktaydı. Vakfın Anadolu tarafındaki emlâk ve akarâtı şunlardı:

Kula kazası (11 köy)**:** Karahalil, Aydoğmış, Çayırluca, Davala (Yurtbaşı), Karacalu/Turnakaraca (diğer adı), Ağırmas, Sirge, İlbey, Takmak, Tekfurçayırı, Çam köyleri.[86]

Güre ve Selendi kazası (2 köy)**:** Çakırca ve Sarınç köyleri.[87]

Lazkiye (Lazikiyye) kazası (2 köy)**:** Toka/Gökbaşlı (diğer adı) ve Köprücük köyleri.[88] **Uşak (Aşak) kazası** (5 köy)**:** Ulugöbek, Gerdeme (Gerdime), Sülümenlü, Elmacuk ve Yeregiren/Sarıhalife (diğer adı) köyleri.[89]

Honaz kazası (1 kasaba, 5 köy)**:** Nefs-i Kasaba-i Honaz (Honaz merkez), Çoğı/Nâsırlu (diğer adı), Temuk, Kavacukalanı, Uzunpınar/Çoğanlu (diğer adı), Boyalu/Gözliler (diğer adı) köyleri.[90]

Kestel kazası (8 köy)**:** İshaklu/İmranlu (diğer adı), Feslik? (Feslek)/Ortakçı (diğer adı), Kuyucak, Keskünlü ve Damlacuk, Selimlü (Serimlü?), Sükut? (Sögüt?), Duman (Toman, Tuman?) köyleri.[91]

Kızılcatuzla (Tuzla/Behram) kazası (19 köy)**:** Papaslık, Anarlu (Anarlı), Aruklar (Arıklar), Yassıbağ, Demürciler, Sazlu, Kayalar, Hüseyinfakihlü, Küblü (Küplü), Behramlu, Kösederesi, Köseler, Toklu, İlyasfakihler, Külaflu, Bademlü, Arablu, Ağaçköy ve Kızılköy köyleri.[92]

86 *VD, 1383,* s. 313-316.
87 *VD, 1383,* s. 316.
88 *VD, 1383,* s. 316.
89 *VD, 1383,* s. 316-317.
90 *VD, 1383,* s. 317-321.
91 *VD, 1383,* s. 321-326.
92 *VD, 1383,* s. 326-328.

Gönan/Gönen kazası (2 köy)**:** Torbalu/Dereköy (diğer adı) ve Yortan köyleri.[93]

Aydıncık kazası (2 köy)**:** Debleki ve Sazludere köyleri ve Sazludere hududından hâriç Kadı çiftliği denilen yer.[94]

İznik kazası (1 köy)**:** Gedelek köyü.[95]

Yalakâbâd (Yalakova/Yalova) kazası (4 köy)**:** Akköy, Kocaderesi, Karpuzderesi ve Katırlı köyleri.[96]

İznikmid (İzmid) kazası (3 köy)**:** Darılık, Oruçğazi/Gökçeviran (diğer adı) ve Tavşancılar köyleri.[97]

Şili (Şile) kazası (3 köy)**:** Şerefsungur, Ağaçağılı ve Ağaçoğlu köyleri.[98]

Kekivize (Kekbeziye/Gekboze/Gekiboze/Gebze) kazası (6 köy)**:** Aslıhanbeglu (Aslıhanbeylü)/Karacalu (diğer adı), Dudulu, Reislü, Kadıköyi, Ürgütlü, Depecükköy ve **İynedikenlü/Akviran (diğer adı)** köyleri.[99]

Yoros (Beykoz) kazası (5 köy)**:** Dereseglü?, Akçapınar, Yoros, Yalu, Cum'a-i cedîd köyleri.[100]

Marmara (Gölmarmara) kazası (1 nehir)**:** Sâyis nehri diye bilinen nehir üzerinde olan çeltük ekilür 12 kıt'a yer.[101]

Vakfiyede yer alan kayıtlara göre Sultan Selim Evkâfı'nın Rumeli tarafında; 1 kasaba merkezi, 98 köy, 21 mezra ve çiftlik, 2'si Akkirman'da, 1'i İstanbul'da olmak üzere 3 çifte hamam, yine İstanbul'da 1 başhane ve 24 bâb dükkândan oluşan emlâk ve akarâtı bulunmaktaydı. Vakfın Anadolu tarafındaki emlâk ve akarâtı ise; 1 kasaba merkezi, 78 köy ve Sayis nehri üzerinde çeltik ekilir 12 kıt'a yerdi. Vakfın Rumeli ve Anadolu tarafında toplam emlâk ve akarâtı: 2 kasaba merkezi ile 176 köy, 21 mezra/çiftlik, 12 çeltik tarlası/

93 *VD, 1383,* s. 328.
94 *VD, 1383,* s. 328-329.
95 *VD, 1383,* s. 329.
96 *VD, 1383,* s. 329.
97 *VD, 1383,* s. 329.
98 *VD, 1383,* s. 329.
99 *VD, 1383,* s. 329-330.
100 *VD, 1383,* s. 329-331.
101 *VD, 1383,* s. 331.

lek, 3 çifte hamam, 1 başhane ve 24 dükkândı. Vakfın gelirleri arasında yer alan mahalleler, köyler, mezralar, çiftlikler, araziler, meralar, bağlar, bahçeler, bostanlar, binalar vs. emlâk ve akarât ayrıntılı olarak vakfiyede kayıt altına alınmış; bütün bu emlâk ve akarâtın şer'î olarak vakıf olma şartlarını taşıdığı ifade edilerek vakıf tescili yapılmıştır.[102]

Hafsa Sultan ve Şehzadeler Türbeleri ve Vakıf Gelirleri

Sultan Selim Külliyesi'nin, vakfiyede yer alan ifadesi ile İmâret-i Âmire'nin içerisinde, birbiri ile yan yana yapılmış üç türbe bulunmaktadır. Bu türbeler Sultan Selim, Şehzadeler ve Hafsa Sultan'a ait olup, Kanuni Sultan Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Vakfiyede, Sultan Selim türbesinin masraflarının nasıl karşılanacağı hususuna ayrıca yer verilmezken, Hafsa Sultan ve Şehzadeler türbelerinin masraflarını karşılamak üzere ayrı ayrı emlâk ve akarın vakfedildiği yer almaktadır. Sultan Selim vakfiyesinde, baba adı Abdurrahman olarak kaydedilen Hafsa Sultan (başka belgelerde baba adı Abdülmuîn ve Abdülhay olarak geçmektedir), 4 Ramazan 940/19 Mart 1534 tarihinde vefat etmiş; cenazesi, eşi Yavuz Sultan Selim'in türbesi yanına defnedilmiş, yukarıda da belirtildiği üzere buraya oğlu tarafından bir türbe yaptırılmıştır.[103] Sultan Selim vakfiyesi içinde Hafsa Sultan türbesi ile ilgili kayıtta, türbede Kur'an-ı Kerim okuyan vazife sahiplerine ödenecek ücretlerle, türbenin diğer masraflarını karşılamak üzere, Vize kazasına bağlı Ayâyâni ve Midye köyleri ile Midye köyü sınırları içinde bir yerleşim birimine

102 "Ve bu zikr olınan kurâ ve mezâri' vesâyir arâzî ve merâti' ve kürûm ve hadâik-i mu'ayyene ve besâtîn ve ebniye-i mübeyyene ve bi'l-cümle Rumili'nde vâki' olan cümle-i emlâkı muharrere ve zıyâ'-ı musattare ki ferden ferden hudûdı hudûdnâmede mezkûr ve ba'zı mevâzi'inde gâyet-i iştihârından müstağnî ani't-tahdîd olmağın tahdîdi gayr-i mesfûrdur. Ol Sultan-ı vâkıf-ı kesîrü'l-meâsir ve Hâkân-ı kebîri'l-mefâhirün bi-hasebi'ş-şer'i'ş-şerîf ve alâ vefkı'd-dîni'l-hanîf havza-i milkiyetinde mukarrer ve vakf ve habs olunmağa kābil yerlerdür. Sâlifü'z-zikr olan mebânî-i mu'ayyenenün vezâyif ve idrârâtı ve masârif ve ihrâcâtı içün vakf ve tesbîl ve vakfiyetini tescîl eyledi." *VD, 1383,* s. 310-312. Benzer ifadelere Anadolu tarafının emlâk ve akarâtı kaydedildikten sonra da yer verilmiştir. "Ve bu cümle kurâ ve mezâri' ol vâkıf-ı müşârünileyh ve Sultân-ı mûmâileyh cenâbınun havza-i milkiyetinde mukarrer ve vakf olmağa kābil yerler olmağın bunları dahi ol cihât-ı mezbûre ve masârıf-ı mezkûre içün vakf ve tesbîl eyledi şol hînde ki cemî'-i tasarrufâtı umûr-ı şer'iyye ve cümle-i teberru'âtı ukūd-ı dîniyye zât-ı şerîflerinden sahîh ve nâfiz idi. Ve bi-cemî'i'l-hudûdı ve'l-hukūk ve't-tevâbi' ve'l-levâhik." *VD, 1383,* s. 331.

103 Yüksel, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri,* s. 538; Ali Haydar Bayat, "Hafsa Sultan", *DİA*, C 15, İstanbul 1997, s. 122-123.

dönüşen Panâyâ köyünün vergi gelirlerinin vakfedildiği yer almaktadır.[104] Vakfiyede, aynı yerdeki Şehzadeler türbesinde medfun olan hanedan mensupları hakkında bilgi verilmekte; türbede Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadeleri Emir Sultan Murad, Emir Sultan Abdullah ve Emir Sultan Mahmud ile Gevher Han Sultan ve Hümâşâh Sultan'ın mezarlarının olduğu belirtilmekte ve burada Kur'an-ı Kerim okumakla görevli vazife sahiplerinin ücretleri ile türbenin diğer masraflarını karşılamak üzere bazı köylerin vergi gelirlerinin vakfedildiği yer almaktadır.[105]

Şehzadeler türbesinin masraflarını karşılamak üzere vakfedilen köyler şunlardı:

Hayrabolu kazasınına bağlı Emîryakub, Hâcetağa, Kılıçlar, Yamalık, Yörükhanoğlu, Ârızlı köyleri; Rusikasrı kazasına bağlı Hasbeglu (Hasbeylu), Kütükçi, Karahisar köyleri; Aydos kazasına bağlı Şahmelik, Hacıömer ve Alaköşe köyleri. Bu üç kazadaki 12 köyün vergi geliri Şehzadeler türbesi masrafları için vakfedilmiştir.[106]

Yukarıda Sultan Selim İmâret-i Âmiresi için vakfedildiği belirtilen 176 köye, Hafsa Sultan ve Şehzadeler türbelerinin masrafları için vakfedilen 15 köy de eklendiğinde, Sultan Selim vakfiyesindeki vakıf köy sayısı, mezralar dışında, 191'e çıkmaktadır.

104 *VD, 1383,* s. 332-333.

105 "Ol Pâdişâh-ı kişver-güşâ ve şehinşâh-ı cihân-bahşâ cenâbınun evlâd-ı emcâd-ı necâbet-necâd ve ensâl-i encâd-ı nebâhet-nihâdlarından zikr olan türbe-i merhamet-masîr ve künbed-i cennet-nazîr cenbinde âsûde olan envâr-ı hadaka-i Pâdişâhî ve ezhâr-ı hadîka-i Şâhinşâhî a'nî Emîr Sultân Murad ve Emîr Sultân Abdullah ve Emîr Sultân Mahmud ve Gevher Hân Sultân ve Hümâşâh Sultân..ervâh-ı pür-futûhlarına envâ'-i sevâb-ı cezîl ve asnâf-i ecr-i cemîl olmak içün merâkid-i münevvere ve meşâhid-i mu'attaraları üzerinde tilavet-i Kur'ân-ı Azîm ve kırâ'at-ı Furkân-ı vâcibi't-ta'zîm iden huffâz-ı Kelâm-ı Kadîm ve kurrâ-i Kur'ân-ı Kerîm'ün vezâif ve mevâcibi mesâlihi içün ve türbe-i âliyetü'r-rütbeleri üzerinde olan kubbe-i mercüvvü'l-kurbenün levâzım ve merâsimi âtiyetü't-tafsîli mesâlihi içün dahî ba'zı kurâ ve mezâri' ki havza-i milkiyetinde mukarrer ve vakfa kābil yerlerdür vakfeyledi." *VD, 1383,* s. 334-335.

106 *VD, 1383,* s. 335-336. Bu köylerin vakfedilmesi ile ilgili; "Ve her biri mevzi'inde ma'lûm ve mümtâz ve hudûd ve hukūkı beyyinü'l-imtiyâz olmağın ta'rîf ve tahdîde gayr-i muhtâç ve temhîdi tavsîfe adîmü'l-ihtiyâçlardur. Cemî' tevâbi' ve levâhik ve merâfık ve tarâik ile ve hukūk-ı dâhiliyye ve hâriciyyeden kābil-i temlîk ve temellük ve lâyık-ı nakl ve intikāl olanlardan eger asâlet ile ve eger fer'iyyet ile ve eger istiklâl ve eger tebâ'iyyet ile ola" ifadeleri kullanılmıştır.

Sultan Selim Evkâfı'nın İdari ve Mali Görevlileri

Hayatı boyunca çok sayıda hayrî müessese inşa ettiren ve bunlarla ilgili vakıflar kuran Kanuni Sultan Süleyman, babası adına yaptırdığı hayrât ve kurduğu vakıf için de çeşitli şartları vakfiyede kayıt altına aldırmıştır. Vâkıfın bu şartları, vakfın işleyişini, düzenini ve sürekliliğini sağlamayı amaçlayan, vakfa özel kaideler ve kurallardır. Vakfın hukukî tüzüğü niteliğindeki vakfiyede yer alan bu şartları, genel itibarıyla şu şekilde özetlemek mümkündür.

Vakıf hayrât ile bunlar için vakfedilen emlâk ve akarâtın tevliyeti ve bunlara ait her türlü tasarruf hakkı, bir başka ifade ile vakfın yönetimi/mütevelliliği, hayatta oldukça hasbî olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın üzerine bırakılmıştır. O bu görev karşılığında vakfın gelirden hiçbir şey talep etmeyecek; O'nun vefatından sonra da Osmanlı tahtına her kim oturur, padişah olursa, vakfın hasbî olarak mütevellisi olacak ve bu görevi karşılığında kendisine hiçbir nesne verilmeyecekti.[107]

Sultan Selim Evkâfı'nın tevliyeti padişahlar üzerine bırakılınca, haliyle padişahın görev ve sorumlulukları fazla olduğundan, vakfın işlerini yürütmek, gelirlerini toplamak, zaptetmek ve gerekli harcamaları yapmak üzere tevliyet hizmetinin niyâbet yani vekillik yoluyla yürütülme usulü, vakfın şartları arasına konulmuş; bu işleri yapmak üzere de emin, güvenilir, dindar, hesap kitap işini iyi bilen, idare etme kabiliyetine sahip bir kimsenin mütevelli vekili (mütevellî-i kâimmâkam) olması istenmiştir. Vakfın yönetimini niyâbet yoluyla üstlenen mütevelli vekiline bu hizmetine karşılık, paranın o günkü değeri üzerinden (râyic-i fi'l-vakt) günde 70 akçe ücret verilmesi kararlaştırılmıştır.[108]

107 "Sâbiku'z-zikr olan mevkūfât-ı mevsûfenün tevliyeti ve akārât-ı mevkûfenün vücûh-ı tasarrufâtı madâm ki rûh-ı mübârek-i münevveri beden-i pâk-ı mutahherîne müte'allikdür kendünün ola vech-i şer'-i kavîm ve nehc-i tarîk-i müstakîm üzre hasbî tevliyet idüb mahsûl-i evkāfdan bir akçe ve bir habbe almaya ve bi-kazâi'l-llâh hükm-i ezelî nüzûl ve peyk-i ecelî vüsûl bulub a'lâ-yı ğurefi pür-şeref-i huld-i berîni mazca' u menâm ve ebhâ-yı kusûr-ı bî-kusûr Dârü's-Selâm'da serîr-i surûrı makarr ve makām itdükde Saltanat-ı Memâlik-i Osmâniyye bi-hasebi'l-irâdeti'r-Rabbâniyye her kime müyesser ve mukadder olursa tevliyet-i mezbûre anun ola. Lâkin hasbî mütevelli olub cihet-i tevliyet deyu mahsûl-i evkāfdan nesne almaya." *VD, 1383,* s. 337.

108 "Mevkūfât-ı mastûre ve müsebbelât-ı mesfûrenün cem'-i ğallâtı ve zabt-ı müstağallâtı ba'dehu masârıf-ı mu'ayyenesine ale'l-vechi'l-âtî sarf itmek içün bir recül-i emîn ve sâlih-i mütedeyyin ve emânet ü diyâneti müte'ayyin hisâb ve kitâba kādir ve merâsim ve levâzım-ı

Vakıfta hesapların kayıt altına alınması ve deftere yazılması işine kitâbet hizmeti denilmektedir. Vakıfta cihet-i kitâbet olarak tanımlanan bu işten sorumlu görevli ise kâtiptir. Vakfiyede, emanete riayet eden, dindar, güvenilir, hesap kitap işinden anlayan, vakıf geliri zarara uğratmayan, dürüst bir kimsenin vakfa kâtip olması ve bu hizmeti karşılığında da günde 10 akçe ücret alması şart olarak yer almıştır.[109]

Devlete ya da vakıflara ait gelirlerin tahsil edilme işine cibâyet, bu gelirleri toplayan görevlilere de câbî denir. Vakıfların büyüklüklerine göre bu görevlilerin sayısı değişmektedir. Vakfiyede, Sultan Selim Evkâfı'nın Rumeli ve Anadolu tarafındaki emlâk ve akarâtına ait gelirleri tahsil etmek üzere 22 câbînin görevlendirildiği yer almakta; bunlardan 17'sinin yanında bir de câbî kâtibinin görev yapacağı ifade edilmektedir. Câbîlerden 8'i, İstanbul dahil olmak üzere Rumeli tarafında, 10'u da Anadolu tarafında görevlendirilmiştir. Vakfiyede câbîlerde ve yanlarındaki kâtiplerde olması gereken özelliklere de değinilmiş ve görev tanımları yapılmıştır.[110] Câbîlerin vergi olarak tahsil edilen paralarla, hububatın cinsini, kimden alındıklarını ve miktarlarını, tarihleri ile deftere kaydettirip, vakıf kâtibinin huzurunda mütevelliye teslim etmeleri ve bunları kâtibe ayrıntılı bir şekilde de yazdırmaları istenmiştir.

---

tevliyetde mâhir kimesne hidmet-i tevliyet bi-tarîki'n-niyâbet ve umûr-ı niyâbetde istikāmet idüb vazîfe-i yevmiyyesi râyicü'l-vakt yetmiş akçe ola." *VD, 1383,* s. 338.

109 "Ve bir emânet u diyânet ile ma'rûf ve salâh ü sıyânet ile mevsûf hisâb ve kitâb bilür ve hâsıl ve harcı kemâ yenbağı yazub hisâb idebilür kimesne kâtib olub cümle-i mahsûl-i evkāfı kalîl ve kesîr ve îrâd-ü masrafı nakîr ve kıtmîr yazub hâriç-i defter nesne komaya ve ücret-i kitâbet yevmî on akçe ola." *VD, 1383,* s. 338.

110 "Yigirmi iki nefer salâh ü felâh ile ma'rûf ve emânet-i sadâkat ile mevsuf hidmet-i cibâyete lâyik ve sezâvâr tahsîl ü cem'de her biri kârgüzâr ve sâhib-i iktidâr ola mütevelli ma'rifetiyle câbîler olub vakfun re'âyâ üzerinde ve gayride olan hukūk-ı şer'iyyesin vaktlü vaktile bî-kusûr istîfâ ideler ihmâl ve müsâhele veya bir kimesneye meyl ve muhâba itmek ile vakfun bir akçe ve bir habbesin kimesne üzerinde komayalar ve kimesneden vakfa sa'y ve kifâyet diyu veya bir ğayri ğaraz içün hilâf-ı şer'-i kavîm hîle ve telbîs veya te'addî ve tedlîs ile bir habbe ve bir fels almayalar …. câbîler tahsîl ü cem' itdüklerini müfredâtile nükūd ve emvâl ve hubûb ve ğılâl her ne ise ve kimden alınur ise tarihlü târihi ile defter idüb ba'dehu kâtib-i evkāf huzûrında mütevelliye bî-kusûr velâ küsûr teslîm eyleyeler ve kâtib-i mezbûra târihi ile ve müfredâtiyle mufassal ve meşrûh ve vâzıhü't-tafsîl ve kâmilü'ş-şürûh yazduralar." *VD, 1383,* s. 339-340.

Câbîlerin ve kâtiplerinin görev alanları ve alacakları günlük ücretler vakfiyede şu şekilde kayıt altına alınmıştır:[111]

Rumeli Tarafı:

– İstanbul'daki çifte hamam, başhane ve dükkânlara ait gelirler: 1 câbî: 4 akçe.

– Dimotoka, Hayrabolu ve Vize kazaları: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Karînâbâd kazası: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Aydos ve Rusikasrı kazaları: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Pravadi kazası: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Varna merkez ve bu kazanın bazı köyleri: 1 câbî, 1 kâtip: Câbî 5 akçe, kâtip 4 akçe.

– Varna kazasının bazı köyleri ve Tekfurgölü kazası: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Akkirman kazası (hamamlar dâhil): 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

Anadolu Tarafı:

– Kula kazası (6 köy), Güre ve Selendi kazası (2 köy): 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Kula kazası (3 köy), Lazkiye kazası (2 köy): 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Uşak ve Kula kazaları: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

– Honaz kazası: 1 câbî, 1 kâtip: Câbî 5 akçe, kâtip 4 akçe.

– Kestel kazası: 1 câbî, 1 kâtip: Câbî 5 akçe, kâtip 4 akçe.

– Kızılca Tuzla kazası: 1 câbî, 1 kâtip: Câbî 5 akçe, kâtip 5 akçe.

– Aydıncık ve Gönan (Gönen) kazaları: 1 câbî: 4 akçe.

– Yalakâbâd, Şili (Şile), İznik, İznikmid (2 köy), Kekivize/Gebze (1 köy) kazaları: 1 câbî, 1 kâtip: Câbî 4 akçe, kâtip 5 akçe.

– Yoros ve Kekivize, İznikmid (1 köy) kazaları: 1 câbî, 1 kâtip: 4'er akçe.

111 *VD, 1383,* s. 340-345.

– Marmara (Gölmarmara) kazası: 1 câbî, 1 kâtip: Câbî 5 akçe, kâtip 4 akçe.

Vakfiyede yer alan bilgilere göre; Rumeli tarafında 8 câbî (7'sine 4'er akçe, 1'ine 5 akçe yevmiye), 7 kâtip (her birine 4'er akçe yevmiye); Anadolu tarafında da 10 câbî (6'sına 4'er akçe, 4'üne de 5'er akçe yevmiye) ve 9 kâtip (7'sine 4'er akçe, 2'sine de 5'er akçe yevmiye) görevlendirilmiştir. Vakfın gelirlerini toplamakla görevli 18 câbî ve 16 kâtip için toplamda ödenen günlük ücret 143 (yılda 354x143=50.622) akçedir. Vakfiyede câbî sayısı 22 olarak verilmiş; ancak görev alanları tanımlananların sayısı 18'dir; 4'ü hakkında ise bilgi bulunmamaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere Sultan Selim Evkâfı'nın idari ve mali görevlileri; mütevelli, mütevelli vekili, 1 vakıf kâtibi, 22 câbî ve 17 câbî kâtibi olmak üzere toplam 42 kişidir. Vakfiyede, yukarıda belirtilen hizmet grubu içinde yer alan vazife sahipleri için ödenmesi gereken günlük ücret toplam 223 akçe; yılda ise 78.942 akçedir.

Sultan Selim Câmii'ndeki Vazife Sahipleri

Osmanlı külliyelerinin bir başka ifade ile imâret sitelerinin merkezinde camiler yer alır. Cami külliyenin kalbi mesabesindedir, diğer yapılar genelde onun etrafına inşa edilir. Sultan Selim Külliyesi'nin merkezinde de aynı adı taşıyan bir cami bulunmaktadır. Diğer selatin camilerinde olduğu gibi Sultan Selim Câmii'nde de oldukça geniş ve kalablık bir görevli kadrosu (erbâb-ı vezâyif/vazife sahipleri) mevcuttu. Vakfiyede, camideki vazife sahiplerinin sayıları, görevleri, özellikleri, ücretleri gibi konular ayrıntılı olarak yer almaktadır.

Hatip: Camide, cuma ve bayram namazlarında cemaate hutbe okumak ve namaz kıldırmak üzere bir hatibin görev yapması; bu kişinin âlim, Kur'an-ı Kerîm'i tecvid üzere okuyan, takva ve güzel ahlak sahibi, güzel işler yapan bir kimse olması; şer'î bir özrü veya kuvvetli bir mazereti bulunmadığı zamanlarda vazifesine bizzat kendisinin gelmesi; vazife ücreti olarak da kendisine günde 25 akçe verilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır.[112]

112 "Câmi'-i Şerîf'de bir âlim u mücevvid ve müttakî ve mütezehhid mekârim-i ahlakı mevfûr ve mehâsin-i a'mâli ma'mûr kimesne hatîb olub minvâl-i şer'-i şerîf-i Nebevî ve minhâc-i dîn-i münîf-i mustafavî üzre eyyâm-ı cumâ'ât ve a'yâdda ahsen-i ibâratile müveşşah ve eltaf-ı isti'ârât ile müreşşah münâsib-i eyyâm u füsûl ve müvâfık-ı tıbâ'-i enâm ve usûl hutbe okuyub salavât-ı cumâ'ât ve a'yâdda hâzır olan cemâ'at-ı mü'minîne imamet ve vazîfe-i imameti ikāmet eyleye ve bilâ özrin şer'iyyin velâ bi-sebebin kaviyyin edâ-i hidmet-i hitâbeti

İmam: Camide iki imamın görev yapması, bu kişilerin görevlerini münâvebe usulü (dönüşümlü olarak) yerine getirmeleri, âlim, kâmil, ilmi ile amel eden, Kur'an-ı Kerîm'i namazın şartlarına, usul ve erkânına göre okuyan, kıraat ilmine vâkıf, ibadetlerin adabına riayet eden kimselerin imam olması; şer'î bir özrü veya kuvvetli bir mazereti bulunmadığı zamanlarda vazifesine bizzat kendilerinin gelmeleri; vazife ücreti olarak da her birine günde 10'ar akçe verilmesi vakfiyedeki şartlar arasındadır.[113]

Müezzin: Camide sekiz müezzinin görev yapması, bu kişilerin iffetlerini muhafaza eden, dindar ve sâlih, musiki makamlarını icra edebilen, namaz vakitlerini tayin etme bilgisine (ilm-i mîkāt) sahip, güzel sesli kimseler olması; beş vakit namazda dörderli iki grup halinde, münâvebe usulüyle yüksek sesle minarelerden ezan okumaları; cuma günlerinde ise hepsi birlikte camide hazır olup, Cuma salası ile vakit ve hutbe ezanını, namazdan sonra da tesbih ve tehlil dualarını okumaları; gecenin sabaha yakın vaktinde minarelerde Allah'ı takdis, tehlil ve temcid ederek münacat eylemeleri; vazife ücreti olarak da günde her birine 5'er akçe verilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır.[114]

Saatçi: Camide namaz vakitlerini belirlemek üzere bir saatçinin görev yapması; bu kişinin güvenilir ve dindar bir kimse olması, güneş, ay ve yıldızlar vasıtasıyla namaz vakitlerini belirlemede mahir olması, her vakit namazında camide hazır olup, namaz vakitlerini belirleyerek müezzinlere haber vermesi; vazife ücreti olarak da kendisine günde 10 akçe verilmesi vakfiyedeki şartlardandır.[115]

---

bi-tarîki'l-inâbet itmeye." *VD, 1383,* s. 345-346.

113 "İki nefer âlim ü kâmil ve her biri ilmiyle âmil ve vukūf u rüsûm-ı kırâ'ât u rivâyâta vâkıf ve şurût-ı salâvât ve tertîl u tecvîd-i kırâ'âta ârîf ikāmet-i vezâif-i imamete mülâzim ve ri'âyet-i adap-ı ibâdâta müdâvim kimesneler imâm olub evkāt-ı hamsede münâvebe tarîkiyle cemâ'ata imamet ve merâsim-i imameti alâ tarîk-i ehli's-sünneti ve'l-cemâ'ata ikāmet ideler ve hidmet-i imamete kendü nefisleri ile müdâvemet idüb bilâ özrin şer'iyyin velâ mâni'in kaviyyin nâyib (nâib) tutmayalar." *VD, 1383,* s. 346-347.

114 "Sekiz nefer sıyânet ü afâf ile mevsûf ve diyânet ve salâhile ma'rûf fenn-i makāmâtda bî-nazîr ve ilm-i mîkātda basîr nik nefes u hûb nefes kimesneler evkāt-ı hamsede müezzinler olub dörder dörder münâvebe tarîki ile ref'-i savt ile menârelerde ezân okuyub ve Cum'a günlerinde müçtemi'ân sekizi bile ma'ân cum'a namâzı içün salâ idüb hutbe ezânını cem'iyyet ile ve ba'de edâi's-salât tesbîh u tehlîli ma'iyyetile okuyalar ve her gice sülüs-i âhîrde vakt-i subha karîb menârelerde savt-i a'lâyile Hakk Celle ve 'Alâ'ya takdîs ve temcîd ve tehlîl ve tahmîd idüb kādıye'l-hâcâta münâcât eyleyeler." *VD, 1383,* s. 347-348.

115 "Bir recül-i emîn ve sâlih u mütedeyyin ilm-i mîkâtda mâhir ve derecât ve dekāyik-ı evkāta

Devirhân ve Sermahfil: Vakfiyede, Kur'ân-ı Kerîm'i ezbere bilen (hâfız) ve kıraat ilmine vâkıf 10 nefer kârînin (Kur'ân okuyan kimse) devirhân olması; bu kişilerin caminin mahfilinde cuma günleri namazdan önce sıra ile usul ve erkânı üzere yavaş yavaş (tertil üzere) Kur'an-ı Kerim'den ezbere birer aşr okumaları, içlerinden kıraat ilminde önde gelen, tecvid ve tertilde en üstün olanın sermahfil (devirhânların reisi) olması, okuma devrini sermahfilin başlatıp, sona erdirmesi, hafızların tayin ve azlinin onun imtihanı ile olması ve bu kişinin görevini yaparken adil davranması; vazife ücreti olarak günde sermahfile 6 akçe, diğer hafız ve kârîlere de 3'er akçe verilmesi vakfın şartları arasında yer almaktadır.[116]

Hoşhân/Na'athân: Güzel, nağmeli ve hoş bir sese sahip, musiki ilmine vâkıf ve makamları icra edebilen bir kimsenin camide hoşhân/na'athân olması; bu kişinin her cuma günü, camide hafızların Kur'ân-ı Kerîm tilavetinden sonra, Hz. Peygamber'in ruh-ı şerifleri için bir na'at-ı şerif okuması; vazifesi karşılığında da kendisine günde 5 akçe ücret verilmesi vakfiyede yer almaktadır.[117]

Muarrif: Anlatan, tarif eden anlamına gelen muarrif, genelde cami ve tekkelerde, bilhassa cuma namazlarında hutbeden önce, başta Hz. Peygamber ve ilk müezzin Bilâl-i Habeşî olmak üzere hayır sahiplerinin isimlerini sayarak onlara dua eden ve ruhlarına cemaatin Fâtiha okumasını sağlayan görevlidir. Muarrif bazen bir müezzin ya da bir derviş olabileceği gibi, selatin

---

vukūfı zâhir ve evkāt-ı salavâta müterassıd ve nâzır ve her vakt-i salâtda câmi' ve cemâ'ata hâzır kimesne sâ'atçi olub dakîka fevt itmeyüb her vakti teşhîs ve ta'yîn idüb müezzinlere tenbîh eyleye. Takdîm ve te'hîr ve tehâvün-i taksîrden be-ğâyet ihtirâz eyleye." *VD, 1383,* s. 348.

116 "On nefer hafız-ı Kelâm-ı Kadîm ve kārî-i Kur'ân-ı Azîm kimesneler câmi'-i mezbûrun mahfil-i şerîfinde devirhânlar olub Cum'a günlerinde kable's-salât âdet-i kadîme-i müstakirre ve kā'ide-i mukarrere-i müstemirre üzre tertîb ve tertîl ile Kur'ân-ı Azîm'den an zahri'l-kalb birer aşr okuyalar ve bunlarun ilm-i kırâ'etde mukaddem ve müsellemleri ve tecvîd ü tertîlde a'lem u efdalleri sermahfil olub devri ol ibtidâ idüb ve yine ol itmâm ide vesâyir huffâzun nasbı ve azli anun ta'yîni ve imtihânı ile ola lâkin ol dahi ağrâzdan iğrâz idüb adlden udûl itmeye."*VD, 1383,* s. 348-349.

117 "Bir nîk-nefes ü hoş-âvâz ve hûb-nefes ü zemzeme-pervâz ilm-i musikide bî-nazîr ve fenn-i makāmatda seyr-i dil-pezîr kimesne câmi'-i mezbûrda hoşhân olub her rûz-ı Cum'ada mahfil-i câmi'de huffâz-ı kirâmun itmâm-ı kıraat ve ihtitâm-ı tilavetleri akîbince Hazret-i Risâlet-penâh aleyhi mine's-salavât evfâh ve mine't-tahiyyatı enmâh cenâbınun nu'ût-ı dürer-bâr ve şu'ûn-ı gevher-nîsârından zübân-ı ahlâ ve savt-ı a'lâyile bir na't-ı şehd-nazîr ve medh-i dil-pezîr okuya." *VD, 1383,* s. 349-350.

camilerinde bu iş için görevlendirilen bir görevli de olabilirdi. Sultan Selim Câmii'nde de bir muarrifin görev yapması; bu kimsenin tatlı dilli, sözlerini açık bir şekilde ve edebî lisan ile ifade edebilen, şiir okuma kabiliyetine sahip, ahlaklı bir kimse olması; Hz Peygamber'e, vâkıfın kendisine ve devletinin devamına, anne-babasına, evladına, vefat eden mümin erkeklere ve kadınlara, camideki cemaata ve bütün müslümalara dua ve Fatiha suresi okuması ve okunmasına vesile olması; bu vazifesi karlığında da kendisine günde 5 akçe ücret verilmesi vakfiyede belirtilmektedir.[118]

Cüzhân: Sultan Selim Câmii'ndeki vazife sahipleri arasında cüzhânlar sayı olarak en kalabalık grubu oluşturmaktaydı. Vakfiyede, mümin ve muvahhid, her biri hafız olan 90 nefer cüzhânın, her gün caminin mihrabının önünde, toplu halde, tecvid kaidelerine uyarak, güzel bir ses ile Kur'an-ı Kerîm'den birer cüz okumaları; bu kişilerin 30'arlı üç gruba ayrılmaları, bir grubun sabah namazından sonra bir araya gelerek cüzlerini okuması ve tamamlanan hatim sonrası sevabını Hz.Muhammed (s.a.v)'in ruh-ı şeriflerine hediye etmeleri, ikinci grubun öğle namazından sonra bir araya gelerek cüzlerini okuması ve tamamlanan hatim sonrası sevabını diğer peygamberlerin ruhlarına hediye etmeleri, üçüncü grubun da ikindi namazından sonra bir araya gelerek cüzlerini okuması ve tamamlanan hatim sonrası sevabını, Allah'ın evliya kullarına (zümre-i evliyâ ve fırka-i asfiyâ) ve özellikle de Hz. Peygamber'in evladına, onların soyundan gelenlerle, ashabının ruhlarına hediye etmeleri istenmektedir. Vakfiyede ayrıca cüzhânların her bir grubuna, içlerinden müstehak olan birisinin reis olması, tilavete başından sonuna ve hatim duası okunana kadar bu kişinin mübaşeret etmesi; yine her gruptan birisinin muarrif olması, vazife olarak da yapılacak hizmeti tarif etmesi, cüzleri dağıtıp toplaması, grubundaki 30 cüzün tilaveti (hatim) tamamladıktan sonra vakfın

118 "Bir azbü'l-lisân ve vâzıhü'l-beyân inşâ'-i envâ'-i te'ârîfe kādir ve inşâd-ı asnâf-i münşe'âta muktedir selâset-i elfâz ile mevsûf ve selâmet-i ahlakile ma'rûf kimesne mu'arrif ola evvela cum'a namâzından mukaddem medh-i Resûl aleyhi's-selâm akîbince âdet-i kadîme-i ma'hûde ve kâide-i kavîme-i ma'rûfe üzre elfâz-ı fasîhatü'l-bünyân ve me'ânî bedî'atü'l-beyân ile Sultân-ı vâkıf-ı cem-câhı vâlâ himem ve Hâkān-ı Rüstem-gulâm u hâtim-kerem …. hazretlerinün ubûd-ı eyyâm-ı devlet ve hulûd-ı izz ü se'âdet ve ervâh-ı eslâf-ı izâm ve bekā-i ahlâf-ı kirâm ve vâlideyn-i cennet-makām ve dâr-ı bekāya rihlet iden evlâd-ı firdevs-menâmı du'âsını hâvî bir fasl-ı şerîf ve latîfü'l-fehâvî okuya ve sâniyen cum'a namâzından sonra fehâvî-i mezbûreyi hâvî ve du'â-i güzeştegân-ı ervâh-ı mü'minîn ve mü'minâtı muhtevî ve hâzır olan ehl-i İslâm ve cemâ'at-ı enâmun kabûl-i tâ'at ve icâbet-i da'vetlerini muntavî du'â idüb Sure-i Fâtiha-i hâtimei du'â eyleye." *VD, 1383,* s. 350-351.

kurucusu olan sultan (vâkıf-ı sultan) ile selefleri, ecdadı ve anne-babası vesayir mümin ve müminat için Hz. Peygamber'e salat ve selam ile başlayıp sona erecek bir dua ettirmesi şartlar arasında yer almaktadır. Vazife ücreti olarak da cüzhânların her birine günde 2'şer akçe, reislerine 3'er akçe (2'si kıraat, 1'i reislik için), muarriflerine de 3'er akçe (2'si kıraat, 1'i tarif için) verilmesi istenmektedir.[119] Camide, vakfiyede belirtilen şartlara göre, günde üç kere Kur'an-ı Kerîm hatmedilmektedir.

En'âmhân: Vakfiyede, her sabah namazından sonra camide bir araya gelerek En'âm suresini Kur'an-ı Kerim'in yüzünden okuyan ve kendilerine en'âmhân denilen 5 vazife sahibinden bahsedilmektedir. Bu kimselerin Kur'an-ı Kerîm'i güzel bir sesle, tecvid ve tertile riâyet ederek okumaları ve kıraat ilmine vâkıf olmaları; En'âm suresini okuduktan sonra kabulü için Fâtiha suresi ile bitirme duasını yapmaları; her birine vazife ücreti olarak da günde 5 akçe verilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır.[120]

Yâsinhân ve Ammehân: Camide her gün sabah namazından sonra usulüne uygun bir şekilde, tilavet ehli bir kişinin, yüksek ve güzel bir ses ile Yâsin suresini okuması, yine aynı özelliklere sahip bir kişinin de ikindi namazından sonra Âmme suresini okuması, her iki sureyi okuyan görevlilerin tilavetleri sonrasında okudukları surelerin kabulü ve vakfın kurucusu için dua etmeleri; bu kişilere vazife ücreti olarak da günde 4'er akçe verilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır.[121]

Kelime-i Tevhidhân / Tevhidhân: Vakfiyede, camideki vazife sahipleri arasında, kelime-i tevhid (Lâ ilâhe illallah) okumakla (zikri ile meşgul) görevli 20 kişiden oluşan bir tevhidhân grubundan bahsedilmektedir. Takva sahibi ve zikir ehli kimseler arasından seçilmesi istenen tevhidhânların her gün öğle namazından sonra camide bir araya gelerek bir meclis oluşturmaları ve huzur-ı kalple, huşu içinde her birisinin 3.500 kere kelime-i tevhid okuması (zikretmesi), böylece aynı mecliste 70.000 kelime-i tevhidin okunması, her gün okunması gereken kelime-i tevhid tamamlanmadan bu meclisten kimsenin ayrılmaması, kelime-i tevhidler okunduktan sonra elde edilen sevabın Sultan Selim'in ruhuna ulaşması için dua edilmesi, içlerinden fazilet ve takva yönünden mükemmel olan bir kişinin bu gruba reis olması,

119 *VD, 1383,* s. 351-353.

120 *VD, 1383,* s. 353-354.

121 *VD, 1383,* s. 354-355.

reis olan kişinin, şer'î özrü veya göreve gelmeye mani bir durumu olmadığı halde görevini ihmal eden kimseleri mütevelliye bildirmesi; tevhidhânlardan reis olana günde 3 akçe, diğerlerine de 2'şer akçe vazife ücreti verilmesi vakfiyedeki şartlar arasındadır.[122]

Salavathân (Salavat Okuyucu): Vakfiyede, camideki vazife sahipleri arasında, Hz. Peygamber'e salavat getirerek hürmet ve tazimde bulunan, âbid, zâhid ve sâlih sıfatlarına haiz, 10 kişiden oluşan bir salavathân (salavat okuyan) grubu yer almaktadır. Salat u selam okumakla / zikri ile meşgul olan bu kimselerin, her gün öğle namazından sonra camide bir araya gelerek bir meclis oluşturup, huzur-ı kalple, huşu içinde Hz. Muhammed (s.a.v.)'in ruh-ı şerifleri için her birinin 1.000 kere salavat getirmeleri (okumaları) -ki günde 10.000 salavat-; okunan salavatlar sonrasında Sultan Selim ve vâkıf Sultan Süleyman için dua edilmesi, içlerinden en takvalı, zâhid ve faziletlisinin bu gruba reis olması, reis olan kişinin de şer'î özrü ve göreve gelmeye mani bir durumu olmadığı halde görevini ihmal eden ve bunu alışkanlık haline getirenleri mütevelliye bildirmesi; salavathânlardan reis olana günde 3 akçe, diğerlerine de 2'şer akçe vazife ücreti verilmesi vakfiyede şartlar arasında yer almaktadır.[123]

Noktacı: Vakfiyede, vazife sahipleri arasında bir de noktacı yer almakta; bu kişinin sözüne sadık, intikam duygusu taşımayan, mümin ve güvenilir bir kimse olması, görev olarak da devamlı bir şekilde vazife sahiplerini gözetlemesi, şer'î bir özrü ve kuvvetli bir mazareti olmadan görevini terk eden kimseleri tespit edip, isimlerinin yanına nokta koyması, ay sonunda da bu isimleri mütevelliye teslim etmesi ve göreve gelinmeyen günün ücretini verdirmemesi; vazife ücreti olarak da kendisine günde 3 akçe verilmesi vakfiyede yer almaktadır.[124]

Musallî-i Nevâfil (Nafile Namaz Kılan): Camideki vazife sahipleri arasında, nafile namaz kılmakla görevli 6 kişiden bahsedilmektedir. Vakfiyede bu göreve seçilecek olanların, farz ve sünnet namazların usul, erkân ve müstehaplarını bilen kimseler olmaları, her gün camide, nafile namaz kılmanın caiz olduğu bir zamanda, vakit namazından evvel Sultan Selim'in günahlarının affına ve kılamadığı namazlara da karşılık olması için halis bir niyet ve huşu içinde

122 *VD, 1383,* s. 355-356.

123 *VD, 1383,* s. 356-357.

124 *VD, 1383,* s. 357-358.

her birisinin 20 rekat nafile namaz kılması (günde toplam 120 rekat nafile namaz kılınması) ve akabinde de Fâtiha ve İhlas surelerini okuyarak kıldıkları namazların kabulü için dua etmeleri; bu vazife sahiplerinin her birine de günde 5 akçe vazife ücreti verilmesi vakfiyede belirtilmektedir.[125]

Çerâğî (Çerağcı): Camilerde, tekkelelerde, medreselerde aydınlatma için kullanılan mumları ve kandilleri (çerağları) yakmak, söndürmek, bakımını yapmakla görevli olan kimselere çerağcı denilir. Sultan Selim Câmii'nde mumları ve kandilleri vaktinde yakma (uyandırma) ve dinlendirme, ihtiyaç oldukça kandilleri yerlerinden indirip, silip süpürüp tertemiz etme, yeniden yerlerine asma işlerini yapmakla görevli; mümin, muttakî, sâlih, yukarıda belirtilen hizmetleri yapmaya gücü yeten ve istihdam edilmesi yararlı olan 4 kişinin çerağcı olarak görevlendirilmesi, bu kimselere, yağa batırılarak yakılan fitiller için fitil-bahâ (ücreti) ve kandilleri silmede kullanılacak bezler için de kirbâs-bahâ adıyla her ay 17 akçe teslim edilmesi; ayrıca çerağcılara vazifeleri karşılığında da günde 4'er akçe ücret verilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır.[126]

Kayyım: Camilerde ya da diğer hayrî müesseselerde temizlik işlerini yapan, vakıf eşyaları ve malzemeleri muhafaza eden görevlilere kayyım (kayyum) denilir. Vakfiyesinde yer aldığı üzere Sultan Selim Câmii'nde de bedenen ve fiziken güç ve kuvvet sahibi, emanete sahip çıkan, dindar, temiz ve güvenilir 6 kişinin kayyım olması; bu kimselerin iki gruba ayrılması ve münâvebe usulü ile her gün 3'ünün, sabah namazından yatsı namazı kılınıncaya kadar camide hazır olmaları, caminin içini ve haremini (avlusunu) silip süpürmeleri, gerek oldukça halıları ve hasırları kaldırıp döşemeleri, kapıları vaktinde açıp kapatmaları, kış günlerinde de kapı perdelerini asmaları, muşammaları (muşambaları) pencerelere koymaları, yazları da perdeleri kapılardan, muşammaları da pencerelerden alıp uygun bir yerde muhafaza etmeleri istenmektedir. Kayyımlara vazifeleri karşılığında günde 4'er akçe verilmesi; ayrıca temizlik yaparken kullanılan süpürgeleri satın almak için çârûb-bahâ (süpürge ücreti) adı ile her ay 10 akçe teslim edilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır.[127]

125 *VD, 1383,* s. 358.

126 *VD, 1383,* s. 359.

127 *VD, 1383,* s. 359-360.

Buhurcu: Sultan Selim Evkâfı'ndaki görevliler arasında bir de buhurcu bulunmaktadır. Vakfiyede buhurcu olacak kişinin güvenilir, emin, dindar, güzel koku elde etme sanatında (fenn-i tebhîrde) mâhir ve hizmetini güzel bir şekilde yapabilecek kimse olması ve buhurun (güzel koku ve tütsünün) caminin mihrabı ile sofalarda, odalarda ve caminin yanındaki türbelerde yakılması istenmekte; buhur için gerekli olan malzeme ile âlet ve edavatı satın almak için günde 6 akçe, buhurcuya da günde 6 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[128]

Hafız-ı Mesâhif (Mushaf-ı Şerîfleri Muhafaza Eden Görevli): Sultan Selim Câmii'ndeki görevliler arasında idrak kabiliyetine sahip, kendisinden emin olunan, mümin ve temiz bir kimse olması istenen bir hafız-ı mesâhif yer almaktadır. Vakfiyede, beş vakit namazda camide hazır olması istenen bu görevliden, camideki Mushaf-ı Şerîfleri (Kur'ân-ı Kerîm'lerin) gerekli saygı ve hürmet içinde muhafaza etmesi, gözetmesi, kötü kullanımını engellemesi; bu vazifesi karşılığında da kendisine günde 4 akçe vazife ücreti verilmesi istenmektedir.[129]

Vekîl-i Hac (Hac Vekili): Vakfiyede yer alan şartlardan biri de Sultan Selim için her yıl bir kişinin hac yapması ile ilgili hükümdür. Camideki vazife sahipleri dışında yer alan bu görevle ilgili olarak vakfiyede, her yıl, daha önce bir defa kendisi için hac farizasını yerine getirmiş, sünnî itikada sahip, yaratılışı ve mizacı güzel olan bir kişinin, merhûm Sultan Selim adına vekaleten hacca gönderilmesi ve bu kişinin haccın menâsik ve erkânını İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin mezhebi üzere yapması ve tamamlaması istenmekte; bu vazifesi karşılığında da kendisine 5.000 akçe ücret verilmesi yer almaktadır.[130]

Vakfiyede yer alan bilgilere göre Sultan Selim Câmii'ndeki görevliler ve aldıkları günlük ücretler şu şekildedir: 1 hatip, 25 akçe; 2 imam, 20 akçe; 8 müezzin, 40 akçe; 1 saatçi, 10 akçe; 10 devirhân (1'i sermahfil), 33 akçe; 1 na'athân, 5 akçe; 1 muarrif, 5 akçe; 90 cüzhân (3'ü grup reisi), 186 akçe;

128 *VD, 1383,* s. 360-361.

129 *VD, 1383,* s. 361.

130 Vakfiyede hac ile ilgili şart şu şekildedir: "Her yıl bir sâlih sünniyyü'l-i'tikād ve bir azîz-i nîk-nihâd kimesne ki bir def'a kendü nefsi içün hacc itmiş ola beş bin akçe verile ki merhûm mezbûr Cennet-makām ve merkūm ve mağfûr firdevs-menâm içün hacc idüb haccun menâsik-i ma'lûme ve erkân-ı mahsûsasını bi't-temâm ve'l-kemâl Hazret-i İmâm-ı A'zam ve müçtehid-i akdem Ebû Hanîfe Nu'mân bin Sâbit radiyallâhü anh mezhebi üzre itmâm ve ikmâl eyleye." *VD, 1383,* s. 358-359.

5 En'amhân, 25 akçe; 1 Yâsinhân ve 1 Ammehân, 8 akçe; 20 kelime-i tevhidhân (1'i reis), 41 akçe; 10 salavathân (1'i reis), 21 akçe; 1 noktacı, 3 akçe; 6 musallî-i nevâfil, 30 akçe; 4 çerâğî (çerağcı), 16 akçe (vazife ücreti), 17 akçe (aylık fitil ve kirpas bedeli); 6 kayyım, 24 akçe (vazife ücreti), 10 akçe (aylık süpürge bedeli); 1 buhurcu, 6 akçe; 1 hafız-ı mesâhif, 4 akçe. Camideki vazife sahiplerine, senede kendisine 5.000 akçe vazife ücreti verilerek, Sultan Selim adına vekâleten hacca gönderilecek bir kişiyi (vekil-i hacc) de ilave edersek, vakfın bu bölümündeki personel (vazife sahibi) sayısı 171'dir. Camideki 170 vazife sahibine (mürtezika) ödenen günlük ücret 502 akçe, yılda ise 177.708 (354x502=177.708) akçedir. Bu meblağa fitil, kirpas, süpürge parası olarak ayrılan aylık 27 akçeyi (senede 324 akçe) ve hacca vekil olarak gidecek bir kişiye verilecek senelik 5.000 akçeyi de eklediğimizde, Yavuz Sultan Selim Evkâfı'nın yukarıda belirtilen hizmetleri yerine getiren personele (vazife sahiplerine) yılda 183.032 akçe ödeme yaptığı görülmektedir. Tabii ki bu meblağ, vakfın kuruluş yıllarındaki şartlara göre yapılan ödemelerdir.

Medresedeki Görevliler

Yavuz Sultan Selim Külliyesi'nin merkezinde yer alan binalardan uzak bir mahalde, Yenibahçe'de Halıcılar Köşkü'nde bir de medrese yaptırıldığına yukarıda değinilmişti. Vakfiyede, Kanuni Sultan Süleyman'ın medreseyi inşa ettirme sebebi; "vesîle-i devlet-i uhreviyye ve inşâ-i mebânî-i meberrâtı vâsıta-i sa'âdet-i ebediyye" ifadeleri ile izah edilmekte, akabinde de medrese ile ilgili şartlara yer verilmektedir.

Müderris: Vakfiyede, medresede; mevleviyet payesine ulaşmış, ulemanın önde gelen, naklî ve aklî ilimleri anlatabilme tecrübesine (melekesine) sahip, ilmin usûl ve fürûuna (ana ve alt kollarına) vâkıf ve bunu meslek edinmiş, fâzıl, kâmil, ilmi ile amel eden bir kişinin müderris olması şart olarak yer almaktadır. Müderrisin görevi, dinî ilimleri tedris ve fennî ilimleri talim, ilmî konuları müzakere ve makul ve meşru ölçüler içinde münazara yolu ile öğretme ve istifadeye sunma olarak tanımlanmakta, kendisi için belirlenen günler ve boş vakitler dışında, şer'î bir özrü ve geçerli bir mazereti olmadan tatil yapma ve zamanını boşa geçirme yoluna başvurmaması istenmektedir. Müderrisin vazife ücretinin de günde 50 akçe olduğu vakfiyede belirtilmektedir.[131]

131 Vakfiyede müderriste olması gereken özellikler ve ders verme yöntemi hakkında şu bilgiler yer almaktadır: "Mevâlî-i izâm ve ulemâ-i a'lamdan ifâde-i menkūl ve ma'kūlün melekesine mâlik ve ifâza-i fürû' ve usûlün meslekine sâlik bir fazıl ve kâmil ve ilmi ile âmil müderris

Mu'îd: Vakfiyede, müderris tarafından, medresede ilim tahsil eden talebeye ders tekrarı yapabilme yeteneğine ve becerisine sahip, kabiliyetli, talebenin şüphelerini ortadan kaldırmaya muktedir bir kişinin mu'îd (asistan) tayin edilmesi; bu hizmeti karşılığında da kendisine günde 5 akçe verilmesi istenmektedir.[132]

Talebeler: Vakfiyede, medresenin odalarının (hücrelerinin) adedince, 15 nefer kabiliyetli, yetenekli, ilim ile meşgul olacak, çalışkan talebenin tahsil için istihdam edilmesi istenmekte ve her birine günde 2 akçe vazife ücreti (burs) verilmesi yer almaktadır.[133] Bu bilgiye göre, her bir odada bir talebenin kaldığını kabul edersek, medresede oda sayısının 15 olduğunu söylebiliriz. Kütükoğlu, sonraki yıllara ait kayıtlardan yola çıkarak medresenin oda sayısını 19 olarak vermektedir.[134] Bu durumda medresenin oda sayısı, sonraki yıllarda artırmış gözüküyor.

Medrese Mescidi'ndeki Görevliler: Medrese inşa edildiği yıllarda, bu mahalde cemaatle namaz kılınacak bir mescit ya da cami bulunmamaktaydı. Bu nedenle medresedeki talebeler ve diğer görevlilerin beş vakit namazlarını cemaatle kılabilmeleri için medresenin dershanesi aynı zamanda mescit olarak da kullanılmıştır. Bu mescitte, beş vakit namaz kıldırmak üzere sâlih, mütedeyyin, imamet vazifesini yapmaya muktedir, namazın şartlarını bilen ve namaza kerahet ve fesad verebilecek işlerden sakınan bir kişinin imam olması; vazife ücreti olarak da kendisine günde 4 akçe verilmesi vakfiyede şart olarak yer almaktadır. Mescitteki bir diğer görevli de müezzindir. Vakfiyede müezzin olacak kişide aranacak şartlara değinilirken, sâlih ve muttaki bir kimse olması, beş vakit ezan okuması ve kâmet yapması; vazife ücreti olarak da kendisine günde 2 akçe verilmesi istenmektedir.[135]

Mescitteki görevliler arasında bir de kayyım görev yapmaktaydı. Vakfiyede kayyım olan kişinin sâlih, bedenen sağlam, çabuk ve güçlü olması, beş vakitte

---

nasb olına ki medrese-i mezbûrede tedrîs-i ulûm-ı dîniyye ve ta'lîm-i fünûn-ı yakîniyye idüb müzâkere-i usûl ve furû' ve münâzara'-i ma'kūl ve meşrû'da tarîk-i ifâde ve istifâde-i meslûk ve sebîl-i ifâza ve istifâza-i gayr-i metrûk kıla." *VD, 1383,* s. 362.

132 *VD, 1383,* s. 362-363.

133 Vakfiyede talebelerle ilgili şu ibare yer almaktadır: "Hücürât adedince on beş nefer müsta'idd-i muşteğil ki her biri sâhib-i tab'-ı müşte'il ve ilme iştiğâlde mütevaggıl olalar." *VD, 1383,* s. 362-363.

134 Kütükoğlu, *age.,* s. 280-282.

135 *VD, 1383,* s. 363-364.

mescidin kapısını açması ve namazdan sonra kapaması, temizliğini yapması, halıları ve hasırları gerektiğinde serip toplaması; bu hizmetleri karşılığında da kendisine günde 2 akçe vazife ücreti verilmesi istenmektedir. Vakıf gelirden günde 1 akçenin de mescidin mum, hasır ve kandiller için tahsis edildiği şartlar arasında yer almaktadır.[136]

Medresedeki Diğer Görevliler: Vakfiyede müderris tarafından işe alınan ve medresede istihdam edilen 3 hademeden (hizmetçiden) bahsedilmektedir. Bu görevliler bevvâb (kapıcı), kennâs (çöpçü/temizlikçi) ve helaları temizleyen âb-hâne ferrâşıdır. Bevvâbın görevi, akşam namazından sonra medresenin kapısını kapatıp, sabah vakti açmaktı. Kennâsın görevi ise medresenin sahnını (avlusunu) silip süpürüp tertemiz yapmaktı. Âb-hâne ferrâşının da medresenin helasını silip süpürüp hiçbir pislik bırakmadan tertemiz etmekti. Bu üç görevliye vakıftan günde 2'şer akçe vazife ücreti tayin edilmiştir.[137]

Vakfiyede yer alan bilgilere göre Sultan Selim Medresesi'ndeki görevliler ve aldıkları günlük ücretler şu şekildedir: 1 müderris, 50 akçe; 1 mu'îd, 5 akçe; 15 talebe, 30 akçe; 1 imam, 4 akçe; 1 müezzin, 2 akçe; 1 kayyım, 2 akçe; mescidin hasır ve kandil ücreti, 1 akçe; 1 bevvâb, 2 akçe; 1 kennâs, 2 akçe; 1 ab-hâne ferrâşı, 2 akçe. Medresede 15'i talebe olmak üzere 23 vazife sahibi bulunmakta; bunlar için ödenen günlük vazife ücreti 99 akçe, buna 1 akçe de mescit masrafı eklendiğinde 100 akçeye ulaşmaktadır. Bu bilgiler bize Yavuz Sultan Selim Evkâfı'ndan senede 35.400 akçenin medresedeki görevlilere ve hizmetlere tahsis edildiğini ortaya koymaktadır.

Mektephane Görevlileri

Sultan Selim hayrâtı içinde cami ve imâretin hemen yanında yer alan mektephane ya da bir başka isimlendirme ile sıbyan mektebi veya muallimhane ile ilgili vakfiyede bazı şartlar yer almaktadır.[138] Bu şartlardan biri, mektephanede doğruluğu ve dürüstlüğü bilinen, dinin hükümlerine uyan ve bunları yerine getiren, Kur'ân-ı Kerîm'i okuyan ve çocuklara okutmaya gücü yeten, ilim ve amel sahibi bir kimsenin muallim (muallim-i sıbyan) olması ve müslüman çocuklara Kur'ân, adap, erkân, farz ve sünnet, yazı (hatt) ve dil bilgisi (lügat) öğretmesi; vazife ücreti olarak da kendisine günde 6 akçe verilmesi ile ilgilidir.

136 *VD, 1383,* s. 363-364.

137 *VD, 1383,* s. 364-365.

138 *VD, 1383,* s. 365-366.

Mektephanedeki bir başka görevli de halife (mektep halifesi) olarak isimlendirilen, muallime eğitim işlerinde yardımcı olan kimsedir. Vakfiyede, halife olacak kişinin doğruluktan ve dürüstlükten ayrılmayan (salah), iffetli, namuslu (afâfı zâhir) ve halifelik görevini yapmaya gücü yeten bir kimse olması, çocukların derslerini takip etmesi, terbiye ve eğitimde (i'âde ve terbiyet u ta'lîmde) büyük gayret göstermesi; vazife hizmeti olarak da kendisine günde 4 akçe verilmesi istenmektedir.

Mektephanede hizmetli olarak da bir kayyım görev yapmaktaydı. Vakfiyede, dinin emrettiği hususlara uygun davranan, doğru ve dürüst bir kişiliğe sahip, hizmetini aksatmadan yapan bir kişinin kayyım olması; bu kişinin her sabah mektebin kapısını açıp, içeriyi silip süpürüp tertemiz etmesi ve ikindi namazından sonra da kapıyı kilitlemesi, mektep çocuklarını (sıbyân-ı müte'allimîn) günde iki defa imârete götürmesi ve yemekler yendikten sonra da geri mektebe getirmesi istenmektedir. Kayyıma bu hizmetleri karşılığında da günde 2 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.

Vakfiyede yer alan bilgilere göre Sultan Selim Mektebhanesi'ndeki görevliler ve aldıkları günlük ücretler şu şekildedir: 1 muallim, 6 akçe; 1 halife, 4 akçe; 1 kayyım, 2 akçe. Mektepte 3 vazife sahibi bulunmakta; bu görevlilere Yavuz Sultan Selim Evkâfı'ndan günde 12 akçe, senede ise 4.248 akçe vazife ücreti ödenmekteydi.

Türbelerdeki Görevliler

Sultan Selim Külliyesi içinde üç türbe bulunmaktadır. Bu türbelerden biri Yavuz Sultan Selim'e, diğeri Şehzadelere, üçüncüsü de Hafsa Sultan'a aittir. Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdığı bu türbeler için kurduğu, tesis ettiği vakıftan çeşitli görevlendirmeler yapılmış; buralardaki hizmetlere ve hizmetlilere tahsisat ayırılmıştır.

Vakfiyede, Sultan Selim Türbesi ile ilgili şartlar şöyledir:[139] Türbede bir "salâh u sıyânet ile mevsûf ve afâf u emânet ile ma'rûf matbû'u's-semt ve makbûlü'l-etvâr" kimsenenin türbedar olması; türbedarlık vazifesi için bu kişiye günde 5 akçe ücret verilmesi istenmektedir.

Vakfiyede, Türbede Sultan Selim'in ruhuna sevap olarak ulaşması için Allah'ı tesbih ve tehlîl (kelime-i tevhid) okuyarak zikreden ve müsebbihîn

139 *VD, 1383,* s. 366-369.

(Allah'ı tesbih edenler) olarak isimlendirilen 36 kişinin görevlendirildiği belirtilmekte; bunlardan 4'ünün sabahtan öğleye, 4'ünün öğleden akşama, 4'ünün de akşamdan sabaha kadar, üç grup halinde tesbih ve tehlîlde bulunmaları, her grubun 3 günde bir nevbeti devretmesi, Allah'ı zikirle meşgul iken dünya kelamı konuşmamaları ve herhangi bir şey yememeleri, okunan tesbihat ve tehlilat sonrası merhum padişaha rahmet ve merhamet olunması için Allah'a dua edilmesi; bu hizmetleri karşılığında da her birine günde 1,5 akçe vazife ücreti verilmesi istenmektedir.

Sultan Selim Türbesi'ndeki vazife sahipleri arasında 30 kişiden oluşan bir cüzhânlar grubu bulunmaktaydı. Kur'ân-ı Kerîm'i tecvid kaidelerine göre güzel ve düzgün bir şekilde okuyan kimselerden olmaları istenen cüzhânların, hergün sabah namazını kıldıktan sonra türbeye varıp, toplu halde Kur'ân-ı Kerîm'in yüzünden, huzur-ı kalp ve hulûs-ı niyet ile güzel ve düzgün bir şekilde, dünya kelamı etmeden birer cüz okumaları, içlerinden birinin reis olması, tilaveti onun başlatıp sona erdirmesi ve duayı etmesi, bir başkasının da cüzleri ayırma ve toplama işini yapmak üzere muarrif olması; cüzhânlardan reis ve muarrif olana günde 3'er akçe, cüzhânlara da 2'şer akçe vazife ücreti verilmesi vakfiyedeki şartlardandı.

Sultan Selim Türbesi'nde bir de noktacı görev yapmaktaydı. Vakfiyede, kimseye karşı garaz ve meyli olmayan, güvenilir bir kişi olması istenen noktacının görevleri; türbedeki vazife sahiplerini gözetlemek, şer□î bir özrü veya kuuvetli bir mazareti olmadan hizmetlerini terk edenleri deftere yazmak ve ay sonunda mütevelliye bildirmek, bu kimselere terk ettikleri günlerin ücretlerini verdirmemek olarak tanımlanmakta; kendisine bu hizmeti karşılığında da günde 3 akçe vazife ücreti verilmesi istenmektedir.

Sultan Selim Türbesi'ndeki son bir vazife sahibi ise "müslim ve nazîf-beden ve selîmü'l-kalb pâk-dâmen" olarak vasıflandırılan destârbend (sarık saran) denilen görevlidir. Vakfiyede destârbendin görevi, Sultan Selim'in mezarının başında bulunan imameyi her ay başında bir defa değiştirip (tazeleyip) tekrar sarması, ihtiyaç oldukça sabun-bahâ (bedeli) ve ücret-i destar-şûy (destar yıkama ücreti) kendi uhdesinde olması şeklinde tanımlanmış; vazife ücreti olarak da destarbende günde 2 akçe verilmesi şart koşulmuştur.

Sultan Selim Külliyesi içindeki bir diğer türbe Yavuz Sultan Selim'in eşi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın validesi **Hafsa Sultan**'a aittir. Vakfiyede Hafsa Sultan Türbesi'ndeki vazife sahipleri ve hzimetler hakkında da bazı

şartlar yer almaktadır.[140] Bu türbedeki görevlilerden ilki, türbenin sorumlusu konumunda olan ve vazife ücreti olarak kendisine günde 4 akçe takdir edilen türbedardı. Türbedeki vazife sahipleri arasında 10 kişiden oluşan, türbenin içinde gece ve gündüz *tehlil, tahmid, tesbih ve tevhid* ile meşgul olan ve kendilerine müsebbihîn denilen zikir ehli bir grup bulunmaktaydı. Vakfiyede, bu grupta yer alan müsebbihînin ikişer kişiden oluşan 5 gruba ayrılmaları ve 5 günde bir nevbete gelmeleri, nevbette oldukları günün gündüzünde ve gecesinde Hafsa Sultan'ın ruhu için tesbihat ve tehlîlat okumaları; bu hizmetleri karşılığında da her birine günde 1,5 akçe vazife ücreti verilmesi şartı yer almaktadır.

Hafsa Sultan Türbesi'nde, kıraat ehli, güzel Kur'ân-ı Kerîm okuyan 30 kişiden oluşan bir cüzhânlar grubu bulunmaktaydı. Vakfiyede belirtildiği üzere cüzhânların her gün sabah namazından sonra türbede bir araya gelerek, huzur-ı kalp ve hulûs-ı niyet ile birer cüz Kur'ân okumaları ve sevabını merhume sultana hediye etmeleri, içlerinden bu işe layık olan birinin cüzhânlara reis olması, cüz okumayı onun başlatması, sonlandırması ve duasını yapması istenmiş; cüzhânların reisine günde 3 akçe, diğerlerine de günde 2'şer akçe vazife ücreti tayin edilmiştir. Valide Sultan Türbesi'nde noktacı olarak da bir kişi görevlendirilmiş, görev olarak da cüzleri dağıtma ve toplama hizmeti ile şer'î bir özrü ve mazereti olmadan hizmetini terk edenleri deftere yazıp, ay başında mütevelliye bildirmesi istenmiş; vazife ücreti olarak da kendisine günde 2 akçe takdir edilmiştir.

Sultan Selim Külliyesi içindeki üçüncü türbe Kanuni Sultan Süleyman'ın şehzadelerinin medfun olduğu türbedir.[141] Vakfiyede, bu türbede de vakfın diğer görevlilerinde aranan mümin, muvahhid, muttakî, sâlih olma gibi vasıflara sahip bir kişinin türbedar olması, bu vazifesi karşılığında da kendisine günde 4 akçe ücret verilmesi istenmektedir. Şehzadeler türbesinde de diğer iki türbede olduğu gibi, aynı vasıflara sahip müsebbihîn yani Allah'ı tesbih etmekle görevli kimseler bulunmaktaydı. Vakfiyede sayıları 12 olarak verilen bu kişilerin, 2'şer kişilik üç gruba ayrılması ve nevbetle her grubun 2 günde bir vazife için türbeye gelmesi; 1. grubun sabahtan öğleye kadar, 2. grubun öğleden akşama kadar, 3. grubun da akşamdan sabaha kadar türbede *tesbih, temcid, takdis ve tahmid* ile meşgul olması; bu vazifeleri karşılığında da her birine günde 1,5 akçe ücret verilmesi vâkıfın şartları arasında yer almaktadır.

140 *VD, 1383,* s. 366-372.

141 *VD, 1383,* s. 372-375.

Şehzadeler Türbesi'ndeki en kalabalık görevli grubu, sayıları 50 olan cüzhânlardı. Diğer cüzhânlarda olması gereken özellikler ve vasıflar buradakiler için de belirtilmiş; görevleri ise 30'unun sabah namazından sonra, 10'unun öğle namazından sonra, 10'unun da ikindi namazından sonra Şehzadeler Türbesi'nde bir araya gelerek Kur'ân-ı Kerîm'in yüzünden birer cüz okumaları, bu esnada dünya kelamı konuşmamaları, her grubun içinden her yönü ile layık ve müstehak olan birinin reis olması, tilaveti başlatma, sona erdirme ve dua etme fasıllarının bu kişinin uhdesinde olması; cüzhânlardan reis olanlara günde 3'er akçe, diğerlerine de 2'şer akçe vazife ücreti verilmesi vâkıfın şartı olarak kayıt altına alınmıştır. Şehzadeler Türbesi'nde, insanlar arasında sözüne güvenilen ve kendine itimat edilen bir kişi noktacı olarak görevlendirilmiştir. Noktacının görevi, cüzleri cüzhânlara dağıtıp toplama ve diğer noktacıların yaptıkları hizmetleri yapma olarak belirtilmiş; vazife ücreti de günde 3 akçe olarak belirlenmiştir. Şehzadeler Türbesi'nde bir de destârî ya da destarbend (sarık saran) denilen görevli bulunmaktaydı. Destârbendin görevi, şehzadelerin mezarlarının başındaki imâmeleri (amâyim-i Osmâniyyeti'l-alâyimi) her ay başında bir defa tazeleyip (değiştirip) tekrar sarmaktı. İhtiyaç oldukça sarıkları temizlemek için alınacak sabun ücreti (sabun-bahâ) ve sarık yıkama (destâr-şûy) ücreti uhdesine bırakılan destarbendin vazife ücreti günde 2 akçeydi.

Vakfiyede yer alan bilgilere göre türbelerdeki görevliler ve aldıkları günlük ücretler şu şekildedir:

Sultan Selim Türbesi: 1 Türbedar, 5 akçe; 36 tesbihhân, 54 akçe; 30 cüzhân, 62 akçe; 1 noktacı, 3 akçe; 1 destarbend, 2 akçe. Sultan Selim Türbesi'nde 69 vazife sahibi bulunmakta; bunlara günde 126 akçe; yılda ise 44.604 akçe vazife ücreti ödenmekteydi.

Vâlide Türbesi: 1 Türbedar, 4 akçe; 10 tesbihhân, 15 akçe; 30 cüzhân, 61 akçe; 1 noktacı, 2 akçe. Valide Türbesi'nde 42 vazife sahibi bulunmakta; bunlara günde 82 akçe; yıllık ise 29.028 akçe vazife ücreti ödenmekteydi.

Şehzadeler Türbesi: 1 Türbedar, 4 akçe; 12 tesbihhân, 18 akçe; 50 cüzhân, 103 akçe; 1 noktacı; 3 akçe; 1 destarbend, 2 akçe. Şehzadeler Türbesi'nde 65 vazife sahibi bulunmakta; bunlara günde 130 akçe; yıllık ise 46.020 akçe vazife ücreti ödenmekteydi. Türbelerdeki, toplamda 176 vazife sahibine, vakıf gelirden bir yılda ödenen vazife ücreti ise 119.652 akçeydi.

Sultan Selim Hayrâtındaki Diğer Görevliler

Vakfiyede, caminin ve türbelerin kapılarına asılan perdelerin dikimi, tamiri, muhafaza edilmesi gibi hizmetleri yapmak üzere "mü'min-i nazîf ve emîn ü afîf" ve "perdedûzlige kādir ve bu san'atda mâhir" bir kimsenin perde-dûz (perdeci) olması; bu kişinin perdelerden yenilenmesi gereken veya tamire ihtiyacı olanları vakfın gelirinden harcını gördürerek yenilemesi veya tamir ettirmesi, vaktinde kapılara asması ve zamanında indirip muhafaza etmesi; bu hizmetleri karşılığında da kendisine günde 2 akçe ücret verilmesi yer almaktadır.[142]

Evliya Çelebi, Sultan Selim Külliyesi'inin haremi (avlusu) hakkında bilgi verirken; beyaz mermerle döşenmiş, üç kapılı, dört tarafında yan odalar ve ortasında da bir abdest havuzu olan iç haremden ve buranın dışında harem-i azîm (harem-i kebîr) dediği içinde ağaçlar da bulunan camin dışındaki büyük avludan bahsetmektedir. Evliya, harem-i kebîrin üç kapısından; türbe, çarşı ve kırknerdiban (kırkmerdiven) kapılarından bahsetmekte, çarşı kapısının dibinde Çukurbostan'a bakan tarafta sıbyan mektebi, imâret, dârüzziyâfe ve mihmansaray olduğunu belirtmektedir.[143] Sultan Selim vakfiyesinde külliyenin bu bölümünde, istihdam edilmesinde yarar olan, kapıcılık hizmeti yapabilecek, dayanıklı ve kuvvetli iki kişinin harem-i kebîr kapılarında kapıcı olması, kapıcıların görevlerini münâvebe yoluyla yapmaları, belirlenen usul ve kurallara göre harem kapılarını yatsı namazı kılındıktan sonra takfîl etmeleri (kilitlemeleri) ve fecir vaktinde geri açmaları, kapılara takılan zincirleri ve kilitleri sağlamlaştırmaları (berkitmeleri) gibi hizmetler kendilerinden istenmekte; bu hizmetleri karşılığında da vazife ücreti olarak her birine 2'şer akçe verilmesi şart koşulmaktadır.[144]

Vakfın hizmetlileri arasında kennâs (süpürücü/temizleyici) olarak hizmet yapacak iki görevli bulunmaktaydı. Vakfiyede bunlardan, her gün harem-i kebîrin (dış avlunun), matbahın (mutfağın) ve me'kelin (yemekhanenin) içini ve dışını silip süpürüp tertemiz etmeleri; bu hizmetleri karşılığında da her birine günde 4'er akçe ücret verilmesi istenmektedir.[145]

142 *VD, 1383,* s. 375.

143 *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I. Kitap, s. 61-62.

144 *VD, 1383,* s. 375-376.

145 *VD, 1383,* s. 376-377.

Vakfın hizmetlileri arasında iki de mezbele-keşân (çöpçü/çöpleri temizlemekle görevli) bulunmaktaydı. Vakfiyede mezbele-keşânların, harem-i kebîr denilen caminin dış avlusunda, imâretin yemek yenilen me'kel denilen kısmında, mutfakta ve tabhânelerde (misafirhanelerde) biriken çöpleri ve süprüntüleri (künâseyi) bulundukları yerlerden kaldırıp, alıp götürmeleri ve belirlenen yere dökmeleri; hizmetleri karşılığında da günde 2'şer akçe ücret verilmesi istenmekteydi.[146]

Vakfiyede, caminin iki tarafında bulunan tabhânelerde (sekiz odadan oluşan misafirhane) gücü kuvveti yerinde olan dört kişinin ferrâş olarak görev yapması; bu kişilerin, ferrâşların yapmakla yükümlü oldukları mekânın temizliği, halı, kilim, hasır, yatak gibi mefruşatın serilip toplanması gibi hizmetleri yerine getirmeleri, bu hizmetleri yaparken ihmal ve müsamahaya yer vermemeleri; hizmetleri karşılığında da vazife ücreti olarak her birine günde 4'er akçe verilmesi şart olarak yer almaktaydı.[147]

Vakfiyede tabhânelerin aydınlatılmasında kullanılan çerâğları ve kandilleri vaktinde yakmak (uyandırmak), vaktinde dinlendirmek ve bunları silip süpürüp tertemiz (pâk etmek) etmekle görevli iki çerağcıdan bahsedilmektedir. Çerağcılara hizmetleri karşılığında da günde 2'şer akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[148]

Vakfiyede, İmâret-i Âmire'ye ve tabhânelere ait abhânelere (helâlara) iki ferrâş (temizlikçi) görevlendirildiği yer almakta, bu görevlilerden her gün helâları silip süpürmeleri, pislikleri (kāzûrâtı) temizlemeleri, temizlik (tahâret) ve abdest (vuzû') musluklarından, ibrikleri daima su ile doldurmaları, boş bırakmamaları ve bunları muhafaza etmeleri, ihtiyaç oldukça mütevellinin izni ile ibrik satın almaları, görevlerini hiçbir şekilde aksatmamaları ve yerlerini terk etmemeleri istenmekte; vazife ücreti olarak da her birine günde 3'er akçe verilmesi istenmektedir.[149]

Vakfiyede, eli çabuk, doğruluğu ve dürüstlüğü bilinen üç kişinin, helâlar katında ve türbeler yakınında bulunan maslaklara (su haznelerine) sakâ/sakkâ (sucu) olmaları ve bu maslakları daima su ile dolu tutmaları istenmektedir. Sakâlardan birinin, nerdübân-ı büzürg (büyük merdiven) yakınındaki helâ ve

146 *VD, 1383,* s. 377.

147 *VD, 1383,* s. 377.

148 *VD, 1383,* s. 377-378.

149 *VD, 1383,* s. 378.

türbeler sakâsı olması ve hizmeti karşılığında kendisine günde 3 akçe ücret verilmesi, ikincisinin, Çukurbostan yakınınındaki helânın sakâsı olması ve hizmeti karşılığında kendisine günde 1,5 akçe ücret verilmesi, üçüncüsünün de ambar-ı eruz (pirinç ambarı) yakınındaki helâda sakâ olması ve hizmeti karşılığında da kendisine günde 1,5 akçe ücret verilmesi istenmiştir.[150]

Vakfiyede iki kişinin ahur (ahır) kapıcısı olması, bu kişilerin görevlerini münâvebe usulüyle yapması, geleni ve gideni görüp gözetmesi, hayvanlara (davarlara) yem astıktan (verdikten) sonra ahur kapısını kilitlemesi ve sabah namazında da geri açması, buradan hiçbir kimsenin az veya çok bir nesnesinin zayi olmaması için her türlü tedbiri alması ve bu hususta gerekli ihtimamı göstermesi istenmiş; hizmetleri karşılığında da her birine günde 2'şer akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[151]

Vakfiyede, kapıcı olarak iki kişinin görevlendirildiği yer almakta; bunlardan birinin matbah-ı âmire kapısıcısı, diğerinin de me'kel kapıcısı olması, görevlerinin ise geleni ve gideni görüp gözetmek, kavga edenleri ve başkasına üstünlük sağlamaya çalışanları engellemek, eziyet, zorbalık ve hak tecavüzüne yeltenenleri uzaklaştırmak olduğu belirtilmiş; hizmetleri karşılığında da her birine günde 2'şer akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[152]

Vakfiyede, iş bilen, hesaptan anlayan, mümin ve kendisine güvenilen, ambarcı olabilecek bir kişinin arpa ambarcısı olması, misafirlerin defterine ve âdet haline gelen uygulamaya göre her binek hayvanına (davara) kifayet miktarı yem vermesi, saçıp savurmaktan ve azar azar, damlatarak vermekten (tebzîr ve taktîrden) kaçınıp, ölçülü davranması istenmiş; hizmeti karşılığında da kendisine günde 2 akçe ücret verilmesi istenmiştir.[153]

Vakfiyede, mâni'-i nakş ve mâhî'-i nükûş denilen, vakıf hayrâta ait binaların duvarlarını yazı, resim vb. şeylerle kirletenlere engel olmak ve buralara yazılan yazıları ve çizilen resimleri silip temizlemek görevi uhdesine verilen, "erinmez ve yorulmaz" olarak vasıflandırılan bir kişinin görevlendirildiği yer almaktadır. Bu görevliden, vakıf hayrâta ait binaların duvarlarını daima gözetlenmesi ve buralara "süfehâ-i enâm ve erâzil-i avâmdan" bir ferd yazı yazmaya veya resim yapmaya kasdederse, o kişinin ihtiyaç duyulursa dövülerek

150 *VD, 1383,* s. 378-379.

151 *VD, 1383,* s. 379-380.

152 *VD, 1383,* s. 380.

153 *VD, 1383,* s. 380-381.

oradan uzaklaştırılması ve duvarlardan karalanmış (tesvîd) bölgenin de tamamıyla temizlenmesi istenmiş; bu hizmeti karşılığında kendisine günde 2 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[154]

Vakfiyede, iş bilen (kâr-dân), güzel huylu (hoş-nihâd), tamir ve termim işinde usta olan iki kişinin meremmetçi (tamirci) olması, tamire ihtiyaç duyulan yerleri tehir etmeden, üşenmeden ve hatasız bir şekilde, mütevellinin bilgisi dâhilinde onarıp tamir etmesi ve tamirat işini noksansız bir şekilde tamamlaması; bu hizmeti karşılığında meremmetçilerin her birine günde 4'er akçe vazife ücreti verilmesi istenmiştir.[155]

Vakfiyede, sanatında usta, kendine güvenilen ve itimat edilen bir kişinin kurşuncu olması, görev olarak da vakfın binalarında kurşundan yapılmış yerlerde ortaya çıkacak tamir ihtiyaçlarını, ihmal ve tehir etmeden yapması, bunu yaparken de kurşunları sağlam ve muhkem olarak birbirine bağlaması, ustalıkla ve güzelce işlemesi istenmekte; bu hizmeti karşılığında da kendisine günde 4 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[156]

Vakfiyede, hamam tamir işlerinden anlayan ve bu işe layık birinin hamam meremmetçisi olması ve hamamda tamire muhtaç olan yerlerin bakım ve onarımını yapması istenmiş; bu hizmeti karşılığında da kendisine günde 3 akçe vazife ücreti verilmesi istenmiştir.[157]

Vakfiyede, emin ve emanet sıfatlarına hâiz, suyolculuğu işinde mâhir iki kişininin vakfın suyolcusu olması, bu kişilerden eskiden yapılageldiği üzere İmâret-i Âmire'ye gelen suyolunu devamlı bir şekilde yoklayarak kontrol etmeleri, ıslaha muhtaç olan yerleri tespit ederek, bakım ve onarımını ihmal etmeden yapmaları istenmiş; suyolcularından bilgide ve sanatta önde gelen ve üstün olanın reis (baş usta) olması, vazife ücreti olarak kendisine günde 6 akçe, diğerine de günde 4 akçe verilmesi istenmiştir.[158] Vakfiyede ayrıca, öğrenme kabiliyeti olan ve kendini geliştirmeye meyli olan iki kişinin suyolcu ustalara şâkird (çırak) olması, tamir ve bakım işlerinde onlara yardımcı olmaları, sanatı öğrenmede sebat göstermeleri, hizmetleri karşığında da her birine günde 1'er akçe ücret verilmesi, sanatında ilerleme (terakkî) gösterip

154 *VD, 1383,* s. 381.
155 *VD, 1383,* s. 381-382.
156 *VD, 1383,* s. 382.
157 *VD, 1383,* s. 382.
158 *VD, 1383,* s. 382-383.

akranından üstün olan ve usta olmayı hak eden şâkirdin vazife ücretine 1 akçe zam yapılarak günlüğünün 2 akçeye çıkartılması, suyolcu ustanın vefat ya da yer değişikliği nedeniyle yeri boş (mahlûl) kaldığı takdirde, terakkî eden şâkirdin onun yerine geçmesi, boşalan şâkirdliğe de yeni birisinin günde 1 akçe ücret ile tayin edilmesi şartlar arasında yer almıştır.[159] Böylece vakfın suyolculuk hizmetinde çalışacakların hiyerarşik bir düzende, usta-çırak ilişkisi içinde yetişmesine zemin hAzırlanmıştır.

Vakıftaki görevliler arasında bir de ambarcı yer almaktaydı. Vakfiyede, ambarcının, tamir için gerekli olan esbâb/esvâb (elbiseler), âlât ve edevât ile tamir için gerekli malzemeleri ambarda muhafaza etmesi, gerektiği zaman mütevellinin bilgisi dâhilinde ihtiyaç olan malzemeyi meremmetçilere (tamircilere) sayı ile verip tamirden sonra da eksiksiz olarak geri alması ve muhafaza etmesi istenmektedir. Ambarcının vazife ücreti günde 4 akçedir.[160]

Vakfın hizmetlileri arasında, "mü'min-i muvahhid-pâk ve mu'temin-i sahîhü'l-idrâk" sıfatlarına sahip olması istenen bir bahçıvan (bağçevan) görev yapmaktaydı. Vakfiyede, bahçe ilminde mâhir ve maharetli bir kimse olması istenen bahçıvanın görevi, İmâret-i Âmire yanındaki bahçe ile türbelerin yan tarafındaki bahçeyi görüp gözetip, bakımını kusursuz bir şekilde yapması istenmekte; bu hizmeti karşılığında da kendisine günde 3 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.[161]

Vakfiyede, "kavî u kādir ve emânet u diyânetleri zâhir" sıfatlarına sahip yedi kişinin mu'temed olması; bunlardan dördünün atlı (süvar) olarak görev yapması ve gerekli durumlarda Sultan Selim Evkâfı'nın Rumeli ve Anadolu taraflarındaki işlerini mütevellinin emri ile takip etmeleri ve çözüme kavuşturmaları, uhdelerine bırakılan işleri tembellik ve önemsememezlik yapmadan yerine getirmeleri istenmiş; hizmetleri karşılığında da her birine günde 5'er akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Mu'temedlerden diğer üçünün de yaya (piyade) olarak görev yapması, görevlerinin de vakfın hizmetindeki meremmetçilere ve suyolcularına yakın olup, gerek duyulduğunda onların işlerine yardımcı olmaları, isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamaları; hizmetleri karşılığında da her birine günde 4'er akçe vazife ücreti verilmesi vakfiyede şart olarak yer almıştır.[162]

159 *VD, 1383,* s. 382-384.

160 *VD, 1383,* s. 384.

161 *VD, 1383,* s. 384-385.

162 *VD, 1383,* s. 385.

Vakfiyede yer alan bilgilere göre Sultan Selim'in vakıf hayrâtı içinde çeşitli mesleklere mensup bir grup hizmet erbabı görev yapmaktaydı. Yukarıda yaptıkları hizmetler ve sayıları hakkında bilgi verilen hizmet erbabının sayıları ve günlük aldıkları ücretleri şu şekilde özetleyebiliriz: 1 **perde-dûz**, 2 akçe; 2 **bevvâb**, 4 akçe; 2 **kennâs**, 8 akçe; 2 **mezbele-keşân**, 4 akçe; 4 **tabhâne ferrâşı**, 16 akçe; 2 **çerağcı**, 4 akçe; 2 **âb-hâne ferrâşı**, 6 akçe; 3 **sakâ** (sakkâ), 6 akçe; 2 **ahur kapıcıları**, 4 akçe; 2 **kapıcı**, 4 akçe; 1 **arpa ambarcısı**, 2 akçe; 1 **mâni'-i nakş ve mâhî'-i nükûş**, 2 akçe; 2 **meremmetçi**, 8 akçe; 1 **kurşuncu**, 4 akçe; 1 **hamam meremmetcisi**, 3 akçe; 2 **suyolcu**, 10 akçe; 2 **suyolcu şâkirdi**, 2 akçe; 1 **ambarcı**, 4 akçe; 1 **bahçıvan**, 3 akçe; 7 **mu'temed**, 32 akçe. Vakıf hayrâtın çeşitli birimlerinde çalışan hizmet erbabı sayısı toplamda 41 idi. Bunlara günde ödenen vazife ücreti 128 akçe, yılda ise 44.312 akçedir.

Sultan Selim İmâreti Görevlileri

Sultan Selim Külliyesi'nin önemli bir birimi olan imârette; misafirler ağırlanmakta, fakir ve muhtaçlarla, vakfın personeline ve mektep çocuklarına yemek ve yiyecek ikram edilmekteydi. Vakfiyede, vakfın hizmet alanları ve görevlilerin vazifeleri tanımlanırken; "hisâl-i hamîde ile mevsûf ve fi'âl-i cemîle ile ma'rûf hüsn-i mu'âşereti zâhir ve lutf-i mübâşereti bâhir" bir kişinin imâret şeyhi olması istenmektedir. Vakfiyede imâret şeyhinin görevleri tanımlanırken şu hususlar öne çıkmaktadır: Her gün yemek çıkartılan iki vakitte, Kurban ve Ramazan bayramları günlerinde, mübarek gecelerde (Kadir, Berat ve Regâib) hazırlanan ve dağıtılan yemeklere nezâret etmesi, kendilerine imâretten yemek tayin olunan kimselere fazla ve noksan verdirmemesi, mutfakta pişen ekmeğin, âşın, etin vd. malzemenin pişirilmeden önceki ölçüsünü bilmesi, ekmekler ve yemekler pişirildikten sonra lezzetini kontrol etmesi, eğer kusur bulursa, evvela tenbih (uyarma), ikinci kez tekrarlanırsa itâb (azarlama) veya te'dîb (terbiye etme/haddini bildirme) eylemesi, aşçılar veya ekmekçiler değiştirilmesi gerekirse bunu mütevelliye bildirmesi, imâretin ve mutfağın hizmetlilerinin âmiri olması, imârete gelen misafirlerin güler yüz ve tatlı dil ile karşılanmasını sağlaması, misafirlerin hallerine ve şânlarına uygun menzilde (odada) konaklatılmasını ferrâşlardan istemesi, imârete gelen misafirlere tehir edilmeden, o anda hazır olan yemekten ikram ettirmesi, daha sonra yemek vaktinde herkesin gücüne ve mertebesine göre yemek pişirtip, temiz kaplarla, kifayet miktarı yemek ziyafeti verdirmesi, misafirlerin binek hayvanlarına arpa cinsinden yem verdirmesi, misafirlik müddetinin *"âdet-i kadîme ve kā'ide-i kavîme"* üzre üç

gün olduğu, bu süre tamam olunca, misafirlere doğrudan gitmeleri yönünde bir uyarı yerine, kinâyeli bir üslup ile destur verilmesini (yol gösterilmesini) sağlaması, vâkıfın şartları olarak vakfiyede yer almaktadır. İmâret şeyhinin görevleri aynı zamanda vakfın bu alandaki hizmetlerine de ışık tutmaktadır. İmaret şeyhi için tayin olunan günlük vazife ücreti 20 akçedir.[163]

İmâretteki ikinci önemli görevli vekilharçtır. Vakfiyede, vekilharç olacak kişide olması gereken sıfatlar ve özellikler sayılırken; rüşdüne ermiş, akıllı ve anlayışlı (kiyâset sahibi), çalışkan, emin, dindar, emânet ve diyâneti ile tanınan bir kişi olması istenmekte, görev olarak da İmâret-i Âmire'nin mutfağında pişirilerek, şehirde ikâmet edenlere (mukîm) ve misafir olarak gelenlere ikram edilecek yemekler ve yiyecekler için alınacak pirinç, buğday, un, yağ, bal ve diğer ihtiyaç malzemelerini, çarşı-pazardaki satıcılarından ve imal edenlerden, aşçıbaşının bilgisi dâhilinde, en iyi ürünü, günlük narh (narh-ı rûzî) üzerinden akçesini vererek satın alması, her iki tarafın, alanın ve satanın hakkına riâyet etmesi, çarşı esnafı ile anlaşarak vakıf mala zarar verdirmemesi gibi şartlara yer verilmiş; vazife ücreti olarak da kendisine günde 6 akçe ücret takdir edilmiştir.[164]

İmârette, yazı yazma ve kâtiplik yapabilme beceri ve anlayışına sahip bir kişi vekilharç kâtibi olarak görevlendirilmiş; bu kişiden, imâret için her ne alınır ve verilirse bunu deftere kaydetmesi, vekilharcı işlerinde yalnız bırakmaması, hizmetinde kolaylaştırmaya (müsahaleye) ve müsamahaya yer vermemesi istenmiş; vazife ücreti olarak da kendisine günde 5 akçe takdir edilmiştir.[165]

İmârette diğer görevlilerde de aranan sâlih, namuslu, mümin, emanet ve diyaneti ile bilinen bir kişi olma sıfat ve özelliklere sahip bir kilârcı/kilârî (kilerci) görev yapmaktaydı. Vakfiyede kilârcının görevi; kilerden (kilârdan) veya ambardan az çok (kalîl ü kesîr), büyük küçük (nakīr ü kıtmîr) verdiği her şeyi yazması, un ve buğday ambarları ile kilere teslim edilen hububatı ve me'kûlâtı (yiyecekleri) resm-i cârî üzere temiz bir şekilde muhafaza etmesi, mevzûnâtı (tartılmış olanları) vezn (tartı), mekîlâtı (buğday, arpa gibi kile ile ölçülenleri) ise keyl (ölçekle) ile ihtiyaç miktarı kadar vermesi olarak tanımlanmış; vazife ücreti olarak da kendisine günde 6 akçe takdir edilmiştir.[166]

163 *VD, 1383,* s. 385-387.

164 *VD, 1383,* s. 387-388.

165 *VD, 1383,* s. 388.

166 *VD, 1383,* s. 388-389.

İmarette, vakfiyede yer alan bilgiye göre; pâk ve temiz sıfatlarına sahip, işini yapabilecek güç ve kuvvette, aşçılık sanatında usta ve sanatkâr altı aşçı görev yapmaktaydı. Vakfiyede, aşçılarla ilgili şartlar sıralanırken; yemeklerin kusursuz ve güzel bir şekilde pişirilmesine son derece dikkat ve ihtimam göstermeleri, yemekleri nevbetle pişirmeleri ve hizmetlerini aksatmadan yapmaları, içlerinden yemek pişirmede en iyi olan ve aşçılık sanatında herkes tarafından beğenilen birisinin reis/başaşçı olması, yemekler için alınacak malzemeleri, başaşçının vekilharçtan talep etmesi, başaşçının davranışlarında hak ve adalet üzere olması gibi isteklere yer verilmiştir. Aşçıların günlük vazife ücreti, reis olanın 6 akçe, diğerlerinin de 5'şer akçedir.[167]

İmârette diğer görevlilerde de aranan sıfatlara ve özelliklere sahip altı ekmekçi (etmekçi) görev yapmaktaydı. Vakfiyede, ekmekçilerin her gün nevbetle, gayet hoş, güzel ve yumuşak ekmek pişirmeleri, hizmetlerinde kusur ve noksanlık göstermemeleri, hizmetleri karşılığında vazife ücreti olarak da her birine gündelik 4'er akçe verilmesi; bu kişilere ayrıca cârûb (süpürge) için bahâ-i köhne kirbâs (eski bez bedeli) adıyla her ay 10 akçe teslim edilmesi istenmiştir.[168]

İmârette diğer görevlilerde de aranan sıfatlara ve özelliklere sahip dört nefer ekmek (nân) ve yemek (ta'âm) nakîbi görev yapmaktaydı. Nakîbler, imâret şeyhinin yardımcısı, vekili konumundaydı. Vakfiyede imâretteki nakîblerden ikisinin ekmek nikābetini (vekilliğini), ikisinin de yemek nikābetini emânet ve istikâmet üzere yerine getirmeleri; ekmek nakîblerinin ekmeği, yemek nakîblerinin de yemeği misafirlere, gariplere (gurebâya), komşulara (mücâvirîne) ve fukaraya taksim (paylaştırma), tevzî (dağıtma), tefrik (ayırma) ve tebliğ (eriştirme, ulaştırma) eylemeleri istenmiş; bu kişilere hizmetleri karşılığında da vazife ücreti olarak günde 3'er akçe takdir edilmiştir.[169]

İmârette emin, doğru, eli çabuk (çâbuk-dest), kolları kuvvetli (kavî-bâzû), vücut organları sağlam (dürüst-a'zâ) olma gibi sıfatlara sahip olması istenen gendüm-kûp (buğday dövücü) denilen bir kişi görev yapmaktaydı. Gendüm-küpün görevi, her gün pişecek âş buğdayını evvela gereği gibi ayıklayıp, sonra havanda döğüp, buğdayın kabuklarını tanelerinden ayırıp, pişirilecek hâle getirmekti. Hizmeti karşılığında da kendisine günde dört akçe vazife ücreti verilmesi istenmiştir.[170]

167 *VD, 1383,* s. 389-390.

168 *VD, 1383,* s. 390.

169 *VD, 1383,* s. 390.

170 *VD, 1383,* s. 390-391.

İmârette güvenilir, dindar, iffetli olma gibi sıfatlara sahip bir kişi hammâl-ı gûşt (et hamalı) olarak görev yapmaktaydı. Vakfiyede et hamalının görevi tanımlanırken, her gün kasaptan 260 vakıyye/okka (yaklaşık 332 kg) et alıp, kendi hayvanına yükleyip mutfağa getirmesi, bu eti tartarak imâret şeyhine veya aşçıbaşına, eğer onlar yoksa aşçılara teslim etmesi, alınan etin tartılması sırasında miktarında (ölçüsünde) hata yapılmışsa, fazlasını kasaba iade etmesi, eksiğini de tamamlatması istenmektedir. Vazife ücreti ise günde 3 akçedir.[171]

İmârette, diğer görevlilerde aranan sıfat ve özelliklere sahip olması istenen dört nefer münakkî-i eruz (pirinç temizleyen) görev yapmaktaydı. Vakfiyede, münakkî-i eruz olarak görev yapan kişilerden her gün pişecek pirinci güzelce arıtıp, pişirmeye hazır hâle getirmeleri istenmiş; bu hizmetleri karşılığında da her birine günde 1'er akçe vazife ücreti tayin edilmiştir.[172]

İmârette hizmet erbâbı arasında bir kısım görevli daha vardı. Bunları da şu şekilde özetleyebiliriz:[173] Her gün pişen ekmeğin ununu, un ambarından alıp, fırına götüren bir hammâl-ı dakîk (un hamalı) görev yapmaktaydı. Hizmeti karşılığında kendisine 1 akçe vazife ücreti takdir edilmişti. Odun taşımaya gücü yeten bir heyme-keş (odun hamalı) görev yapmaktaydı. Görevi de ihtiyaç oldukça odun ambarından aldığı odunları fırına ve mutfağa götürmekti. Hizmeti karşılığında kendisine 2 akçe vazife ücreti takdir edilmişti. Benzer bir görevli de hîzem-şiken (odun kıran) olup, görevi de her gün mutfağa gidip, ihtiyaç oldukça aşçılara odun yarmaktı. Hizmeti karşılığında kendisine 2 akçe vazife ücreti takdir edilmişti. Fırında yanan odunu yarma görevi, habbâzların (ekmekçilerin) uhdesinde olduğundan, o işi habbâzların yamaklarının yapması gerektiğinden, hîzem-şiken bu işten muaf tutulmuştur. İmâretin mutfak kısmında, iki nefer kâse-şûy (bulaşıkçı) görev yapmaktaydı. Kâse-şûyların görevi, ihtiyaç olduğunda mutfaktaki kap kacağı temiz su ile yıkamak ve temiz silgi ile silip tertemiz etmek, sonra da kâseler (tabak, çanak) için ayrılan dolaba yerleştirip, kilitleyerek orada muhafaza etmek, kâseleri, yemek kotarıldıktan sonra kâse-keşlere (yemek servisi yapanlara, garsonlara) sayı ile verip, daha sonra yine sayarak geri almaktı. Vazife ücreti olarak her birine günde 4'er akçe takdir edilmişti.

171 *VD, 1383,* s. 391.

172 *VD, 1383,* s. 391-392.

173 *VD, 1383,* s. 392-394.

İmâretteki son bir görevli grubu ise, kâse-şûylar ile mutfakta birlikte çalışan kâse-keşlerdir (kap-kacak, kâse taşıyan garsonlar). Vakfiyede sayılarının dört olduğu belirtilen kâse-keşlerin görevleri, misafirlere yemekleri ulaştırmak, iletmek, getirmek şeklinde belirtilmiş; vazife ücreti olarak da her birine günde 1'er akçe takdir edilmiştir.

Vakfiyede yer alan bilgilere göre, Sultan Selim Evkâfı'nın imâret ve mutfağında çalışan personel sayısını (erbâb-ı vezâyif) ve bunlara ödenen ücretleri şu şekilde özetleyebiliriz: 1 **imâret-i âmire şeyhi**, 20 akçe; 1 **vekilharç**, 6 akçe; 1 **kâtip**, 5 akçe; 1 **kilârcı**, 6 akçe; 6 **aşçı**, 36 akçe; 6 **ekmekçi**, 24 akçe; 4 **nakîb**, 12 akçe, 1 **gendüm-kûp**, 4 akçe; 1 **hammâl-ı gûşt**, 3 akçe; 4 **münakkî-i eruz**, 4 akçe; 1 **hammâl-ı dakîk**, 1 akçe; 1 **heyme-keş**, 2 akçe; 1 **hizem-şiken**, 2 akçe; 2 **kâse-şûy**, 8 akçe; 4 **kâse-keş**, 4 akçe. Vakıf hayrâtın en önemli birimlerinden biri olan imâret ve mutfakta 35 kişi çalışmakta; bunlara günde toplam 137 akçe; yılda da 48.498 akçe vazife ücreti ödenmekteydi. Bu meblağa imâret için cârûb (süpürge) için bahâ-i köhne-i kirpas adıyla ayda verilen 10 akçe ki, yılda 120 akçe etmekte, bunu da ilave ettiğimizde imâret için vakıftan yapılan yıllık toplam harcama 48.618 akçedir.

Yavuz Sultan Selim vakfiyesinde, vakıf hayrâttaki vazife sahipleri, hizmetlerine devam ve işlerini kusursuz bir şekilde yapma hususlarında uyarılmış, ihamalleri durumunda üzerlerindeki görevlerin alınıp, ehil olan bir başkasına verileceği ifade edilmiştir.[174]

Vakfın İşleyişi, Yönetimi ve Kuruluşunu Tamamlayan Hükümler

Yukarıda belirtilen şartlar dışında, vakıf hayrâtın işleyişini ve iç düzeni tanzim edici bazı şartlara da vakfiyede yer verilmiştir. Bu şartları ana hatları ile şu şekilde özetlemek mümkündür: İmâret-i Âmire'nin matbâh-ı âmire denilen mutfağı, mûtâd olarak her gün, bayram günleri, ramazan ayı ve mübarek gecelerde hizmet sunacaktır. Mutfakta bu günlerde ve gecelerde hangi yemeklerin pişirileceği, yiyeceklerin, içeceklerin ve tatlıların hazırlanacağı, kullanılacak malzemenin türü, miktarı, kimlerin bu yemeklerden ve ikramlardan yararlanabileceği gibi hususlar vakfiyede ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir. Aynı şekilde, vakfın personeline, talebelere ve tabhânelerde kalacak misafirlere mutfaktan verilecek yemekler ve yiyecekler; fırın, mutfak, tabhâneler ve mektephanede kullanılacak odun; imârette kullanılan kap

174 *VD, 1383,* s. 394.

kacağın kalaylanması; vakıf hayrâtın aydınlatılmasında kullanılacak kandiller, mumlar ve yağlar; hayrâtın farklı bölümlerinde kullanılan halı, seccade, hasır, kilim, yer bezi vb. mefruşatın temini; vazife sahiplerinin mevaciblerinin ödenmesinden ve ihtiyaçların giderilmesinden sonra artan gelirin muhafaza edilmesi; artan gelirden, ihtiyaç duyulan kadar miktarın, vakıf akardan tamire ihtiyaç duyulan kısımlarının tamir ve bakımına (rakabeye) sarf olunması gibi şartlar da vakfiyede yer almıştır.[175]

Vakfın yönetim ve denetimi ile ilgili hükümler ve şartlar, diğer vakıfların, özellikle de selatin vakıflarında olduğu gibi vakfiyede ayrıntılı bir şekilde kayıt altına alınmıştır. Vakfın en üst yöneticisi olan mütevelliden, vakıf gelirin vazifelere ve masraflara yetmemesi durumunda, eldeki mevcut geliri, vazife sahiplerine ve diğer masraflara, maksada uygun ve adil bir şekilde paylaştırması, vergi tahsilini ve câbîlerin hallerini her zaman kontrol etmesi, hıyanetleri ve usulsüzlükleri görülenleri, önce nasihat ve tehdit, tekrarı durumunda şiddetli bir şekilde haddini bildirme (te'dîb-i ekîd) ve devamı halinde de yerine, vakfın şartlarına uygun birini getirerek (tebdîl edilmesi) cezalandırması istenmiştir. Mütevellinin bir görevi de vakfın her türlü emlâk, akarât ve hayrâtına ait gelirlerin ve giderlerin (irâdât ve mahsûlâtı ile ihrâcât ve masrûfâtı) her sene Dîvân-ı Hümâyûn'da; vezirlerin, kazaskerlerin ve defterdarların huzurunda gerekli dikkat ve ihtimam gösterilerek muhasebesini gördürmesi ve akabinde zamanın sultanına vakfın durumunu arz etmesi istenmiş; bu sayede sultanın, vakfın şartlarına ve mevcut durumuna vâkıf olması arzulanmıştır. Vakfın muhasebesi Dîvân'da görüldükten sonra mütevellinin vakıf emlâk ve akarın tamir ve bakımı ile gelirlerini artırmada gayreti ve çabası tespit edilirse, *terkiye* ve *terbiye* edilerek başarısı ödüllendirilecek, eksikliği ve kusuru görülürse de şer'ân ödemesi gerekenler zararlar tazmin olunduktan sonra azledilerek cezalandırılacaktı.[176]

Vakfiyede, *Sultan Selim Câmi-i Şerîfi* ve *İmâret-i Âmiresi Evkâfi*'na mütevelli ve kâtip olan kişinin aynı zamanda *Türbeler Evkâfi*'na da mütevelli ve kâtip olması; her vakfın (tek vakfiyede, tahsis edilen gelirlerine göre iki vakıf kabul edilmiş) gelirinin kendi usulü içinde ayrı ayrı zaptedilmesi; taâm (yemek) dışındaki masraflarını, her vakfın kendi gelirinden karşılaması; vakıfların fazla (zevâyid) gelirinin ayrı ayrı zaptolunması, tamir vb. durumlarda bu

175 *VD, 1383,* s. 394-407.

176 *VD, 1383,* s. 407-409.

meblağın rakabeye sarf edilmesi; vakıf binalardan ıslâha muhtaç olanlarla tamir ve bakımı yapılması gereken yerlerin vakfın geliri ile yenilenmesi; bütün zamanlarda cümle evkâfın ma'mûr halde olması için ihtimam gösterilmesi; vakıf hayrât ve akarât külliyen yıkılır ve yok olur, bunları da yeniden eski haline (vaz'-ı evveline) döndürmeye vakfın gelirleri kifayet etmezse, rakabe usulüne başvurularak, vakıf geliri tahsil ve zaptetme görevi uhdelerinde olan mütevelli, kâtip ve câbîler dışındaki görevlilere ve masraflara kesinlikle bir nesne/ücret verilmeden ve harcama yapılmadan finansman sorunun halledilmesi ve bu durumun vakıf binalar yok olmaktan kurtarılana kadar, kaç yıl sürerse sürsün devam etmesi; eğer vakıf binaların yenilenmesi ve eski haline döndürülmesi mümkün olmazsa, o vakit vakfın bütün emlâk ve mahsûlâtının fukarâ-i müslimîne ve mesâkîn-i mü'minîne sarf olunması şartları yer almıştır.[177]

Vakfiyenin son bölümünde vâkıfın (vakfın kurucusunun) şartları vakıf şartnamesine dönüşürken, vakıftan rücû (vazgeçme) ve mürâfaa (hâkimin huzurunda yüzleşerek muhakeme olunma) ile hâkimin kararının yer aldığı kısıma yer verilmiştir. Vakfiyelerde yer alan bu kısım/rükün, vâkıfın ölümünden sonra varislerinin veya hayatta iken kendisinin pişman olarak vakıftan vazgeçme ihtimaline karşı, vakfın iptalinin önlenmesine yönelik bir uygulama olup, vâkıf veya vekili ile vakfın kurulma (tescil) işlemlerini tamamlamak üzere vâkıf tarafından tayin edilen tescil mütevellisinin huzurunda, hâkim tarafından mezhep imamlarının vakfın lüzumuna (bağlayıcılığına) ve sıhhatine dair görüşleri ifade edilerek gerçekleştirilirdi. Böylece vakfın tescili ve kurulması ile ilgili işlemler, hâkimin kararı ile onaylanır ve kayıt altına alınırdı. Burada, Sultan Selim Evkâfı'nın tescili için, vâkıf ve bânî Kanuni Sultan Süleyman tarafından, yukarıda da bahsedildiği üzere Veziriazam Rüstem Paşa'nın vekil; Hüseyin Çelebi bin Muhammed (Mehmed)'in de tescil mütevellisi tayin edildiği görülmektedir. Vakfın şer'î olarak kuruluşunun sübûtu (sabit olması), Veziriazam Rüstem Paşa'nın niyâbeten (vekaleten), vakfiyede sadece, "Mesned-i şerî'at-ı ğarrâya müstenid ve hükûmet-i millet-i semhâda müstebid olan a'zam-ü kudâti'l-İslâm ve ecellü'l-ulemâi'l-a'lâm" sıfat ve elkâbı kaydedilen hâkimin (kadının) huzurunda mürâfaa yoluyla gerçekleşmiş ve vakıf, Hanefi mezhebi imamlarından İmâm Ebû Yusuf ve İmâm Muhammed eş-Şeybânî'nin

177 *VD, 1383,* s. 411-416.

görüşü esas alınarak, hâkimin vakfın lüzumuna (bağlayıcılığına) ve sıhhatine dâir verdiği kararla tescil edilmiş ve kuruluşu tamamlanmıştır.[178]

Vakfiyenin sonunda dua ve beddua rüknü (kısmı) yer almaktadır. Burada, vâkıfın vakfiyede kayıt altına aldırdığı şartlara uyan ve bunları uygulayan, vakıf hayrât ve akarâtı gözetip kollayan ve devamlılığına katkı sağlayan herkese övgü ile hayır dua edilmekte; vakıf hayrâta, akarâtına ve gelirlerine karşı kötü muamelede bulunan, haksız kazanç ve menfaat sağlayanlara da bedduada bulunulmaktadır. Sultan Selim Evkâfı'nın vakfiyesinde dua faslında şu ibareler yer almaktadır:[179]

> Gelan her pâdişâh-ı adil bu Şehinşâh-ı bî-mu'adil hazretlerinün evkāfı ibkāsına himmet-i âlî-nehmetlerini mebzûl buyura ve şurûtı îfâsını hükm-i vâcibü'l-kabûlleri ile ma'mûl itdüre. Eyle olsa Hakk subhânehu ve te'âlânun ulûhiyyet ve rubûbiyyetine ve melâike-i mukarrebînün ubûdiyyetine ve cemî'-i kütüb-i münzelenün hakiyyetine îmân ve îkānı olan ve zümre-i Rusül ashâb-ı hidâyete ve mecî-i yevm-i kıyâmete i'tikād ve iz'ânı olan kâyinen men kân fî eyyi zemânin ve min eyyi mekânin gerek şâh u gerek vezîr gerek kādî gerek emîr gerek sağîr gerek kebîr bu evkāf-ı müseccelenün tevfîh ve tevfîrine ve mahbûsât-ı mufassalanun tenmiye ve tesmîrine sa'y-i cemîl ve cidd-i cezîl eyleyanün dünyâda matlabu ve me'âribi hâsıl ve âhiretde ebhâ-yi merâtibe vâsıl ola.

Vakfiyenin beddua kısmında ise; "Her kim ki usûline kasd-i ibtâl veya şurûtına niyyet-i ihlâl ide dünyâda hâli harâb ve me'âlî itâb ve ukbâda müstahıkk-ı azâb ve müste'hil-i ikāb ola" denilmekte ve hemen hemen bütün vakfiyelerde olduğu gibi; **"Femen beddelehu ba'de mâ semi'ahu fe-innemâ ismuhu ale'llezîne yübeddilûnehu inna'llâhe semî'un alîm** (Her kim işittikten sonra vasiyeti değiştirirse, günahı ancak onu değiştirenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir)." (Bakara suresi, âyet 181) âyeti ile bu kısım sona ermektedir.[180]

Vakfiyenin son kısmında, vakfın hâkim/kadı tarafından tescil edildiği; "Fî yevmi'l-erba'âi'l-âşir min şehri Ramazânü'l-münharit fî şuhûri seneti erba'in

178 *VD, 1383,* s. 411-416.

179 *VD, 1383,* s. 417-418.

180 *VD, 1383,* s. 418.

ve sittîne ve tis'a mietin mine'l hicreti'n-Nebeviyye" (14 Ramazan 964/11 Temmuz 1557) tarihi yer almaktadır. Vakfiyede, vakfın tesciline şahitlik edenler (şuhûdü'l-hâl) kısmında, sadece *el-Emîri'l-kebîri zü'l-kadri's-serî* Muhammed Çelebi bin Muhammed ed-Defterî ve *el-Emîri'l-kebîri* İbrahim Çelebi bin Musa ed-Defterî isimleri yer almakta, diğer şahitler için *gayrihimâ mine'l-hâzırîn* ifadesi kullanılmıştır.[181]

Sonuç

Yavuz Sultan Selim, Osmanlı tahtında oturduğu yıllarda yeni toprakları ülke sınırları içine katmış gerek şehzadelik gerekse hükümdarlık yıllarında yaptırdığı hayrât ve kurduğu vakıflarla ülkenin imarına katkı sağlamış; vefatından sonra da oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından babası adına yaptırılan hayrî müesseselerler ve bunlar için kurulan vakıfla, babasının hayır ve hesenatı, adı ile birlikte yaşatılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman, babasının defnedildiği İstanbul'un yedi tepesinden biri olan ve sonradan Sultan Selim adını alan mahallede yaptırdığı külliye ya da vakfiyede yer aldığı üzere İmâret-i Âmire içinde; bir cami, babası, validesi ve şehzadeler için yaptırdığı türbeler, iki tabhâne, matbah-ı âmire de denilen bir imâret, yemek yenilen ve me'kel denilen bir mekân (yemekhane), bir sıbyan mektebi, buradan ayrı bir yerde bir medrese, bir çifte hamam ve bunların müştemilatı yer almaktaydı. Kendisinden istifade edilen bu yapılar (müessesât-ı hayriyye), vakfiyesinde de belirtildiği üzere Sultan Selim-i Evvel (I. Selim) ya da kısaca Sultan Selim Evkâfı'nın hayrî müesseseleriydi. Bu müesseseler için Kanuni Sultan Süleyman babasının adına bir vakıf kurmuş ve bu hayrâtın kuruluş amacını, hizmetlerini, görevlilerini, gelirlerini, harcamalarını, yönetilme şeklini vs. düzenleyen bir vakfiyeyi de 14 Ramazan 964/11 Temmuz 1557 tarihinde, kadı huzurunda tescil ettirmiş ve vakfa hukukî statüsünü kazandırmıştır.

Yavuz Sultan Selim'in hayrâtı içindeki en önemli eser, günümüzde de ibadete açık olan ve onun adını taşıyan camidir. Caminin temeli, Kanuni Sultan Süleyman tarafından 9 Cemâziyelâhir 927/17 Mayıs 1521 tarihinde atılmış; kapı kitabesinde yer alan bilgiye göre de Muharrem 929/ Kasım-Aralık 1522'da inşaat tamamlanmıştır. Aynı yerdeki Yavuz Sultan Selim'e ait türbenin inşaatının tamamlanma tarihi de aynıdır. Sultan Selim Külliyesi'nin merkezinde yer alan binaların mimarı, dönemin mimarbaşısı Acem Alisi; medrese, hamam ve sadece Evliya Çelebi'nin varlığından bahsettiği kervansarayın ise Mimar Sinan'dır.

181 *VD, 1383,* s. 418-419.

Yavuz Sultan Selim'in vakıf ve hayrâtına ait elimizdeki en eski tarihli arşiv kaydı 936/1530 yılına ait olup, o sıralar müderris olan Ebussuûd Efendi tarafından yapılan teftiş sonrası hazırlanan defterdir. Bu teftiş her ne kadar o dönem mütevelli olan Hüsrev Bey'in iki sene yedi aylık (Ramazan 932 - Rebiülevvel 934 / Haziran 1526 - Aralık 1528) dönemini içerse de, teftiş sonrası hazırlanan defterden, vakfın ilk mütevellisinin Muharrem Bey olduğunu, dönemine yapılan atıftan öğreniyoruz. Burada, vakıf hakkındaki ilk bilgi 930/1524 yılına kadar gitmektedir. Teftiş defterinde yer alan gelirler ve harcamalarla ilgili bir kayıttan, Sultan Selim Câmii ve İmâreti'nin Ramazan 933/ Haziran 1527 tarihinde, iki türbenin de (Sultan Selim ve Şehzadeler), mezarât olarak kaydedilmesinden anlaşıldığı üzere bir önceki yılda tamamlanıp faaliyete geçtiği bilgisine ulaşmaktayız. Bu bilgi bize, her ne kadar kitâbede caminin tamamlanma tarihi 1522 olarak verilse de cami ve imâretin asıl tamamlanma ve faaliyete geçme tarihinin 1527 olduğu sonucuna götürmektedir. Buradan, Sultan Selim Evkâfı'na ait hayrât binaların inşaatı bir taraftan devam ederken, diğer taraftan da henüz vakfın hukukî olarak tescili gerçekleşmeden, bir takım emlâk ve akarın vakfa gelir olarak tahsis edildiğini ve bunların gelirlerinin vakfa aktarılmaya başlandığını öğreniyoruz. Bunun somut bir şekilde görüldüğü ilk kayıtlar, 937/1530 tarihli Anadolu ve Rumeli muhasebe icmal defterlerinde yer almaktadır. Sultan Selim Evkâfı içinde yer alan emlâk ve akarâtın cinsi ve miktarı, vakfiyenin tescil edildiği 1557 yılına kadar bazı ilaveler ya da eksiltmelerle devam etmiştir. Vakfiye dahil bu bilgiler bize, Sultan Selim Evkâfı'nın hayrât kısmının inşa ve faaliyete başlama sürecinin Mayıs 1521'de başlayıp vakfiyenin tescil edildiği 1557 yılına kadar devam ettiğine, aynı dönemde vakfın gelir ve harcama kalemlerinin de tekâmül seyri içinde oluşum aşamasını sürdürdüğüne işaret etmektedir.

Sultan Selim Evkâfı içindeki hayrî müesseselerin vakıf şartnamesinde (vakfiyede) belirtilen hizmetleri yerine getirebilmesi için çeşitli gelir kaynakları akar tayin ve tahsis edilip vakfedilmiştir. Vakfa gelir olmak üzere tayin olunan emlâk ve akarât, Osmanlı Devleti'nin Rumeli ve Anadolu tarafında olmak üzere iki kısma ayrılmıştır. Rumeli tarafındaki emlâk ve akarât; Silistre livasına bağlı Varna, Tekfurgölü, Pravadi, Aydos, Rusikasrı, Karinâbâd ve Akkirman kazaları, Paşa livasına bağlı Dimetoka kazası, Vize livasına bağlı Vize ve Hayrabolu kazaları ile İstanbul şehir merkezinde bulunuyordu. Anadolu tarafında ise; Kütahya livasına bağlı Kula, Güre ve

Selendi, Lazkiye, Uşak, Honaz kazaları; Aydın livasına bağlı Kestel (Nazilli) kazası; Hüdavendigar livasına bağlı Kızılcatuzla, Gönen ve Aydıncık kazaları; Kocaili livasına bağlı İznik, Yalakâbâd, İznikmid, Şile, Kekevize (Gebze), Yoros; Saruhan livasına bağlı Marmara (Gölmarmara) kazası sınırları içinde yer alıyordu. Burada belirtilen şehirlerdeki ve kazalardaki bazı mahalle, köy ve mezralarda bulunan çiftlik, tarla, bağ, bahçe, bostan, değirmen, hamam, dükkân vs. gayrimenkullerin vergi gelirleri ve kiraları vakfa akar olarak tahsis edilmişti. Vakfiyede yer alan kayıtlara göre, Sultan Selim Evkâfı'nın Rumeli ve Anadolu tarafındaki toplam emlâk ve akarâtı: 2 kasaba merkezi ile 176 köy, 21 mezra/çiftlik, 12 çeltik tarlası/lek, 3 çifte hamam, 1 başhane ve 24 dükkândı. Bunlara, aynı külliye ve vakıf içinde yer alan Hafsa Sultan ve Şehzadeler türbelerinin masraflarını karşılamak üzere vakfedilen Vize, Hayrabolu, Rusikasrı ve Aydos kazalarına bağlı 15 köy de ilave edildiğinde Sultan Selim vakfiyesinde yer alan vakıf köy sayısı 191'e çıkmaktadır.

Sultan Selim Külliyesi hayrâtı içinde yer alan binaların her biri İstanbul'un gündelik hayatında önemli bir yere sahipti. Cami, medrese ve mektep toplumun dinî ve kültürel yaşamının merkezinde yer alırken, imâret ve tabhâneler sosyal ve iktisadî hayatın gereklerinin yerine getirilmesine katkı sağlıyordu. Vakıf hayrât içinde kendisine görev verilen en üst yöneticiden en alttaki hizmetliye kadar erbâb-ı vezâyif de denilen personel için çok geniş bir kadro tahsis edilmiş ve bunların istihdamı sağlanmış, bu kesime maişetlerini temin için vazife ücreti ödenmiş, imâretten yemek verilmiş, böylece vakıf bünyesinde bir mürtezika sınıfı oluşmuştur. Aynı şekilde fakir fukara ve misafirlerin de vakfın imâretinden ve tabhânelerinden yararlanması sağlanarak toplumun sosyal refahının tesisine katkı sağlanmıştır.

Sultan Selim Evkâfı'nın tevliyeti/yönetimi, hayatta olduğu sürece vakfın kurucusu Kanuni Sultan Süleyman'a, vefatından sonra da padişahların uhdesine hasbî olarak bırakılmış; ancak bu hizmet niyâbeten mütevelli vekili aracılığıyle yürütülmüş ve kendisine vazifesi karşılığında vakıf personel içinde günlük en yüksek ücret olan 70 akçe tayin edilmiştir. Vakfın genelinde, idari ve mali alanda sorumluluğu olan vazife sahipleri; mütevelli, mütevelli vekili, 1 vakıf kâtibi, 22 câbî ve 17 câbî kâtibi olmak üzere toplam 42 kişidir. Vakfiyede, burada belirtilen vazife sahipleri için ödenmesi gereken günlük ücret, toplamda 223 akçe, yılda ise 78.942 akçedir. Vakfın gelirini toplamak üzere Rumeli ve Anadolu tarafında 22 câbî görevlendirilmiş; ancak bunlardan 18'inin görev alanı ve ücreti belirtilmiş, bunların yanına da sayıları 16 olan

kâtip tayin edilmiştir. Vakfın gelirlerini toplamakla görevli olan bu kişilere günde 143 akçe, yılda ise 50.622 akçe ücret ödenmekteydi. İdari ve mali alanda istihdam edilen görevliler içinde câbîlere ve kâtiplere ödenen ücret, bu kesim içinde yaklaşık %64'e tekabül ediyordu.

Vakfiyede yer alan bilgilere göre, Sultan Selim Câmii'nde, 19 ayrı hizmet alanında, 170 vazife sahibi/personel görev yapıyordu. Sultan Selim hayrâtı içinde türbelerden sonra en kalabalık kadroyu bünyesinde barındıran camide; hatip, imam, müezzin, cüzhân, salavathân, noktacı, saatçi, buhurcu gibi görevlilere günde toplam 502 akçe, yılda ise 177.708 akçe ücret tayin edilmişti. Bu meblağa camide kullanılan fitil, kirpas, süpürge gibi malzeme için tahsis edilen aylık 27 akçe (yılda 324 akçe) de ilave edildiğinde, bu hizmet alanında vazife sahiplerine ve hizmetlere yılda 178.032 akçe ücret ödenmekteydi. Yapılan yıllık ödemeler dikkate alındığında, vakıf gelirden toplamda en fazla payı camideki vazife sahipleri alıyordu.

Vakfın hizmet alanı içinde senede bir kişinin Yavuz Sultan Selim için vekâleten hacca gönderilmesiyle ilgili bir şart bulunmakta; bu hizmet için vekil-i hac olarak görevlendilen kişiye yılda 5.000 akçe vazife ücreti belirlenmiştir.

Vakıf hayrâtın eğitim alanında hizmet veren, müderrisine günde 50 akçe tayin edilen medresesinde, 15'i talebe olmak üzere 23 vazife sahibi bulunuyordu. Medresedeki vazife sahiplerine günde toplam 99 akçe ücret tayin edilmiş, buna bir akçe de mescitteki masraf eklenince, medresedeki görevliler ve hizmetler için vakıf gelirden günde toplam 100 akçe olmak üzere yılda 35.400 akçe tahsis edilmiştir. Vakfın bünyesindeki bir diğer eğitim kurumu olan sıbyan mektebinde de muallim ile birlikte üç vazife sahibi görev yapıyordu; bunlara da vakıf gelirden günde 12 akçe olmak üzere yılda toplam 4.248 akçe vazife ücreti tayin edilmiştir.

Vakfiyede, külliye içinde yer alan türbelerden, Sultan Selim Türbesi'nde; biri türbedar olmak üzere 69 vazife sahibi görev yapıyordu; bunlara günde toplam 126 akçe, yılda da 44.604 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Vâlide/Hafsa Sultan Türbesi'nde ise, biri türbedar olmak üzere 42 vazife sahibi görev yapıyordu; bunlara günde toplam 82 akçe; yılda da 29.028 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Şehzadeler Türbesi'nde de biri türbedar olmak üzere 65 vazife sahibi görev yapıyordu; bunlara da günde toplam 130 akçe, yılda ise 46.020 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Vakfiyede yer alan bilgiye göre,

türbelerdeki toplamda 176 vazife sahibine, vakıf gelirden bir yılda ödenen vazife ücreti 119.652 akçedir. İstihdam edilen vazife sahipleri bakımından en geniş kadroya türbeler sahipti.

Sultan Selim Evkâfı hayrâtının çeşitli birimlerinde perde-dûz, bevvâb, kennâs, mezbele-keşân, çerağcı, sakâ, kurşuncu, meremmetçi, bahçıvan, mutemed gibi farklı meslek gruplarına mensup 20 ayrı hizmet için 41 kişi istihdam edilmişti. Vakıf hayrâtın çeşitli birimlerinde çalışan bu kişilere günde toplam 128 akçe, yılda da 44.312 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir.

Sultan Selim Evkâfı'nın en önemli birimlerinden biri olan imâret ve mutfakta ise, imâret şeyhi, vekilharç, katip, kilerci, ekmekçi, aşçı, nakib, hammal, oduncu, kâse-şûy, kâse-keş gibi 15 ayrı hizmeti yapmak üzere 35 vazife sahibi istiham edilmiş, bunlara da günde toplam 137 akçe, yılda da 48.498 akçe vazife ücreti takdir edilmiştir. Bu meblağa imâretin süpürge ve bez (kirpas) ihtiyacı için ayrılan ayda 10 akçe olmak üzere yılda 120 akçe de ilave edildiğinde vakıf gelirden yılda toplam 48.618 akçenin imâret ve mutfaktaki görevliler için ayrıldığını görmekteyiz.

Vakfiyesinde yer alan bilgilere göre Sultan Selim Evkâfı'nın mütevellisinden en alttaki hizmetlisine kadar vazife sahiplerinin sayısı 491'dir. Bu sayının, sonraki dönemlerde de yaklaşık olarak vakıf bünyesinde istihdam edilen vazife sahipleri/personel olduğunu söyleyebiliriz. Vakfın çeşitli birimlerinde istihdam edilen bu personele ödenen yıllık vazife ücreti, vakfiyede yer alan bilgiye göre yılda 514.234 akçedir. Personel ödemelerinden en fazla payı yaklaşık %35 ile Sultan Selim Câmii'ndeki görevliler almaktaydı.

Yavuz Sultan Selim için oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından İstanbul'da yaptırılan cami ve diğer hayrât ile onlar için kurulan vakıf, 16. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren peyderpey faaliyete geçmiş; 1557'de tescil edilen vakfiyesi ile de hukukî statüsünü kazanmıştır. O günden bugüne İstanbul'un görkemli tepelerinden birinde varlığını sürdüren camisi ve o mahalle verilen ismi ile Yavuz Sultan Selim'in adı beş asırdır orada maddi ve manevi olarak yaşamaktadır. Sadaka-i câriye hükmündeki bu hayrât ile merhum Sultan'ın ruhu ta'ziz olunmakta; vakıf kurmanın ve hayır hasenat yapmanın erdem ve faziletinin, Yavuz Sultan Selim'in şahsında bir kere daha müşahhas hale geldiğini görmekteyiz.

Kaynaklar

166 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), Hüdâvendigâr, Biga, Karesi, Saruhan, Aydın, Menteşe, Teke ve Alâiye Livaları, -Dizin ve Tıpkı Basım-, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1995.

370 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Rûm-İli Defteri (937/1530), II - Çirmen, Müsellemân-ı Çingâne, Müsellemân-ı Kızılca, Silistre, Kefe, Niğbolu ve Vidin Liavaları..., -Dizin ve Tıpkı Basım-, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı Yay., Ankara 2002.

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), I - Kütahya, Kara-hisâr-ı Sâhib, Sultan-önü, Hamîd ve Ankara Livaları, - Dizin ve Tıpkı Basım-, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1993.

438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), II - Bolu, Kastamonu, Kengırı, Koca-ili Livaları, -Dizin ve Tıpkı Basım-, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yay., Ankara 1994.

Ahunbay, Zeynep, "Sultan Selim Medresesi", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C 7, Kültür Bakanlığı - Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul 1994.

Akgündüz, Ahmet, "Ebüssuûd Efendi", *DİA,* C 10, 1994.

Altunsu, Abdülkadir, *Osmanlı Şeyhülislâmları, Ayyıldız Matbaası,* Ankara 1972.

Bayat, Ali Haydar, "Hafsa Sultan", *DİA*, C 15, İstanbul 1997.

BOA, *TS.MA.d, Defter No:1559*, v.2b-7a.

Celâl-zade Mustafa, *Selim-Nâme*, haz. Ahmet Uğur, Mustafa Çuhadar, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990.

Ceylan, İbrahim, "Yavuz Sultan Selim'in Şam'da Yaptırdığı İlk Osmanlı Vakfı ve Vakfiyesi", *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S 2, Konya 1986.

Danişmend, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C 2, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1971.

Emecen, Feridun M., "Selim I", *DİA,* C 36, İstanbul 2009.

Emecen, Feridun M., *Yavuz Sultan Selim*, İstanbul 2010.

Erdoğru, M. Akif, "Konya Mevlevî Dergâhı'nın Malî Kaynakları ve İdaresi Üzerine Düşünceler ve Belgeler", *TTK Belgeler*, XVII/21, Ankara 1996.

Evliya Çelebi b. Derviş Muhammed Zıllî, *Evliya Çelebi Seyahatnâmesi*, I. Kitap, haz. Orhan Şaik Gökyay, Yücel Dağlı, Yapı Kredi Yay., İstanbul 1996.

Fatsa, Mehmet, "Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Vakıf Yoluyla İskan Metoduna Bir Örnek: Alucra'da Çağırgan Zâviyeleri", *Vakıflar Dergisi,* S 36, Ankara Aralık 2011.

Hancz, Erika, "Peçuylu İbrâhim", *DİA*, C 34, İstanbul 2007.

Hoca Sâdeddin Efendi, *Tâcü't-Tevârih,* II, İstanbul 1279-80/1863-64.

İdris-i Bidlîsî Selim Şah-nâme, haz. Hicabi Kırlangıç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2001.

İnbaşı, Mehmet, "Yavuz Sultan Selim'in Şam'daki Vakfiyesi", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi,* S 16, 2001 Erzurum.

İpşirli, Mehmet, "Kadızâde, Ahmed Şemseddin", *DİA,* C 24, İstanbul 2001.

Kemal Paşa-zâde, *Tevârih-i Âl-i Osman,* X. Defter, haz. Şefaettin Severcan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

Konyalı, İ. Hakkı, Abideleri *ve Kitabeleriyle Konya Tarihi*, haz. Mehmet Ali Orak, Ali Bektaş, Konya 2007 (https://docplayer.biz.tr/109684633-Abideleri-ve-kitabeleriyle-konya-tarihi-dr-ibrahim-hakki-konyali.html [erişim tarihi 10.12.2021]).

Kökoğlu, Ali, *Kemal Paşa-Zâde'nin Selim-Nâmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (SBE), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 1994.

Kuban, Doğan, *Osmanlı Mimarisi,* Yem Yayın, İstanbul 2007.

Kütükoğlu, Mübahat S., *XX. Asra Erişen İstanbul Medreseleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2000.

Peçevi İbrahim, *Târih-i Peçevî,* Cild-i Evvel (2 Cilt), İstanbul 1283-1286/1866-1869.

Sağırlı, Abdurrahman, *Keşfî Mehmed Çelebi Selim-Nâme veya Bağ-ı Firdevs-i Guzât ve Ravza-i Ehl-i Cihâd*, İstanbul Üniversitesi SBE, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1993.

Sönmez, Zeki, "Acem Ali", *DİA,* C1, 1988.

Tansel, Selahattin, *Yavuz Sultan Selim,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020.

Uğur, Ahmet, *Yavuz Sultan Selim,* Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri 1992.

VGMA, *Vakfiye Defteri (VD), Numara 1383; VD, Numara 386*; *VD, Numara 608/1,* sıra 253; *VD, Numara 558.*

Yüksel, İ. Aydın, "Sultan Selim Câmii ve Külliyesi", *DİA,* C 37, İstanbul 2009.

Yüksel, İ. Aydın, *Osmanlı Mimarisinde II. Bayezid ve Yavuz Selim Devri (886-926/1481-1520)*, C V, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1983.

Yüksel, İ. Aydın, *Osmanlı Mimârîsinde Kânûnî Sultan Süleyman Devri (926-974/1520-1566),* C VI, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları, İstanbul 2004.

Yüngül, Naci, "Giresun'un Espiye İlçesinde Yavuz Sultan Selim'in Tesis Ettiği Gülbahar Hatun Tekkesi Vakfına Ait Vesikaların Değerlendirilmesi", *Vakıflar Dergisi,* S XV, Ankara 1982.